BUNGE LA TANZANIA

____

MAJADILIANO YA BUNGE

____

MKUTANO WA KUMI NA MBILI

Kikao cha Kumi na Nne - Tarehe 30 Juni, 2003

(Mkutano Ulianza Saa Tatu Asubuhi)

D U A

Spika (Mhe. Pius Msekwa) Alisoma Dua

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kabla hatujaanza kikao cha leo, nitoe taarifa rasmi kwamba, kesho kutwa tarehe 2 Julai, 2003 tutakuwa na ugeni wa Mheshimiwa Rais Bakili Muluzi wa Malawi, atakuja kuhutubia Bunge. Lakini Hotuba ya Mheshimiwa Rais Bakili Muluzi itaanza Saa 6.00 kamili. Tutaanza na shughuli zetu kama kawaida, halafu tutasitisha shughuli zetu kwa ajili ya kumpokea mgeni ambaye atakuwa amefuatana na mwenyeji wake, Mheshimiwa Rais Benjamin William Mkapa. Lakini ratiba kamili tutaigawa baadaye.

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA:

Hotuba ya Waziri wa Kilimo na Chakula kwa Mwaka wa Fedha 2003/2004.

MHE. ELIACHIM J. SIMPASA - MWENYEKITI WA KAMATI YA KILIMO NA ARDHI:

Taarifa ya Kamati ya Kilimo na Ardhi kuhusu utekelezaji wa Wizara ya Kilimo na Chakula katika Mwaka wa Fedha uliopita, pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka 2003/2004.

MASWALI NA MAJIBU

Na. 130

Upandishaji Daraja Zahanati kuwa Vituo vya Afya

MHE. ROBERT K. MASHALA aliuliza:-

Kwa kuwa tatizo la Huduma za Afya bado ni tatizo kubwa linaloikabili jamii yetu; na kwa kuwa tatizo hilo pia liko Wilayani Bukombe, ambako hakuna hospitali ya Wilaya mbali na Kituo cha Afya cha Wilaya kilichopo Mjini Ushirombo na hakipatiwi *Kits* za dawa za kutosha:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani wa kuzipandisha daraja Zahanati za Masumbwe, Uyovu na Iboya kuwa Vituo vya Afya?

(b) Kama mpango huo upo; je, utekelezaji wake utaanza lini na ni nini mikakati ya Serikali ya kuboresha huduma hiyo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Robert Kaji Mashala, Mbunge wa Bukombe, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba, Wilaya ya Bukombe ina upungufu wa Vituo vya kutolea huduma za afya. Kwa sasa Wilaya ina Kituo cha Afya kimoja na Zahanati 14 zenye kuhudumia watu 396,423. Ili kuweza kuhudumia idadi hiyo kwa ukamilifu, Wilaya ilistahili kuwa na Hospitali ya Wilaya, Vituo vya Afya 9 na Zahanati 48. Ili kuboresha kiwango cha huduma za afya zitolewazo katika Wilaya hii, Wizara ya Afya imeombwa kibali cha kupandisha hadhi Zahanati za Ushirombo, Iboya na Masumbwe kuwa Vituo vya Afya kwa barua Kumb. D.10/1Vol.II/120 ya tarehe 12 Agosti, 2002. Aidha, Halmashauri ya Wilaya ya Bukombe imeanza ujenzi wa Hospitali ya Wilaya kwa kutumia fedha za makusanyo ya Halmashauri. Kazi hii imekadiriwa kugharimu Sh.607,605,836/=. Ujenzi ulianza rasmi mwezi Julai, 2002 na mpaka sasa majengo ya wodi matano pamoja na *MCH Clinic* yamejengwa. Ujenzi wa majengo ya Chumba cha Upasuaji na maabara utaanza kwa msaada wa Serikali ya Uholanzi. Kazi hii itaanza katika mwaka wa fedha 2003/2004.

(b) Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza katika sehemu (a) ya jibu hapo juu, tayari maombi yamewasilishwa Wizara ya Afya na ninamwomba Mheshimiwa Mashalla, avute subira wakati maombi haya yanafanyiwa kazi. Hata hivyo, kwa kuzingatia ukubwa wa tatizo, Serikali imechukua hatua za kuongeza mgao wa fedha za kununulia madawa kukidhi mahitaji ya wakazi wa Wilaya ya Bukombe. Kati ya mwezi Julai 2001 na Mei, 2003 Serikali imetoa jumla ya Sh.92,776,429.19/= kwa ajili ya ununuzi wa madawa.

MHE. PROF. JUMA M. MIKIDADI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Kutokana na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri kwamba, kuna Zahanati tatu katika Wilaya ya Bukombe, zimeombewa kibali kutoka Wizara ya Afya ili ziwe Vituo vya Afya, lakini pia kuna Zahanati ya Mbwela ambayo iliombewa kuwa Kituo cha Afya tangu mwaka 1994 mpaka hivi leo hakijawa Kituo cha Afya. Je, kuna matumaini kweli kwamba hizo Zahanati tatu kuwa Vituo vya Afya isije ikawa kama ile Zahanati ya Mbwela ambayo mpaka hivi sasa haijawa Kituo cha Afya tangu mwaka 1994?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, ni kweli kama alivyoeleza Mheshimiwa Mbunge kwamba, yalikuwepo maombi ya muda mrefu ya kuomba Zahanati ya Mbwela iweze kupandishwa daraja na kuwa Kituo cha Afya. Tumekwishazungumza na Profes Juma Mikidadi na tumemuahidi kwamba, tutalifanyia kazi suala hilo kwa juhudi zote ili tuweze kumsaidia katika hilo tatizo lake. *(Makofi)*

MHE. CHRISTOPHER S. WEGGA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipatia nafasi na mimi niulize swali moja la nyongeza. Kwa kuwa matatizo katika Vituo vya Afya huko Bukombe hayana tofauti na ambayo yapo katika Jimbo la Mikumi. Tatizo kubwa sugu hasa ni la Madaktari. Wizara hii ina mpango gani wa kuajiri Madaktari wa kutosha ili na mimi niweze kupeleka Daktari wangu kule Ruhembe kwa sababu hakuna Daktari tangu Kituo cha Afya kimefunguliwa?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, tatizo la uhaba wa watalaam katika Sekta ya Afya muda wote tumekuwa tukilielezea hapa kwamba ni kubwa sana Kitaifa. Kwa sababu hata katika maeneo ambayo tumeweza kupata vibali kutoka Idara Kuu ya Utumishi, bado hatuwezi kupata wataalam wa kuweza kukidhi Sekta hii. Kwa hiyo,

ninachoweza kumwomba tu Mheshimiwa Christopher Wegga ni kwamba, tuendelee kushirikiana kwa pamoja kujaribu kusukuma jambo hili ili ikiwezekana basi tunaweza tukabahatika na yeye tukampatia mtaalam kama anavyohitaji.

Na. 131

Mererani kuwa Mji Mdogo

MHE. PARSEKO V. KONE aliuliza:-

Kwa kuwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alipofanya ziara Wilayani Simanjiro tarehe 15 Julai, 1998 wananchi wengi kwenye vijiji alivyotembelea walimwomba Mererani ifanywe kuwa Mji Mdogo; na kwa kuwa Mheshimiwa Rais alikubali na kumwagiza Mkuu wa Mkoa ahakikishe taratibu zote zinafuatwa hadi Mererani iwe Mji Mdogo lakini hadi sasa Mererani haijawa Mji Mdogo:-

(a) Je, ni lini Mererani itakuwa Mji Mdogo kwa kutekeleza agizo la Mheshimiwa Rais?

(b) Je, ni sifa zipi zinatakiwa ili kijiji kistahili kuwa Mji Mdogo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Parseko Vincent Kone, Mbunge wa Simanjiro, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, Kijiji cha Mererani kinazo sifa za kuwa Mji Mdogo na kwa sababu hiyo, Waziri mwenye dhamana ya Serikali za Mitaa kwa kutumia kifungu Namba 13, kifungu kidogo cha kwanza cha Sheria ya Serikali za Mitaa Namba 7 ya mwaka 1982, anakusudia kutoa Tangazo la Serikali la kupandisha hadhi baadhi ya vijiji, kikiwemo Kijiji cha Mererani, kuwa Miji Midogo. Uanzishaji wa Miji hiyo Midogo utaanza kutekelezwa tarehe 1 Januari, 2004.

(b) Mheshimiwa Spika, katika hali ya kawaida ili kijiji kiweze kupewa hadhi ya kuwa Mji Mdogo kinapaswa kuwa na sifa kuu zifuatazo:-

(i) Kuwa na wakazi wasiopungua 10,000;

(ii) Kuwa na huduma muhimu kama Kituo cha Afya, Shule ya Sekondari, Mahakama, maduka yasiyopungua angalau 20, *Trading Centre* na soko;

(iii) Kijiji kiwe Makao Makuu ya Kata au Tarafa;

(iv) Kijiji kiwe na uwezo wa kujiendesha kimapato; na

(v) Uamuzi wa Baraza la Madiwani ufanyike na kuwasilishwa kwa Waziri mwenye dhamana ya Serikali za mitaa.

MHE. DR. BATILDA S. BURIAN: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kupata nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Kwa kuwa Mheshimiwa Naibu Waziri amekubali kwamba Mji huu wa Mererani utakuwa sasa Mji Mdogo. Je, Serikali haioni kwamba kuna ulazima wa kuuwezesha Mji huu Mdogo kukua kwa kufuata utaratibu wa kuzingatia masuala ya kimazingira kwa kuweza kuhusisha programu ya Miji Endelevu ambayo ilikuwa inasaidia Jiji na Manispaa ili programu hii ifike katika Miji Midogo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, madhali Waziri mwenye dhamana amekwishaamua kutangaza mji huu kuwa ni Mji Mdogo, yatakayofuata ni pamoja na utazamaji wa uwezekano wa namna ya kusaidia Miji Midogo hii kuweza kukua kwanza kwa mujibu wa Sheria. Lakini vilevile kutazama shughuli nyingine za kimazingira ambazo zinaweza kuwezesha Miji hii Midogo kuweza kuendelea vizuri zaidi. Kwa hiyo, nina hakika hata ile anayoisema Mheshimiwa Mbunge ni moja ya mambo ambayo tutayatazama kuona kama yanawezekana.

MHE. JOEL N. BENDERA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipatia nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Kwa kuwa Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana ya Serikali za Mitaa amesema atatangaza Miji Midogo karibu 75; na kwa kuwa liko tatizo sugu ambalo Mheshimiwa Waziri analifahamu kwamba viko vijiji kwa muda mrefu vimeomba vipatiwe kuwa vijiji kamili lakini bado mpaka sasa hivi havijakamilishwa kuwa vijiji kamili, je, ni lini tatizo hilo Wizara italitatua?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, kama tulivyosema juzi ni kweli yapo maombi mengi ambayo yanataka baadhi ya vitongoji kupandishwa hadhi na kuwa vijiji kamili. Tulichoahidi juzi ni kwamba, kazi hiyo tumekwishaanza kuifanyia uchambuzi. Kwa sababu mapendekezo ni mengi na tukaomba hata Waheshimiwa Wabunge wengine ambao wana mambo kama hayo, kwa pamoja waweze kuyawasilisha. Lakini mradi taratibu za kupitisha kwenye Halmashauri na vijiji imezingatiwa, nina hakika kabla ya mwaka 2005 tutakuwa tumesha-*solve* hiyo *problem*. *(Makofi)*

Na. 132

Barabara Iendayo Sekondari ya Siha

MHE. AGGREY D. J. MWANRI aliuliza:-

Kwa kuwa barabara kuu iendayo kwenye Sekondari ya Siha kutokea kwenye barabara kuu iendayo *West Kilimanjaro* katika Jimbo la Siha ina matatizo ya kupitika hasa wakati wa Mvua; na kwa kuwa Wahisani wanaoshirikiana na Kanisa la Kiinjili la Kilutheri K.K.K.T. Dayosisi ya Kaskazini wameanza kujenga Kituo kikubwa cha Vijana katika Vijiji vya Ngaronyi, Mese na Samaki - Maini na wameiomba Serikali isaidie kuweka barabara imara ya lami ambayo inaweza kupitika kwa vipindi vyote vya mwaka; na kwa kuwa barabara hiyo yenye wastani wa km.7 ni muhimu sana kiuchumi kwa maendeleo ya utalii na mazao ya kahawa, ndizi, mahindi, viazi, maharage, maziwa, mbao na shughuli za Utalii; na kwa kuwa uwezo wa Halmashauri ya Wilaya ya Hai kifedha ni mdogo:-

(a) Je, kwa nini Serikali kuu isisaidie ujenzi wa barabara hiyo kupitia *Road Fund* ili kuweza kuboresha hali ya uchumi na maisha ya jamii kwa ujumla?

(b) Je, wananchi wa maeneo hayo wanatakiwa wafanye nini ili ujenzi huo uweze kufanyika?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Mbunge wa Siha, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kuamua kama barabara inastahili kujengwa kwa kiwango cha lami, inabidi kufanya kwanza upembuzi yakinifu ili kubaini kuwa ujenzi unakidhi vigezo mbalimbali vikiwemo vya kihandisi, kiuchumi na kijamii. Kigezo cha utunzaji mazingira pia huzingatiwa. Hata hivyo, uwezo wa nchi kiuchumi huchangia sana katika uamuzi wa kujenga barabara kwa kiwango cha lami. Barabara iendayo Sekondari ya Siha kutoka Koboko kupitia Samaki - Maini, iko chini ya umiliki wa Halmashauri ya Wilaya ya Hai na kwa kuzingatia sababu nilizozitaja hapo juu, pamoja na ile ya uwezo wa Serikali, kwa sasa hivi Serikali haina uwezo wa kuijenga barabara husika kwa kiwango cha lami kwani hata barabara zilizo chini ya Serikali Kuu bado nyingi hazijajengwa kwa kiwango cha lami.

Hata hivyo, Halmashauri ya Wilaya ya Hai inapokea mgao wa fedha za matengenezo ya barabara kutoka Mfuko wa Barabara *(Road Fund),* hivyo tunashauri Halmashauri hiyo ikishirikiana na Mheshimiwa Mbunge, inaweza kupanga mikakati ya kutekeleza azma hiyo hata kwa awamu kulingana na vipaumbele vyao. Aidha, wakati mikakati ya kutafuta fedha ya kutosheleza matengenezo ya barabara hiyo inaendelea, bado namshauri Mheshimiwa Mbunge, awahamasishe wananchi wa maeneo hayo ili waweze kushiriki katika shughuli za matengenezo ya maeneo korofi. Hii itawezesha barabara kupitika bila kuathiri maendeleo ya kiuchumi na kijamii.

MHE. AGGREY D. J. MWANRI: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi niulize maswali mawili ya nyongeza.

(a) Kwa kuwa Mheshimiwa Naibu Waziri ameona umuhimu wa kujenga barabara hiyo; na kwa kuwa nchi kama ya Uganda pamoja na kwamba ni ndogo imejaribu sana kutengeneza barabara zake na kuzipeleka mpaka vijijini; je, Mheshimiwa Naibu Waziri, haoni kwamba wakati sasa umefika wa kuweza kufanya jambo hilo hata kama ni vijijini?

(b) Kwa kuwa wakati wa Bajeti Mheshimiwa Waziri wa Fedha alizungumzia suala la fedha zinazotokana na *STABEX* na akasema fedha hizi sehemu fulani itatumika kwa ajili ya kuimarisha barabara hususan za vijijini. Je, Mheshimiwa Naibu Waziri, haoni sasa kwamba fedha hizo zinaweza zikatumika kwa ajili ya kutengeneza barabara hii ninayoizungumzia? *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, huko Uganda anakozungumzia Mheshimiwa Mbunge, ambako wamepeleka barabara hadi vijijini siyo barabara zote zilizopelekwa huko vijijini zina lami. Mheshimiwa Mbunge ametamka mwenyewe kwamba ipo barabara huko kijijini kwake, kwa hiyo barabara na sisi tumeipeleka mpaka kijijini isipokuwa haina lami. Kwa mantiki hiyo nawaomba Waheshimiwa Wabunge, pamoja na kwamba sote tungependa kule kwetu tuwe na barabara nzuri za lami, nawasihi kwanza tukubali ukweli kwamba yapo Makao Makuu ya Mikoa ambayo haijaunganishwa kwa barabara za lami. Kwa hiyo, mikakati tunayoiweka sasa hivi ni kuunganisha barabara zinazounganisha Makao Makuu ya Mikoa kwa lami. *(Makofi)*

La pili, kwamba Mheshimiwa Waziri wa Fedha katika hotuba yake alitamka kuwa ziko fedha za *STABEX* ambazo zitatumika kupeleka barabara vijijini. Naomba kumuahidi Mheshimiwa Mbunge hapa kama tukipewa fedha hizo za kutengeneza barabara za lami huko vijijini tutatengeneza.

Na. 133

Sheria ya *P.G.O.* na *Standing Order*

MHE. YAHYA KASSIM ISSA aliuliza:-

Kwa kuwa Jeshi la Polisi limerithi kutoka kwa wakoloni Sheria ya *P.G.O.* na *Standing Orders*; na kwa kuwa baadhi ya taratibu za kikoloni hazioani na maadili yetu na ndiyo maana tukadai haki ili tujitawale wenyewe:-

(a) Je, ni vipengele vipi vya sheria tulivyorithi kwa wakoloni ambavyo vimefutwa katika Jeshi letu la Polisi?

(b) Je, kwa mtazamo wa Serikali, wakati sheria bado zipo, ni mambo yepi yanayosababisha Jeshi la Polisi kulalamika hususan Askari wa chini?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Yahya Kassim Issa, Mbunge wa Chwaka, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, *Police General Orders (P.G.O.)* ni Kanuni za Kudumu za Jeshi la Polisi, ambazo zilitungwa na kuanza kutumika nchini wakati wa utawala wa Kiingereza. Kimsingi Kanuni hizi zinaelezea juu ya Muundo wa Jeshi la Polisi na Idara mbalimbali za Jeshi hilo na pia zinaelezea juu ya

wajibu wa Polisi katika kushughulikia mambo mbalimbali ya utendaji kwa mfano utunzaji wa vielelezo, silaha, vitabu vya Polisi, usindikizaji wa wahalifu, taratibu za kufanya upelelezi na pia taratibu za kuajiri Askari Polisi, usimamizi wa nidhamu wa Askari na kadhalika. Kuhusu vipengele vya *P.G.O.* ambavyo vimefutwa au kurekebishwa katika Jeshi la Polisi baada ya uhuru ni kama ifuatavyo:-

(i) *P.G.O. No.5* inayoeleza kuwa ili mtu aajiriwe kuwa Polisi lazima awe na urefu wa futi 5 na inchi 8 na awe amefika darasa la 4. Kipengele hiki kimefutwa na sasa ili mtu aweze kuajiriwa na Jeshi la Polisi anatakiwa awe na urefu usiopungua futi 5 na inchi 6, pia kiwango cha chini cha Elimu ya Kidato cha IV na awe amefaulu kwa kiwango cha *Division III* na kuendelea;

(ii) *P.G.O. No. 3* ilikuwa inahusu kuwepo kwa *Special Branch* ambayo ilikuwa ni kitengo kinachojitegemea chini ya *C.I.D.* Kitengo hicho kimefutwa;

(iii) *P.G.O. No. 277* ilikuwa inahusu namna ya kushughulikia silaha ambazo imeamuliwa ziharibiwe. Utaratibu uliokuwepo wakati huo ilikuwa ni kuzitupa kwenye kilindi kirefu cha Bahari ambapo mtu wa kawaida hawezi kufika huko na kuzichukua. Utaratibu huu nao umefutwa. Hivi sasa njia inayotumika ni kuzichoma moto na kuziteketeza kabisa; na

(iv) *P.G.O. No. 354* ambayo ilihusu usindikizaji wa wafungwa ambapo utaratibu ulielekeza kuwa mfungwa sugu atafungwa pingu pamoja na Askari Polisi anayemsindikiza. Hii nayo imefutwa kwa vile ilikuwa inahatarisha maisha ya Askari na pia ilikuwa inadhalilisha Askari Polisi.

(b) Mheshimiwa Spika, kama ilivyo kwa watumishi wengine, Polisi nao wana malalamiko yao. Hata hivyo, mengi hayatokani na ukiukwaji wa taratibu za sheria, bali yanahusu uduni wa maslahi na makazi ya Askari pamoja na ukosefu wa vitendea kazi. Hata hivyo, kila hali inaporuhusu, Serikali inajitahidi kuyatatua matatizo yao awamu kwa awamu.

MHE. YAHYA KASSIM ISSA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

(a) Kwa kuwa *P.G.O.* inaonyesha haki za kila Askari na namna ya kuajiri na kustaafu Maaskari wa kawaida hadi kufikia *I.G.P.* Je, kwa nini Sheria ya kustaafu kufikia miaka 60 imeanzia kuanzia *ASP* hadi *I.G.P*?

(b) Kwa kuwa mara nyingi Askari wanadai kutokana na *P.G.O.* Namba 48 wanalilia kuondolewa kwa Askari ifikiapo miaka 21awe *pensioner,* je, kwa nini *P.G.O.* hii haiondolewi?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba umri wa kustaafu katika Majeshi mbalimbali pamoja na Jeshi la Polisi unakwenda kwa vyeo. Ni kweli kwamba wanaostaafu katika umri wa miaka 60 ni vyeo vya Maafisa kwenda mpaka *I.G.P.* na vyeo hivi ni vya usimamizi tu. Vyeo vya Maafisa ama *OCD, RPCs, I.G.P* na Makamishna ni kazi za usimamizi na uratibu si kazi za kukimbizana na majambazi huko, ndiyo maana hawa wanaweza kufika umri wa miaka 60. Lakini kwa vile vyeo ambavyo kazi zake ni za kukimbizana na majambazi, sasa mzee wa miaka 60 kweli umpe kazi ya kukimbizana na jambazi haiwezekani. Ndiyo maana hivi vyeo vya chini wanastaafu wakiwa na umri mdogo na wale ambao kazi zao ni za usimamizi wanastaafu wakiwa na miaka 60.

La pili, *P.O.G.* inayohusu mambo ya pensheni, utaratibu ni kwamba, Askari wanapoanza kazi wanaanza kwanza kwa mikataba mpaka watimize miaka 12 kazini. Yaani miaka 3 mkataba kama tabia yake ni nzuri anaongeza, kama tabia yake ni mbaya tunaachana naye hapo hapo mapema. Miaka 3 ikiisha tena mkataba unaendelea mpaka miaka 12 ya kazini, hapo sasa ndipo anaweza Askari akaingia katika utaratibu wa masharti ya kudumu lakini siyo kabla ya hapo.

MHE. JACKSON M. MAKWETTA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Uchambuzi wa kisaikolojia unaonyesha kwamba, watu wafupi hujaribu kutumia ufupi wao kimawazo na nguvu ili kufidia ufupi wao na hivyo kufanya vizuri katika kazi zao. Kwa mfano, Napolia Hitler na Florine, wote walifanya kazi nzuri kutokana na ufupi wao. Kwa hiyo,

Mheshimiwa Mbunge kama Christopher Wegga, kwa maelezo ya Mheshimiwa Naibu Waziri hatakiwi kujiunga na Jeshi la Polisi. Je, Mheshimiwa Naibu Waziri haoni kwamba katika mazingira ya sasa watu warefu watasaidia kuona mbali na wafupi kama Mheshimiwa Christopher Wegga watasaidia kuona chini, kwa hiyo kwa kuchanganya faida hizo Jeshi la Polisi litafaidika? *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, katika Jeshi la Polisi kuna majukumu mbalimbali. Sasa wale Polisi hasa ambao tunataka wawe *field* kwenye mapambano, ndiyo wale ambao tunataka warefu kama Mheshimiwa Aggrey Mwanri hivi. Lakini vile vile ndani ya Jeshi la Polisi tunataka wataalam tu, Madaktari, Ma-*engineer*, wataalam wa kompyuta, hao hawabanwi na hiki kipengele. Kwa hiyo, hata Mheshimiwa Christopher Wegga, kama ni mtaalam wa kompyuta au Daktari au Engineer anaweza akaomba kazi katika Jeshi la Polisi na tutamchukua. *(Makofi)*

Na. 134

Uhamisho wa Askari Polisi

MHE. RAMADHANI NYONJE PANDU aliuliza:-

Kwa kuwa kuna dhana kuwa Askari akikaa kituo kimoja cha kazi kwa muda mrefu wa zaidi ya miaka 10 hujenga mazingira ya kuzoeleka sana; na kwa kuwa mazingira kama hayo yakishajengeka inapunguza ari ya kazi na hata kukaribisha vitendo vya rushwa:-

(a) Je, Serikali haioni kwamba sasa kuna haja ya kuwa na utaratibu maalum wa kuwapa uhamisho Askari Polisi kila baada ya kukaa kituo kimoja kwa miaka 5?

(b) Kwa kuwa Askari anapopewa uhamisho anatakiwa alipwe posho za uhamisho; na kwa kuwa Serikali mara nyingi imeshindwa kuwalipa; je, kwa Askari ambaye atakuwa tayari kuhama kwa kujigharamia mwenyewe Serikali itakuwa tayari kuruhusu hiyo?

(c) Endapo utaratibu huo haufai au haukubaliki; je, Serikali itakuwa tayari kutoa uhamisho kwa Askari kwa masharti ya kujigharamia wenyewe na baadaye Serikali iwarejeshee gharama walizotumia?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ramadhani Nyonje Pandu, Mbunge wa Baraza la Wawakilishi, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kama ipo dhana ya kuhamisha Askari aliyekaa katika kituo kimoja cha kazi kwa muda mrefu, mfano zaidi ya miaka 10. Mara nyingi Askari wa aina hiyo huwa anajenga mazingira ya kuzoeleka sana na raia, jambo ambalo humpunguzia ari ya kazi na hata kukaribisha vitendo vya rushwa. Lakini pia wapo Askari ambao kukaa katika kituo kimoja kwa muda mrefu hakuwapi matatizo, bali huwafanya wawe watumishi bora zaidi na wa kutegemewa kwani kwa kukaa katika kituo kimoja kwa muda mrefu kunawawezesha kuyafahamu vizuri zaidi mazingira wanayofanyia kazi ikiwa ni pamoja na kuwafahamu wahalifu wanaoishi katika eneo hilo analofanyia kazi. Hali hiyo huwawezesha Askari kupanga kwa urahisi mikakati ya kiusalama.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia ukweli huo na kwa kufahamu kuwa zoezi la uhamisho ni ghali mno na wakati tunao ufinyu wa bajeti, Serikali haina mpango kwa sasa wa kuwa na utaratibu mahususi wa kuwapa uhamisho Askari Polisi kila baada ya kukaa katika kituo kimoja kwa miaka 5 isipokuwa kama zitakuwepo sababu nyingine muhimu za kufanya uhamisho huo.

(b) Askari Polisi huhamishwa kwa madhumuni ya kuimarisha ufanisi wa kazi. Askari waliokaa katika kituo kimoja kwa muda mrefu, hawataruhusiwa kuhama kwa kujigharamia wenyewe kwa sababu tu ya kutaka kwao, isipokuwa kama itaonekana kuwa uhamisho huo utakidhi mahitaji ya Serikali ya kuongeza ufanisi wa utendaji ndani ya Jeshi la Polisi.

(c) Mheshimiwa Spika, kutokana na maelezo haya, uhamisho wa Askari hupangwa na Serikali na hugharamiwa na Serikali kwa kuzingatia uwezo uliopo wa kugharamia uhamisho huo. Sio utaratibu kwa Askari kujigharamia gharama za uhamisho wao wenyewe na baadaye Serikali iwarejeshee fedha za uhamisho, kwa kuwa hatua hii itaiingiza Serikali katika dimbwi la madeni ambayo pengine hayataweza kulipika na matokeo yake ni malalamiko zaidi kwa Askari na kuwakatisha tamaa.

MHE. KHAMIS AWESU ABOUD: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba niulize swali moja la nyongeza. Wakati Askari anafanya kazi kwa muda wa siku maalum na ikifika umri anastaafu. Kwa nini Serikali haipangi muda maalum kwa askari, muda wa kuchukua uhamisho ukapangwa maalum badala ya kusema kuwa hakuna ruhusa bila ya kumwondoa askari katika kituo chake cha kazi? *(Makofi)*

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri hakulipata vizuri swali lako hebu lirudie.

MHE. KHAMIS AWESU ABOUD: Mheshimiwa Spika, swali linasema hivi, Askari anapangiwa muda maalum wa kustaafu kwa mfano miaka 60. Ukifika muda ule anatakiwa astaafu. Kwa nini Serikali haipangi muda wa Askari akikaa kituo kimoja cha kazi muda ukifika akapangiwa siku maalum za kuomba uhamisho? Sijui limeeleweka?

SPIKA: Bado.

MHE. KHAMIS AWESU ABOUD: Ni hivi naomba nirudie. Askari wakati wa kustaafu kuna muda maalum wa kustaafu amepangiwa. Hapo nafikiri amenielewa. Sasa kwa nini Serikali haimpangii Askari akifika muda fulani awe na uwezo wa kutoka kituo fulani kwenda kituo kingine. ?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, kwa utaratibu *P.G.O.* inatuelekeza kwamba Askari anaweza akakaa katika kituo kimoja au katika Wilaya moja kwa miaka 3. Baada ya miaka 3 anaweza akahamishwa. Katika Mkoa mmoja anaweza akakata hata kwa miaka 6 baada ya miaka 6 anaweza akahamishwa. Huo utaratibu upo lakini katika kutekeleza kwake sasa utatazama na uwezo wa kugharamia zoezi lenyewe.

Ndiyo maana kama Askari akikaa miaka 3 na hana tatizo, anaweza akaendelea kubaki. Kama ana matatizo *G.P.O.* inapendekeza vinginevyo.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, utaratibu anaouulizia Mheshimiwa Mbunge upo.

Na. 135

Kambi za JKT Nchini

MHE. SEMINDU K. PAWA aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itaongeza idadi ya Makambi ya JKT ili vijana wetu nchini washiriki kwa wingi katika jeshi hilo?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI (k.n.y. WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Semindu Pawa, Mbunge wa Morogoro Kusini-Mashariki, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali ilisitisha shughuli za JKT mwaka 1994 kutokana na matatizo ya kiuchumi. Mnamo Oktoba, 2001 kwa kibali cha Amiri Jeshi Mkuu na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, shughuli za JKT zilianza upya. Wakati shughuli hizo zinasitishwa JKT ilikuwa na makambi 14 yaliyokuwa yakiendesha mafunzo ya awali ya kijeshi, pamoja na shughuli za uzalishaji mali kimafunzo.

Mengi ya makambi hayo 14 hivi sasa yako katika hali mbaya kwa kutotumika kwa muda mrefu. Fedha nyingi zinahitajika kuyafanyia ukarabati, kwa mfano, makambi mawili ya Ruvu na Makutupora, yalifanyiwa ukarabati wa gharama ya Sh. 400 milioni. Baada ya kufanyiwa ukarabati, mnamo Oktoba, 2001 vijana 2,488 wa Operesheni Mkapa, walichukuliwa katika makambi hayo kwa mafunzo ya awali.

Katika mwaka wa fedha wa 2002/2003, makambi ya mafunzo ya Oljoro na Mafinga, yamefanyiwa ukarabati na hivyo kuongeza idadi ya makambi yatakayochukua vijana kuwa manne.

Hata hivyo, kambi ya Mafinga imepewa jukumu la kuandaa vijana ambao wataajiriwa katika JWTZ na hivyo kubaki na makambi matatu ya Ruvu, Makutupora na Oljoro, kwa ajili ya mafunzo ya awali. Vijana wapatao 2,600 wa Operesheni Miaka 40 ya JKT tayari wanaendelea na mafunzo ya awali katika makambi hayo matatu. Hivyo, kufanya idadi ya vijana waliochukuliwa katika Operesheni Mkapa na Operesheni Miaka 40 ya JKT kuwa zaidi ya 5,000.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu inaendelea na juhudi za kukarabati makambi mengine 10 ya JKT ambayo yatatumika kama vituo vya kutoa mafunzo ya ulinzi na mafunzo ya ufundi stadi, kilimo na ufugaji kwa kufuata mitaala ya *VETA.*

Mheshimiwa Spika, hatua zilizochukuliwa na zinazoendelea kuchukuliwa na Serikali ni ushahidi tosha kuwa Serikali inatambua umuhimu wa kuongeza idadi ya makambi ya JKT na kuwachukua vijana wengi zaidi katika mafunzo ya JKT. Hata hivyo, Mheshimiwa Mbunge atakubaliana nami kuwa ukarabati wa makambi na uendeshaji wa mafunzo ya JKT unahitaji fedha nyingi. Kwa mfano, kuongeza idadi ya vijana waliopo makambini kutoka 2,600 hadi 10,000 zinahitajika shilingi 12 bilioni kila mwaka. Hivyo, Serikali haitaweza kufungua kambi nyingi kwa wakati mmoja. Napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba, Serikali itaendelea na juhudi zake katika kuimarisha na kuboresha makambi hayo 14 kwa kuyafanyia ukarabati hatua kwa hatua na kuyapatia vifaa bora na vya kisasa kwa ajili ya kutoa mafunzo ya kinadharia na vitendo kwa kufuata mitaala ya *VETA.* Hadi sasa Serikali imekwishanunua vifaa kwa ajili ya mafunzo ya ufundi stadi vyenye thamani ya Sh. 450 milioni.

Mheshimiwa Spika, napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kuwa, lengo la Wizara ya Ulinzi na JKT ni kuongeza uwezo wa kuchukua vijana wengi iwezekanavyo, kama ilivyokuwa miaka ya nyuma kabla ya kusitishwa utaratibu huu mwaka 1994, ili kuwapatia vijana mafunzo ya ulinzi, usalama na shughuli za uokoaji wakati wa maafa. Vijana wote watakaochukuliwa pia watapatiwa utaalam mbalimbali katika fani za kilimo, ufugaji, uvuvi na ufundi stadi, ili waweze kujiajiri wenyewe na kushiriki katika ujenzi wa Taifa letu baada ya kulitumikia Jeshi la Kujenga Taifa. *(Makofi)*

MHE. SEMINDU K. PAWA: Mheshimiwa Spika, Waziri anakubaliana nami kwamba gharama hii ingepungua kama vijana wangeshirikishwa katika kufanya ukarabati wa kambi hizo, wangeongeza idadi maana yake ni nguvukazi hawapeleki midomo ya kula tu, wanapeleka nguvu kazi? Hiyo ya kwanza.

Pili, kwa kuwa idadi ya Operesheni Mkapa na inayoendelea hivi sasa ilitajwa kwenye hotuba ya mwaka 2002 ya Mheshimiwa Sarungi ibara ya 29 na 30, zimeeleza hatua zote zilizokuwa zimetajwa. Sasa je, kwa nini makambi ambayo ni *special* ya Mchepuo wa Kilimo yasiunganishwe katika mikoa ile ambayo inatoa ruzuku ili wazalishe zaidi kwa ajili ya kuzalisha kwa ajili ya makambi mengine?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, katika ukarabati wa makambi, Mheshimiwa Mbunge anasema kwa nini hatushirikishi vijana katika kazi hiyo ili kupunguza gharama. Ukweli ni kwamba, katika yale makambi ambayo Serikali inayakarabati na vijana wameshaanza kwenda na wenyewe vile vile wanashirikishwa katika hii kazi ya ukarabati mdogo mdogo, kazi ya kuhifadhi mazingira ambayo yalikuwa yameharibika kwa kuwa kambi hii ilikaa miaka kumi bila kutumika. Kwa hiyo, vijana hawa tunawatumia katika kazi hizo.

Kuhusu kufungua makambi ya kilimo, kama nilivyojibu katika swali la msingi kwamba ukarabati huu unakwenda hatua kwa hatua na hivi sasa tunapozungumza, tayari ukarabati umeshaanza katika kambi ya Malamba kule Tanga, Kambi ya Mlali kule Ruvuma, hii ni kambi kubwa katika kilimo *(Big Four)*, Kambi ya Itende kule Mbeya na wao wako katika *Big Four* katika kilimo na vile vile Kambi ya Mgambo.

Kwa hiyo, utaratibu wa kukarabati makambi hatua kwa hatua ulianza na tunalenga katika yale makambi yenye kilimo kama Mheshimiwa Mbunge alivyotushauri.

Na. 136

***Radio Call* kwa ajili ya Madreva wa Treni**

MHE. MOHAMED H. MISSANGA aliuliza:-

Kwa kuwa ajali za treni zimekuwa zikitokea mara kwa mara na kusababisha hasara kubwa ikiwa ni pamoja na vifo vya wananchi; na kwa kuwa imebainika kuwa sababu kubwa inayosababisha ajali hizo kutokea ni ukosefu wa mawasiliano kwa maana ya kwamba inapotokea dharura Dreva wa Treni hana chombo cha mawasiliano kumwezesha kuwasiliana na Stesheni Masta wa Stesheni anayokwenda wala ile aliyotoka, kama ilivyo kwa malori makubwa na mabasi ya abiria yenye *Radio Call* na vyombo vingine vya mawasiliano:-

(a) Je, kwa nini Treni hazina *Radio Call* kuwawezesha madreva wa Treni kuwasiliana na Stesheni Masta pale inapotokea dharura?

(b) Je, Serikali haioni kuwa utaratibu uliopo sasa wa kumtuma mtu kwa baiskeli kufuatilia kuharibika kwa Treni au kwenda kujua kuna tatizo gani linalofanya Treni ishindwe kufika stesheni inayofuata baada ya kuondoka stesheni ya nyuma yake kuwa umepitwa na wakati na umelifedhehesha Taifa?

(c) Je, Serikali haioni kuwa wakati umefika sasa kuhakikisha kuwa Treni zinakuwa na vyombo vya kisasa vya mawasiliano kama vile *Radio Call* na kadhalika, kama njia mojawapo ya kuimarisha usafiri wa reli pamoja na kudhibiti ajali za Treni?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mawasiliano na Uchukuzi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mohamed H. Missanga, Mbunge wa Singida Kusini, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, kwa muda mrefu Shirika la Reli Tanzania limekuwa likiangalia uwezekano wa kutumia mtandao wa *Global Positioning System (GPS),* ambao ungewezesha Madreva wa Treni kuwasiliana moja kwa moja na Stesheni pamoja na ofisi zake za kuratibu mwenendo wa treni *(Control Offices),* lakini gharama za mradi huu ni kubwa mno ambapo kwa sasa Shirika halina uwezo wa kifedha. Vile vile kutokana na wingi wa Stesheni za Treni, pamoja na magari mengi ya Shirika hilo, kunahitajika mtandao maalum ili kusiwe na mkanganyiko ambao unaweza kuhatarisha usalama.

(b) Mheshimiwa Spika, utaratibu wa kutumia baiskeli kufuatilia kuharibika kwa Treni au kwenda kujua kuwa kuna tatizo gani linalofanya Treni ishindwe kufika kwenye Stesheni inayofuata baada ya kuondoka kwenye Stesheni ya nyuma yake kweli umepitwa na wakati ndiyo sababu Serikali kupitia Shirika la Reli Tanzania, inatafuta njia nyingine ya uhakika zaidi.

(c) Mheshimiwa Spika, Shirika la Reli Tanzania linategemea kuweka mtandao maalum wa redio kwenye mradi mkubwa wa mawasiliano *(Fibre Optic Cable Backborne Transmission System)* kuanzia Dodoma hadi Tabora. Mradi huo unatarajiwa kuchukua miaka mitatu kukamilika.

Mheshimiwa Spika, *Train Radio System* itakapoingizwa katika mtandao huu wa mawasiliano *(Fibre Optic Cable),* utamuwezesha Dreva wa Treni atakayekuwa kati ya Dodoma na Tabora, kuweza kuongea kupitia redio moja kwa moja na Stesheni Masta wa sehemu hiyo. Hali ya fedha itakaporuhusu, mtandao huu utawekwa pia sehemu zilizobaki.

MHE. MOHAMED H. MISSANGA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri nina swali moja tu la nyongeza.

Kwa kuwa magari kwa maana mabasi na malori na magari madogo yana utaratibu wa kuwekewa Bima ili pale ambapo wanaumia watu kwa ajali mbalimbali waweze kufidiwa. Je, treni nazo zina Bima kwa maana ya kwamba wanaoumia na kufariki wanaweza wakalipwa kama Wizara ya Mambo ya Ndani inavyosisitiza siku zote? *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, mazungumzo hivi sasa yanaendelea juu ya namna bora ya kuweka Bima. Lakini pia mtu anaweza kujiwekea Bima mwenyewe binafsi kwa sababu ziko Bima binafsi. Wizara kwa kushirikiana na *TRC* tunaona uwezekano ingawa suala hili ni gumu kabisa na si kwamba linafanyika kila mahali kuona uwezekano mzuri wa kuweka Bima kwa vyombo vyake. Lakini kwa kweli ni tatizo kubwa.

MHE. WILFRED M. LWAKATARE: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kuniona. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nafikiri lengo mojawapo la Serikali kutaka kubinafsisha Shirika hili ilikuwa ni kuboresha huduma zake. Sasa Mheshimiwa Naibu Waziri anaweza akalieleza Bunge hili na wananchi kwa ujumla kwamba taratibu za kubinafsisha Shirika hili zimefikia wapi na kwa nini mambo yanakwama, yanakwenda kwa siri?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, kweli lengo la Serikali ni kuboresha huduma ambazo zinafanywa na Mashirika na Taasisi mbalimbali. Ndiyo maana sera ya ubinafsishaji ikaanzishwa. Si kwa *TRC* tu lakini kwa Mashirika mengi ambayo hapo nyuma yalikuwa hayaonyeshi tija. Napenda nimhakikishie Mheshimiwa Lwakatare kwamba, huduma hizi za ubinafsishaji wa Shirika la Reli Tanzania zinakwenda vizuri, lakini mara ya kwanza tulipotangaza tulipata watu watano na wengine wakajitoa akabakia mmoja, lakini tukaona si busara kumwacha mmoja tu agombee katika suala hili kwa hiyo tumeamua kuongeza tena muda kwa watu wengine waweze kuomba nafasi hiyo ya kuendesha Shirika hili.

Na. 137

Mawasiliano ya Simu za Mkononi Mpanda Kati

MHE. LEPHY B. GEMBE aliuliza:-

Kwa kuwa Mpanda ni Wilaya kongwe lakini miundombinu yake ya mawasiliano ni ya matatizo; na kwa kuwa zipo simu za *TTCL* ambazo ni kichocheo cha maendeleo ya kijamii katika Wilaya ya Mpanda; je, Serikali itatekeleza lini mpango wake wa kusambaza mtandao wa simu za mkononi za *CELTEL, VODACOM* na kadhalika katika Wilaya ya Mpanda katika azma hiyo hiyo ya kuchochea maendeleo ya kijamii katika Wilaya ya Mpanda?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mawasiliano na Uchukuzi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Lephy Benjamin Gembe, Mbunge wa Mpanda Kati, kama ifuatavyo:-

Napenda kumjulisha Mheshimiwa Mbunge kuwa, Kampuni ya Simu ya *CELTEL* imekwishafanya tathmini ya soko la simu za mkononi Wilayani Mpanda. Hivi sasa wataalam wanafanya tathmini ya Kiufundi *(Technical and Radio Frequency Surveys)*, ambayo ndio itakayowaongoza katika ujenzi wa mnara *(Base Transceiver Station).*

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Simu ya *VODACOM* ina mpango wa miaka 15 wa kuendeleza simu za mkononi katika maeneo mbalimbali nchini kwa awamu tofauti. Katika mpango huo inategemea pia kufikisha huduma zake Wilayani Mpanda. *(Makofi)*

MHE. LEPHY B. GEMBE: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri ningependa niulize swali moja la nyongeza. Kwa kuwa simu hizi za mkononi imeshabainika kwamba gharama yake ni kubwa sana ukilinganisha na *TTCL*. Ili wananchi wa jimbo langu la Mpanda Kati waweze kumudu kutumia simu hizi itakapofikia wakati, je, Serikali ina mpango gani wa kufanya mawasiliano na mazungumzo na Kampuni husika ili waweze kupunguza gharama hizo? *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Gembe kwamba, gharama za simu za mkononi ni kubwa lakini hazina tofauti kubwa sana na simu za kawaida. Kama mlivyozungumza na mlivyotoa hoja zenu wakati Mheshimiwa Waziri Mkuu au Waziri wa Fedha walipokuwa wanajadili, tunashukuru kwa kukubali kwamba ile *Air Time* ibaki kama ilivyo ili wananchi wa kawaida waweze kupata huduma ya simu hizi za mkononi.

MHE. PONSIANO D. NYAMI: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi hii.

Kwa kuwa wiki iliyopita uongozi wa *CELTEL* walisherehekea mafanikio yao wakidai kwamba wameweka mtandao wao nchi nzima kwa maana ya Wilaya zote, kitu ambacho sio kweli. Je, kwa sababu sio kweli kwamba wameweka simu Wilaya ya Mpanda, hawajaweka simu Wilaya ya Chunya, Katesh, Mpanda, Sikonge na kadhalika. Je, wako tayari kufanya mipango ya haraka kuweka simu hizo pale Mpanda, pamoja na Namanyere, Nkasi, ili wananchi wote waweze kupata simu hizo? *(Makofi)*

WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, hivi majuzi *CELTEL* walichosherehekea sio kueneza simu kila Wilaya. Walichokuwa wakisherehekea ni kueneza simu kufikia angalau Makao Makuu ya kila Mkoa Tanzania. *(Makofi)*

La pili vile vile *CELTEL* wametangaza katika kipindi kama wiki mbili zilizopita kwamba katika kipindi cha miezi minne ijayo watafikisha simu katika Makao Makuu ya Wilaya 17. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusu Mpanda, swali hilo limeshajibiwa vizuri sana na Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mawasiliano na Uchukuzi. Kuhusu Namanyere naomba nimtaarifu Mheshimiwa Mbunge kwamba, Namanyere ifikapo mwisho wa mwaka huu itapatiwa simu za kisasa za *TTCL*. Lakini vile vile njia ya msingi kutoka Sumbawanga kwenda Namanyere itakuwa *Ditigal*. Kwa maana hiyo kuna uwezekano mkubwa sana wa Namanyere kupata simu za mkononi kupitia huo mgongo wa *TTCL*. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. GWASSA A. SEBABILI: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kwa kupata nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza. Kwanza kabisa naomba niishukuru Serikali kupitia Wizara yake ya Mawasiliano na Uchukuzi kwa kuwapelekea wananchi wa Wilaya ya Ngara huduma za *CELTEL*.

SPIKA: Zungumzia karibu zaidi na *microphone* hatukusikii.

MHE GWASSA A. SEBABILI: Mheshimiwa Spika, naomba kuishukuru Serikali kwa kupitia Wizara ya Mawasiliano na Uchukuzi kwa kuwapelekea wananchi wa Wilaya ya Ngara simu ya *CELTEL*. Lakini kwa bahati mbaya ni kwamba, tangu mtandao huo ulipofunguliwa simu zile hazifanyi kazi na mara kwa mara zinakatika katika. Hata mimi niliyeko hapa napata shida kuwasiliana na nyumbani kuhusu mambo ya uwakilishi, Mheshimiwa Waziri atanisaidia kuwaomba watu hawa waende wakarekebishe kusudi simu hizo zifanye kazi kama ilivyotarajiwa? *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kwamba, kama tatizo lipo, hilo ni jukumu letu kuwaambia wanaohusika kufuatilia kujua chanzo cha tatizo hilo na namna ya ufumbuzi, naomba nichukue ahadi hiyo.

Na. 138

Shamba la Ranchi za Taifa Dakawa

MHE. OSCAR T. MLOKA aliuliza:-

Kwa kuwa Shamba la Ranchi ya Taifa la Dakawa, Mkoani Morogoro halijiendeshi kama ilivyokusudiwa; na kwa kuwa halitumiki kikamilifu ingawa kuna watumishi wazoefu hapo:-

(a) Je, Serikali ina mpango gani na shamba hilo?

(b) Kwa kuwa iko mikataba ya maandishi inayowekwa kati ya utawala uliopo na wakulima wadogo wadogo wa Mji wa Morogoro wanaohitaji eneo la kulima ndani ya Shamba hili ili kujikimu, ambayo linahitaji alipie Sh. 10,000/= kwa ekari tano atakazopewa pamoja na ujira wa debe moja la nafaka kwa kila gunia litakalovunwa, je, Serikali ina ufahamu utaratibu huo na je, malipo yanayotolewa yanaratibiwa?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Maji na Maendeleo ya Mifugo, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Oscar Thobias Mloka, Mbunge wa Morogoro Mjini, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Ranchi Dakawa ni kati ya Ranchi za Kampuni ya Ranchi za Taifa *(NARCO)*, ambazo zimo kwenye utaratibu wa kubinafsishwa. Katika ubinafsishaji ambao utekelezaji wake umekwishaanza Ranchi ya Dakawa yenye ukubwa wa hekta 50,000 imegawanywa kwa wawekezaji wakubwa na wadogo kwa shughuli za kilimo na ufugaji wa kisasa kama ifuatavyo:-

- Hekta 10,000 zitatumika kulima miwa chini ya Kampuni ya Miwa ya Mtibwa;

- Hekta 20,000 zitatumika kwa shughuli za ufugaji chini ya Kampuni ya Miwa ya Mtibwa;

- Hekta 5,000 watapewa wakulima wadogo wadogo *(Out Growers)* wa miwa;

- Hekta 5,000 watapewa wafugaji wadogo wadogo wa ng'ombe wa asili;

- Hekta 2,000 kitapewa Kijiji cha Wami Luhindo,

- Hekta 5,000 zitagawanywa katika Ranchi mbili za Kibiashara zenye ukubwa wa hekta 2,500 kila moja na zitakodis hwa kwa wafugaji wadogo wa Kibiashara; na
- Aidha, hekta 3,000 zitatumika kujenga Makao Makuu ya Wilaya mpya ya Mvomero.

(b) Ranchi ya Dakawa iko umbali wa kilomita 35 kutoka Morogoro Mjini kwenye Barabara Kuu iendayo Dodoma. Kutokana na ukaribu wake na Mji wa Morogoro, wafanyakazi waishio Morogoro Mjini wamekuwa wakiomba ardhi ya kilimo ndani ya ranchi. Kwa hali hiyo, baadhi ya maeneo ya mabondeni ambayo wakati wa mvua hayawezi kutumika kwa mifugo yalikuwa yanatumiwa na wakulima kutoka Mjini Morogoro kwa utaratibu maalum ambao hauingiliani na shughuli za ufugaji.

Utaratibu huu uliwekwa na *NARCO* na ulitekelezwa kimaandishi kwa mikataba midogo midogo maalum kila msimu. Kiasi cha Shilingi 10,000/= kilikuwa kinatozwa kwa kila ekari 5 ambacho ni sawa na Shilingi 2,000/= kwa ekari moja kwa ajili ya gharama za usimamizi. Gharama hizo zilikuwa kwa ajili ya kupima maeneo, kuweka barabara, kukagua na udhibiti wa mazingira na kazi nyingine ndogo ndogo. Mapato haya yalikuwa yanaingia kwenye Mfuko wa Ranchi ya Dakawa na fedha hizo zilitumiwa kwa shughuli za usimamizi kama nilivyoeleza hapo juu.

Hata hivyo, kwa kuwa ranchi hii imeingizwa utaratibu mpya kwa sasa utaratibu huo wa zamani umekoma na wananchi hao watahitajika kuandaa kwa pamoja au mmoja mmoja kati yao na wamiliki wapya juu ya utaratibu mpya wa kulima katika maeneo hayo. Utaratibu wa hapo awali ulikuwa fadhila na usibadilishwe kuwa halali au haki ya wahusika.

MHE. OSCAR T. MLOKA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi niulize swali la nyongeza.

Mheshimiwa Waziri hakuzungumzia ule ushuru wa debe moja wanalotozwa wale waliokuwa wanalima pale kwa kila gunia linalovunwa. Je, haoni kama kumkamua mlalahoi kwa mtindo huo si utawala bora unaoendeshwa na Taifa letu?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, utaratibu ambao uko kwenye rekodi zetu za Wizara ni huo nilioutaja kwenye jibu la msingi. Lakini kama kulikuwa na utaratibu mwingine ambao ulikuwa unafanyika na ambao sasa hivi haupo tena, kwa vile utaratibu na mgawanyo wa shamba kama nilivyoeleza umeshaanza kutekelezwa. Nitamwomba Mheshimiwa Mloka anisaidie kama ana ushahidi wowote kwa sababu itakuwa ni kitu ambacho hakikuwa kwenye maandishi, ambacho kinaashiria kulikuwa na tatizo ili tusaidiane kutatua tatizo lililokuwepo hapo awali angalau kwa sasa hivi halipo. *(Makofi)*

Na. 139

Mradi wa Maji Mibono

MHE. SAID J. NKUMBA aliuliza:-

Kwa kuwa baada ya kuanzishwa kwa Vijiji, Serikali ilianzisha Mradi wa Maji katika Kata ya Mibono na kwa kuwa mradi huo sasa haufanyi kazi na mashine iliyokuwa inaendesha mradi huo imeondolewa:-

(a) Je, mashine hiyo itarudishwa lini ili iendelee kufanya kazi ilivyokusudiwa?

(b) Je, Serikali inawapa matumaini gani wananchi wa Kata ya Mibono, juu ya kutumia Bwawa la Mibono na mitambo ya uhakika kujipatia maji safi na salama?

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA MAENDELEO YA MIFUGO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Maji na Maendeleo ya Mifugo, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Said Juma Nkumba, naomba kutoa maelezo ya utangulizi kama ifuatavyo:-

Mradi wa Maji wa Mibono ulibuniwa kuhudumia Vijiji 10 Wilayani ya Sikonge. Chanzo cha Maji kwa ajili ya mradi huu ni Bwawa la Mibono. Mradi ulijengwa mwaka 1975 kwa lengo la kuhudumia Vijiji vya Kiloleli, Mtakuja, Kunyamasenga, Tulieni, Langwa Mpya, Mibono Mpya, Lembeli, Imalampaka, Ukondamoyo na Songambele. Mradi ulikuwa na pampu nne na injini nne kwa ajili ya kusukuma maji. Mwaka 1989, injini tatu aina ya *Lister ST2*, bati zote za nyumba mbili za mashine na milango yote na madirisha ya nyumba za wahudumu wa mashine, viliibwa.

Baada ya kutoa utangulizi huo, naomba sasa nijibu swali la Mheshimiwa Nkumba, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mradi wa Maji wa Mibono ulikuwa ukifanya kazi hadi mwaka 1989, kama nilivyoeleza ambapo wizi wa injini tatu ulitokea kati ya injini nne zilizokuwepo. Kutokana na ukosefu wa ulinzi wa uhakika na usimamizi wa waliokuwa wanahudumiwa na mradi huo, ile injini ya nne iliyobaki pamoja na pampu zote nne ziliondolewa na kuhifadhiwa na Wilaya kwa ajili ya usalama zaidi. Aidha, kutokana na uhaba wa maji Mjini Sikonge hususan kwenye Hospitali ya Wilaya, ile injini moja iliyohifadhiwa na Wilaya ilianza kutumika kwa ajili ya kuhudumia Mji wa Sikonge. Injini na pampu za Mibono zilizoondolewa kwa ajili ya usalama zitarudishwa mara baada ya kuhakikisha kuwa kuna ulinzi wa kutosha na ushiriki wa wananchi wahusika katika eneo kwenye huu mradi wa Mibono.

(b) Wizara imekuwa ikifanya maandalizi ya mpango wa maji kwa ajili ya Wilaya ya Sikonge. Mpango huo unahusisha pamoja na Kata ya Mibono. Aidha, tathmini iliyofanywa na Wizara yangu mwaka 2002/2003, inaonyesha kuwa ukarabati mzima wa Mradi wa Maji wa Mibono unahitaji takribani Sh. 440 milioni. Wizara yangu inaendelea na juhudi za kutafuta fedha kwa ajili ya kuandaa mpango wa maji wa Wilaya nzima ya Sikonge na utaratibu umo mbioni kuiingiza Wilaya ya Sikonge katika mpango wa Maji Vijijini unaofadhiliwa na Benki ya Dunia.

SPIKA: Mheshimiwa Nkumba, ameridhika na hakuna maswali mengine ya nyongeza. Muda wa maswali umekwisha, sasa tunaendelea na shughuli nyingine.

Kuna matangazo mawili tu ya vikao, Mheshimiwa Anne S. Makinda, Mwenyekiti wa Wabunge Wanawake wote, anaomba Wabunge Wanawake mkutane kwa muda mfupi pale kwenye sebule ya mapokezi, ana maneno ya kuwatangazia.

Tangazo la pili ni la Mheshimiwa Jackson Makwetta, Mwenyekiti wa *CPA* Tawi la Tanzania, anaomba Wajumbe wa Kamati ya Utendaji ya *CPA* wakutane leo saa saba mchana kwenye chumba cha Kamati Namba 54. Mwisho wa matangazo ya vikao.

Waheshimiwa Wabunge, napenda kulifahamisha Bunge kwamba, siku ya leo Mheshimiwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni, yuko Dar es Salaam kikazi hayuko Bungeni na anayekaimu nafasi yake, siyo ya Uwaziri Mkuu, ni ya uongozi wa shughuli ya Serikali ni Mheshimiwa Waziri Gideon Cheyo. *(Kicheko/Makofi)*

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka 2003/2004
Wizara ya Kilimo na Chakula

WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA: Mheshimiwa Spika, kutokana na taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Kilimo na Ardhi, inayohusu Wizara ya Kilimo na Chakula na baada ya kuzingatia taarifa hiyo, naomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako Tukufu sasa likubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo na Chakula kwa mwaka wa fedha wa 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2002/2003 ambao unamalizika leo, Viongozi wetu Wakuu wa Kitaifa, walikipa kilimo umuhimu wa juu katika shughuli zao za kila siku. Wakuu hao wametoa maelekezo mbalimbali muhimu juu ya hatua za kuchukuliwa ili kuongeza wingi na ubora wa mazao yanayozalishwa humu nchini kwa lengo la kujitosheleza kwa chakula, kuondoa umaskini na kuongeza mauzo ya mazao nje ya nchi. Walipotembelea Mikoa, walitenga muda kukagua kilimo na kutoa maelekezo muhimu juu ya hatua za kuchukuliwa ili kukifanya bora zaidi. Aidha, wametoa maelekezo ya kisera yaliyolenga kuweka misingi ya kukuza uzalishaji na mapato yatokanayo na kilimo ikiwa ni pamoja na kuongeza sehemu za mapato ya Serikali inayowekezwa katika kilimo kama ilivyofanyika mwaka wa 2002/2003 na itakavyofanyika mwaka huu. Nawashukuru sana Viongozi wetu hao.

Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2002/2003 nchi nzima ilikumbwa na ukame uliotokana na mvua kukatika mwezi wa Januari, 2003 hadi Aprili, 2003. Hali hiyo iliathiri vibaya mazao yaliyokuwa mashambani na kuashiria Taifa kuathiriwa na upungufu mkubwa wa chakula na hata njaa. Tarehe 31 Machi, 2003, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, alilihutubia Taifa, chini ya utaratibu wake wa kuzungumza na Wananchi kila mwezi. Katika hotuba hiyo, Rais alifafanua hali mbaya ya chakula iliyoelekea kujitokeza na akaagiza hatua za kuchukuliwa na kila ngazi ya jamii kukabiliana na hali hiyo. Mungu alisikia kilio chetu na hali sasa siyo mbaya kama ambavyo ilielekea kuwa. Aidha, Wananchi wengi waliitikia wito wa Rais wetu na wakapanda mazao aliyoelekeza kwa wingi. Namshukuru sana Mheshimiwa Rais na pia nawashukuru sana Wananchi wote walioitikia wito wa Rais wa kulima mazao ya kujikinga na njaa. Nitajadili hali ya chakula kikamilifu zaidi chini ya aya ya 13 hadi 16.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Eliachim J. Simpasa, Mbunge wa Mbozi Magharibi, kwa kuchaguliwa kuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Kilimo na Ardhi na Waheshimiwa Wabunge wote walioteuliwa kuwa Wajumbe wa Kamati hiyo. Katika kipindi kifupi tangu Kamati hii iteuliwe, imekutana na Wizara na kupata maelezo kuhusu muundo na majukumu ya Wizara, Bodi za Mazao, Mashirika na Asasi zilizoko chini ya Wizara. Bodi za Mazao ya Kilimo, Mikocheni na mashamba makubwa ya miwa na Viwanda vya Kusindika Sukari vya Kilombero na Mtibwa na ilipata fursa

ya kukutana na wakulima wadogo wa miwa katika maeneo hayo na kutoa mchango mkubwa wa mawazo na maelekezo ya kuboresha uzalishaji wa zao hilo. *(Makofi)*

Kamati ilipokea na kuchambua kwa makini Taarifa ya Utekelezaji ya Wizara ya Kilimo na Chakula ya mwaka 2002/2003 na Makadirio ya Matumizi ya Mwaka wa 2003/2004. Kamati ilitoa maelekezo kuhusu mambo ambayo yanapaswa kuzingatiwa ili kuweka msisitizo katika kuondoa vikwazo na matatizo yanayokifanya kilimo kisikue kwa kasi ya kuridhisha. Maelekezo na maoni ya Kamati yamezingatiwa katika mapendekezo ninayowasilisha mbele ya Bunge hili Tukufu na yataendelea kuzingatiwa katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara.

Mheshimiwa Spika, nachukua nafasi hii kuwapongeza kwa dhati, Wabunge wote walioshinda katika chaguzi ndogo za tarehe 18 Mei, 2003. Wabunge hao ni Mheshimiwa Abu Towagale Kiwanga, Mbunge wa CCM, Jimbo la Kilombero, Mheshimiwa Nazir Mustafa Karamagi, Mbunge wa CCM, Jimbo la Bukoba Vijijini, Mheshimiwa Edward Nziriye Ndeka, Mbunge wa CCM, Jimbo la Kigoma Kusini, Mheshimiwa Sumri Abdallah Salim Mohamed, Mbunge wa CCM, Jimbo la Mpanda Magharibi, Mheshimiwa Karim Said Othman, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Chambani, Mheshimiwa Masoud Abdalla Salim, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Mtambile, Mheshimiwa Mohamed Juma Khatib, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Chonga, Mheshimiwa Ali Said Salim, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Ziwani, Mheshimiwa Shoka Khamis Juma, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Micheweni, Mheshimiwa Salim Omar Ali, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Tumbe, Mheshimiwa Mchande Salim Mchande, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Konde, Mheshimiwa Mohamed Ali Said, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Wingwi, Mheshimiwa Khamis Ally Saleh, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Mgogoni, Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Gando, Mheshimiwa Khalifa Mohamed Issa, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Mtambwe, Mheshimiwa Bakari Shamis Faki, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Ole, Mheshimiwa Mwadini Abass Jecha, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Utaani, Mheshimiwa Ali Said Juma, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Kojani na Mheshimiwa Omar Juma Omar, Mbunge wa *CUF*, Jimbo la Pandani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nachukua nafasi hii kumshukuru Naibu Waziri wa Kilimo na Chakula, Mheshimiwa Profesa Pius P. Mbawala, Mbunge wa Namtumbo, Katibu Mkuu, Ndugu Wilfred Ngirwa, Wakuu wa Idara, Taasisi na Asasi zilizoko chini ya Wizara, Watumishi wote na Wadau wa Sekta ya Kilimo, kwa ushirikiano na ushauri wao katika mwaka wa fedha unaomalizika leo, tarehe 30 Juni, 2003. Watendaji hawa wameshiriki kikamilifu katika kutekeleza Mpango wa Kilimo wa mwaka wa 2002/2003. Aidha, wamechangia katika kuandaa taarifa mbalimbali, ikiwemo taarifa ya Utekelezaji ya Mwaka wa 2002/2003 na Makisio ya Mapato na Matumizi ya Mwaka wa 2003/2004, ambayo ninaiwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nampongeza Waziri Mkuu, Mheshimiwa Frederick Tluway Sumaye, Waziri wa Fedha, Mheshimiwa Basil Pesambili Mramba na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafsishaji, Mheshimiwa Dr. Abdallah Omar Kigoda na Mheshimiwa Brigedia Jenerali Mstaafu Hassan Ngwilizi, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, kwa hotuba zao nzuri. Hotuba zao zimechambua na kufafanua masuala muhimu ya kiuchumi na kijamii ikiwa ni pamoja na hali ya kilimo na chakula nchini na hatua zinazochukuliwa na Serikali kuongeza uwekezaji katika kilimo ili kukifanya kikue kwa haraka zaidi. Nawapongeza Wabunge wote waliochangia na kujadili hotuba hizo kwa michango yao mizuri na ushauri wao ambao tutauzingatia katika kuongeza ukuaji wa sekta ya kilimo.

Mheshimiwa Spika, maelekezo aliyotoa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika hotuba yake kwa Taifa tarehe 31 Machi, 2003 na uchambuzi, maelekezo na ushauri uliotolewa na Waziri Mkuu, Waziri wa Fedha, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafsishaji na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, yasomwe pamoja na kuchukuliwa kuwa ni sehemu ya hotuba hii.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka minne iliyopita, kilimo kilianza kuonyesha dalili za kuongeza kasi ya kukua. Mwaka wa 1999, kilimo kilikua kwa asilimia 4.1, mwaka wa 2000 asilimia 3.4 na mwaka wa 2001 asilimia 5.5. Katika mwaka wa 2002, kilimo kilishuka kufikia asilimia 5.0 na hivyo kutofikiwa kwa lengo la asilimia 6.0 kutokana na kushuka kwa bei za mazao makuu ya biashara hususan, Kahawa, Pamba na Chai katika Soko la Dunia. Ukuaji huu mdogo hauwezeshi kufikiwa kwa malengo ya

kufufua uchumi na kuondoa umaskini kwa kasi ya kuridhisha. Utafiti uliofanywa na Wizara ya Kilimo na Chakula na Benki ya Dunia mwaka wa 2000, unaonyesha kwamba ili kilimo kiweze kuchangia ukuaji wa uchumi na kupunguza umaskini kwa kasi ya kuridhisha, inabidi kikue kwa zaidi ya asilimia 10 kwa mwaka.

Kasi ndogo ya ukuaji wa Sekta ya Kilimo, inasababishwa kwa kiasi kikubwa na hali mbaya ya hewa, hususan ukame uwekezaji mdogo katika Sekta ya Kilimo, milipuko ya magonjwa, wadudu na wanyama waharibifu wa mimea na mazao na matumizi madogo ya teknolojia. Matatizo mengine ni pamoja na kukosekana kwa masoko ya uhakika na yenye bei nzuri kwa mazao yetu makuu ya biashara na kushuka sana kwa bei za mazao hayo. Kilimo kinakabiliwa pia na janga la UKIMWI linaloathiri sana nguvukazi. Changamoto iliyoko mbele yetu ni kuondoa matatizo haya ili kuruhusu kilimo kukua na kuondoa umaskini miongoni mwetu kwa kasi kubwa zaidi kwa kuzingatia malengo ya kuondoa umaskini.

Mheshimiwa Spika, hali ya upatikanaji wa chakula kwa mwaka wa 2002/2003 ilikuwa nzuri. Taifa lilijitosheleza kwa asilimia 102. Hali hii ilitokana na uzalishaji wa mazao ya chakula kwa jumla ya tani milioni 8.5, zikiwemo tani milioni 4.1 za nafaka na tani milioni 4.4 za mazao yasiyo nafaka katika msimu wa 2001/2002, ikilinganishwa na miaka miwili iliyotangulia ambapo Taifa lilijitosheleza kwa asilimia 92 mwaka wa 2000/2001 na asilimia 94 katika mwaka wa 2001/2002. Aidha, mwanzoni mwa msimu wa 2002/2003, kulikuwa na albaki ya tani 379,000 za msimu wa 2001/2002. Hali hiyo nzuri ya chakula iliwezesha nchi yetu kuuza chakula nje ya nchi na kutoa msaada wa tani 3,000 za chakula kwa Serikali ya Zimbabwe. Kati ya mwezi Julai, 2002 na Mei 2003, tuliuza nje ya nchi tani 151,291 za mahindi, tani 38,323 za maharage, tani 3,354 za mchele, tani 29,387 za ngano, tani 80 za mtama na uwele, tani 477 za ndizi na tani 72 za muhogo. Wakati huo huo tuliagiza kutoka nje ya nchi tani 256,295 za ngano na tani 24,110 za mchele.

Pamoja na hali ya chakula kuwa nzuri Kitaifa, katika mwaka wa 2002/2003, kulikuwepo na maeneo machache katika baadhi ya Mikoa ambayo yalikuwa na upungufu wa chakula. Maeneo hayo yalikuwa katika Mikoa ya Arusha, Wilaya za Monduli na Ngorongoro, Mkoa wa Manyara, Wilaya ya Simanjiro na Mkoa wa Kilimanyaro, Wilaya za Same, Mwanga na Moshi Vijijini. Upungufu wa chakula katika maeneo hayo ulitokana na mvua kunyesha kwa viwango vidogo na kwa mtawanyiko mbaya. Tathmini ya kubaini watu walioathiriwa na upungufu wa chakula iliyofanywa mwezi wa Novemba, 2002, ilibaini kuwa kulikuwa na watu 176,000 waliohitaji msaada wa chakula kati ya miezi ya Januari na Machi, 2003. Serikali ilitenga jumla ya tani 7,200 za chakula kutoka Hifadhi ya Chakula ya Taifa *(SGR),* kuwahudumia watu walioathirika na njaa. Aidha, Shirika la Mpango wa Chakula Duniani, kwa kutumia utaratibu wa chakula kwa kazi, lilitoa jumla ya tani 445 za chakula katika Wilaya za Manyoni, Dodoma, Nzega, Kwimba, Iramba na Misungwi.

Mheshimiwa Spika, ufuatiliaji wa hali ya mvua na ya mazao mashambani uliofanywa na Wizara umeonyesha kwamba, maeneo makubwa ya nchi yatakuwa na upungufu wa chakula katika mwaka wa 2003/2004. Hali hiyo inatokana na mabadiliko ya hali ya hewa katika msimu wa 2002/2003 yasiyotarajiwa na ambayo yalisababisha upungufu mkubwa na kutokutabirika kwa mvua katika maeneo yote ya nchi. Mvua zilikatika katikati ya mwezi wa Januari hadi wiki ya tatu ya mwezi wa Machi, 2003 na kuathiri vibaya ukuaji wa mazao yaliyokuwa mashambani. Katika baadhi ya maeneo, hali ni mbaya zaidi kwa kuwa Wananchi walilima mazao yasiyostahimili ukame, hali inayoashiria udhaifu katika usimamaizi wa kilimo.

Tathmini ya awali ya uzalishaji wa mazao ya chakula nchini kwa msimu wa 2002/2003, inaonyesha kuwa uzalishaji wa mazao ya chakula utafikia tani milioni 7.55 zikiwemo tani 3.84 za mazao ya nafaka na tani milioni 3.71 za mazao yasiyo nafaka. Makisio ya mahitaji ya chakula katika mwaka wa 2003/2004 yanatarajiwa kuwa tani milioni 8.37. Kwa hiyo, Taifa linatarajia kujitosheleza kwa chakula kwa asilimia 90 tu. Aidha, katika mwaka wa 2003/2004 inatazamiwa kwamba, kutakuwepo na albaki ya tani 450,000 kutoka msimu wa 2002/2003. Hadi tarehe 16 Juni, 2003 Hifadhi ya Chakula ya Taifa ilikuwa na tani 51,971 za chakula, maghala ya wafanyabiashara yalikuwa na tani 114,899 na kiasi cha tani 333,740 zilikuwa mikononi mwa Wananchi. Albaki hii ya jumla ya tani 500,610 inafanya pengo la chakula lipungue kutoka tani 817,500 hadi tani 316,890.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hali ya uzalishaji wa chakula Kitaifa kutokuwa ya kuridhisha, Mikoa ya Iringa, Rukwa, Mbeya, Ruvuma, Kigoma, Kagera na Mtwara inajitosheleza kwa chakula na kuwa na ziada. Aidha, kutokana na mvua zilizoendelea kunyesha kati ya mwezi wa Machi hadi mwanzoni mwa mwezi wa Juni, 2003, Mikoa ya Tanga, Kilimanjaro, Arusha, Mwanza, Mara na Tabora inatarajiwa kujitosheleza kwa chakula. Mikoa iliyosalia itakuwa na upungufu wa chakula na inajitosheleza kwa viwango vinavyotofautiana.

Kati ya miezi ya Januari na Aprili, 2003, bei za mazao makuu ya chakula zilipanda na kulikuwepo na upungufu wa baadhi ya vyakula kwenye masoko. Kwa mfano, bei za zao la mahindi zilipanda kwa wastani wa asilimia 5 kutoka Sh.13,471/= hadi Sh.14,193/= kwa gunia la kilo 100 na bei ya mchele ilipanda kwa asilimia 38 kutoka Sh.30,508/= hadi Sh.42,172/= kwa gunia la kilo 100. Hata hivyo, kwa zao la maharage ambalo hulimwa kwa nyakati tofauti katika maeneo mbalimbali ya nchi, bei ya wastani ilishuka kwa asilimia 3, kutoka Sh.39,066/= mwezi wa Januari hadi Sh.37,838/= mwezi wa Aprili, 2003 kwa gunia la kilo 100. Kupanda huko kwa bei hutokea kila mwaka katika kipindi hiki. Kuanzia mwezi wa Mei, 2003 bei za vyakula kwenye masoko zimeshuka na kurudia hali ya kawaida kutokana na wakulima kuvuna mazao ya msimu wa 2002/2003. Kwa jumla hali ya chakula kwenye maeneo mengi ya nchi bado ni nzuri.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyotangulia kusema, tarehe 31 Machi, 2003, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, alilihutubia Taifa juu ya hali ya chakula nchini na mwelekeo wake katika msimu wa 2003/2004. Katika hotuba hiyo, Rais alichambua hali ya mvua na chakula na mwelekeo wa hali ya chakula katika msimu wa 2003/2004 na akaagiza hatua zifuatazo zichukuliwe na ngazi mbalimbali za Serikali na Wananchi: -

(1) Kuhakikisha maeneo yote yaliyokwisha kuandaliwa kwa kilimo cha umwagiliaji yakiwemo mashamba ya *NAFCO*, yanalimwa kwa ukamilifu;

(2) Kuweka usimamizi wa Wataalam wa umwagiliaji na kilimo kwenye mashamba yote makubwa yenye miundombinu ya umwagiliaji ambao watahakikisha kwamba mahitaji yote muhimu yanapatikana kwa wakati na kwamba waliogawiwa mashamba hayo wanayalima kikamilifu;

(3) Kuhimiza Wananchi kuvuna maji ya mvua na kuyatumia kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji maji;

(4) Viongozi wa Serikali na Chama cha Mapinduzi ngazi ya Mikoa na Wilaya kuhamasisha Wananchi, kufuatilia kwa makini na kisayansi mwenendo wa hali ya hewa, hali ya kilimo na hali ya mazao mashambani;

(5) Kila mkoa kuandaa na kutekeleza mpango maalum wa kujihami na hali mbaya ya chakula inayoweza kujitokeza;

(6) Kuanzisha Kamati za njaa katika kila ngazi, kuanzia Mkoani, Wilayani hadi Kijijini. Kamati hizo zilitakiwa kutathmini hali halisi na kubuni mikakati ya kukabiliana na upungufu wa chakula kwa kujitegemea katika kila ngazi;

(7) Kuhamasisha wafanyabiashara ndani ya nchi ili waagize chakula kutoka nje ya nchi;

(8) Kila mkulima kujiwekea akiba hadi atakapokuwa na uhakika wa mavuno ya msimu wa 2003/2004;

(9) Wananchi wa Mikoa yenye chakula cha kununua na ambao hawana akiba ya chakula cha kutosheleza mahitaji ya familia hadi mavuno yajayo kujinunulia chakula cha akiba;

(10) Wananchi kulima mazao yanayostahimili ukame na yanayokomaa haraka katika msimu mmoja;

(11) Mikoa yenye maeneo yanayofaa kwa kilimo cha kiangazi kulimwa na kupandwa mazao ya chakula; na

(12) Wafugaji kuuza mifugo yao wakati ambapo iko katika hali nzuri na kutumia fedha watakazopata kujinunulia chakula

Kutokana na taarifa kutoka kwenye Wilaya na timu za Wataalam na Viongozi zilizotumwa Mikoani kutathmini hali ya mvua na mazao mashambani, maelekezo ya Rais yalipokelewa vizuri na Wananchi na katika maeneo mengi ya nchi yalitekelezwa kwa juhudi ya kuridhisha sana. Nawapongeza sana Wananchi wote waliotekeleza maelekezo ya Rais na Viongozi wao waliowahimiza na kuwasimamia.

Katika mwaka 2002/2003, Serikali ilitoa fedha za nyongeza Shilingi 105 milioni kwa ajili ya kukarabati miundombinu ya umwagiliaji maji mashambani katika skimu 14 zenye jumla ya hekta 4,517. Aidha, Shilingi 27.776 milioni zilitengwa kwa ajili ya kufufua matrekta saba yaliyoko kwenye Kituo cha Utafiti na Chuo cha Kilimo cha Ilonga, Kilosa. Aidha, Serikali ilitenga Shilingi 173.22 milioni kwa ajili ya ununuzi wa mbegu za mazao yanayokomaa katika muda mfupi. Wizara imewaagiza Wahandisi wa Kanda za Umwagiliaji na Mameneja wote wa Mashamba kusimamia kilimo katika mashamba hayo. Utekelezaji wa maagizo hayo unaendelea vizuri. Katika maeneo yote yaliyokuwa na upungufu wa mvua ambako Wananchi wamelima muhogo kwa wingi, hakuna upungufu wa chakula. Kule ambako uhimizaji wa kilimo cha muhogo ulikuwa hafifu au Wananchi walikaidi kulima zao hilo la chakula, kuna upungufu wa chakula na kuitaka Serikali ipeleke chakula kwenye maeneo hayo.

Kama ilivyo aibu kwa nchi kuomba chakula kutoka nchi nyingine hasa inapokuwa hakuna maafa yaliyotokea, ndivyo pia inavyopasa Kijiji, Kata au Wilaya kuona aibu ya kuomba chakula wakati ulikuwepo uwezekano wa kuzalisha chakula katika eneo linalohusika. Kuanzia sasa, Viongozi watakaozembea katika kuwahimiza Wananchi kulima mazao yanayostawi katika mazingira yao, watawajibishwa kwa kosa la kuhatarisha maisha ya Wananchi wa maeneo yao.

Taarifa zinaonyesha kwamba, hakuna Mkoa ambao Wilaya zake zote zimeathiriwa na ukame kwa viwango vinavyolingana. Aidha, ni Mikoa minne tu ambayo imeathiriwa kwa kiasi kikubwa na ukame. Mikoa kumi na saba itajitosheleza kwa chakula na mingine itakuwa na viwango tofauti vya ziada. Inaagizwa kwamba: -

(a) Kusiwepo vizuizi vya aina yoyote vya kusafirishwa kwa chakula kutoka sehemu moja ya nchi kwenda sehemu nyingine ya nchi. *(Makofi)*

(b) Wafanyabiashara wahimizwe kununua chakula kutoka kwenye maeneo yenye chakula cha ziada na kukiuza kwenye maeneo yenye upungufu wa chakula.

(c) Hifadhi ya Chakula cha Taifa itawauzia mahindi wafanyabiashara watakaoteuliwa na kusimamiwa na Viongozi wa Mikoa na Wilaya ili wayasambaze kwenye maeneo yenye upungufu.

(d) Aidha, *SGR* itanunua mahindi kutoka kwenye Mikoa yenye ziada na kupeleka kwenye Kanda zenye upungufu ili kikasambazwe kwenye maeneo yenye upungufu wa chakula kwa utaratibu ulioelezwa hapo juu.

(e) Pale Idara ya Maafa ya Ofisi ya Waziri Mkuu itakaporidhika kwamba, jamii fulani inahitaji msaada maalum wa chakula, itaweka utaratibu wa kuiuzia jamii hiyo chakula kwa masharti nafuu au kuwapa chakula kwa kazi.

Mheshimiwa Spika, tunatarajia kwamba katika mwaka wa 2003/2004 tutajitosheleza kwa chakula kwa asilimia 90. Wizara ya Kilimo na Chakula imekwishazungumza na wafanyabiashara na kuwaomba waagize tani 350,000 za mahindi, tani 223,000 za ngano na tani 167,500 za mchele. Kiasi hicho kitatosha kuziba pengo linalotarajiwa. Mwezi huu, Kampuni ya *Export Trading* ilipakua tani 750 za mahindi kwenye Bandari ya Mtwara kwa ajili ya Mkoa wa Lindi, Wilaya ya Ruangwa na Kilwa.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeanza mazungumzo na baadhi ya wahisani kwa lengo la kuwajulisha hali ya chakula ilivyo nchini na kuona kama wataweza kutusaidia kukabiliana na upungufu uliopo. Aidha, katika Bajeti ya 2003/2004, Hifadhi ya Chakula ya Taifa imetengewa fedha za kununua chakula kutoka humu nchini na Serikali imetenga fungu la dharula ambalo litasaida kuagiza chakula kutoka nje ya nchi, kama itabidi. Ni dhahiri kwamba Serikali ya Awamu ya Tatu ya Chama cha Mapinduzi imechukua hatua madhubuti kukabili hali ya upungufu wa chakula katika maeneo mbalimbali ya nchi.

Mheshimiwa Spika, maelekezo aliyotoa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, katika hotuba yake ya tarehe 31 Machi, 2003 na uchambuzi, maelekezo na ushauri uliotolewa na Waziri Mkuu, Mheshimiwa Frederick Tluway Sumaye, Waziri wa Fedha, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafsishaji na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, katika hotuba zao zilizotangulia, yasomwe pamoja na kuchukuliwa kuwa ni sehemu ya hotuba hii.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa *(FAO)* ya mwezi wa Juni, 2003 kuhusu uzalishaji wa chakula, inaonyesha kuwa katika mwaka wa 2003/2004, nchi za Kusini mwa Afrika za Zambia, Malawi, Msumbiji, Swaziland, Namibia na Angola, zitakuwa na hali ya chakula ya kuridhisha. Nchi ya Zimbabwe itakuwa na upungufu wa chakula kutokana na hali mbaya ya ukame na kupungua kwa maeneo yaliyopandwa mazao ya chakula.

Mheshimiwa Spika, taarifa za *FAO* zinaonyesha kuwa katika mwaka wa 2003/2004, nchi za Kenya na Uganda zitakuwa na hali ya chakula ya wastani. Migogoro ya kisiasa na vita katika nchi za Burundi na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo itafanya hali ya chakula katika nchi hizo kuendelea kuwa mbaya.

Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2002/2003, uzalishaji wa mazao makuu ya biashara, hususan korosho, kahawa, pamba, sukari, chai, tumbaku na mkonge uliongezeka ikilinganishwa na uzalishaji wa mwaka 2001/2002. Uzalishaji wa zao la korosho ulikuwa kwa asilimia 33.6, kahawa asilimia 45, pamba asilimia 27.5, sukari asilimia 16.0 na chai asilimia 13.3. Ukuaji wa mazao ya tumbaku na mkonge ulikuwa mdogo ambapo tumbaku ilikua kwa asilimia 3.1 na mkonge asilimia 0.4. Ukuaji mdogo wa zao la tumbaku unatokana na bei ndogo wanayolipwa wakulima iliyosababisha baadhi yao kutolima tumbaku. Zao la mkonge lilikumbwa na matatizo ya wawekezaji kushindwa kuendeleza mashamba waliyonunua na hivyo kuathiri uzalishaji. Uzalishaji wa pareto ulishuka kwa asilimia 14.3 kutokana na tatizo la ukosefu wa soko.

Mheshimiwa Spika, kutokana na bei za mazao makuu ya biashara kuendelea kuwa za chini katika soko la dunia, Serikali inaendelea kuandaa mbegu na vipando na kuwahamasisha wakulima kuzalisha mazao mengine yenye bei nzuri na soko la uhakika ndani na nje ya nchi. Mazao hayo ni pamoja na paprika, *vanilla,* pilipili manga, mbaazi, mbegu za mafuta na maua.

Mazao vya viungo, hususan *vanilla,* paprika, pilipili manga na tangawizi, yanastawi vizuri katika maeneo yanayopata mvua zaidi ya milimita 1,000 kwa mwaka, wastani wa joto ta nyuzi joto 25°C na unyevunyevu hewani wa wastani wa asilimia 60. Mikoa ya Kanda ya Ziwa, Nyanda za Juu Kaskazini, Nyanda za Juu Kusini na Mikoa ya Pwani, ina hali ya hewa inayofaa kwa uzalishaji wa mazao ya viungo. Hata hivyo, uzalishaji wa mazao hayo bado ni wa chini sana. Baadhi ya matatizo yanayowakabili wakulima wa mazao ya viungo ni pamoja na ukosefu wa vipando na ujuzi wa uzalishaji. Katika mwaka wa 2002/2003, Wizara ilikusanya aina 10 za mazao hayo kutoka sehemu mbalimbali nchini na kuvipeleka kwenye Kituo cha Mafunzo na Utafiti cha Kilombero *(KATRIN),* kwa lengo la kuvifanyia tathmini na kuainisha aina zenye nasaba bora zinazofaa kulimwa kibiashara.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2002/2003, ulikuwa mwaka wa kwanza wa kutekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo. Mpango wa Kilimo na Chakula kwa mwaka 2002/2003 ulilenga kuwekeza kwenye maeneo yaliyokuwa na uhusiano wa moja kwa moja na wakulima na ambayo yangekuwa na matokeo ya haraka. Mpango ulilenga kuongeza eneo linalomwagiwa maji ili kuimarisha uhakika wa upatikanaji wa chakula na kuweka mifumo madhubuti ya upatikanaji wa mbegu bora, pembejeo nyingine

na zana za kurahisisha kazi za kilimo na kupunguza upotevu wa mazao kabla na baada ya kuvuna. Aidha, mpango ulilenga kuimarisha huduma za ugani na mafunzo kwa wakulima na Wataalam kwa lengo la kumfikishia mkulima teknolojia bora za kilimo.

Wizara ilifanya mabadiliko katika mifumo ya utendaji na usimamizi wa Taasisi zilizo katika Sekta ya Kilimo ili kuziwezesha kutekeleza majukumu ya Asasi na Taasisi hizo kwa ufanisi. Katika mabadiliko hayo, Idara mpya ya Umwagiliaji na Huduma za Ufundi ilianzishwa. Aidha, Idara za Maendeleo ya Utafiti na Mafunzo ziliunganishwa kuwa Idara moja ya Utafiti na Mafunzo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Maji na Maendeleo ya Mifugo, Wizara ya Ushirika na Masoko na Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, iliandaa Mwongozo wa kuandaa Mipango ya Kilimo ya Wilaya. Baadhi ya mipango hiyo itaanza kutekelezwa mwaka wa 2003/2004. Mipango hiyo ni muhimu kwani itahakikisha ushirikishwaji wa Wananchi katika kupanga, kutekeleza na kusimamia miradi yao ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, mbinu shirikishi jamii ni njia endelevu inayoshirikisha Viongozi, Wataalam na Wakulima katika kuibua matatizo yanayowakabili Wananchi katika kuendeleza huduma zao za kiuchumi na kijamii. Mbinu hiyo, huwezesha wakulima kupanga mipango yao na kutekeleza kwa kutumia raslimali zao na misaada mingine ikilazimu. Katika kutekeleza mbinu hiyo huundwa timu za Kimkoa, Kiwilaya, Kata na Vijiji zinazojumuisha Viongozi na Wataalam wa fani zinazohusika na maendeleo Vijijini. Mbinu hiyo huweka bayana uwajibikaji wa Viongozi, Wataalam na Wananchi katika kusimamia na kutekeleza mpango ulioandaliwa.

Hivyo, mbinu shirikishi jamii huongeza ufanisi katika utoaji wa huduma za ugani, usambazaji wa teknolojia mbalimbali kwa wakulima na matumizi ya raslimali katika jamii. Kwa ujumla mbinu hiyo huchangia katika kuongeza tija na uzalishaji wa mazao, uhakika wa chakula katika kaya na kupunguza umaskini. Ili kueneza matumizi ya mbinu shirikishi jamii nchini, mwaka 2002/2003, Wizara ilifanya warsha ya Kitaifa ya mafunzo ya mbinu shirikishi jamii kwa Maafisa Viungo Utafiti na Ugani *(Research and Extension Liaison Officers)* wa Kanda. Maafisa Washauri wa Kilimo wa Mikoa na Maafisa wa Kilimo na Mifugo wa Wilaya 538. Baada ya warsha hizo, Maafisa hao waliwafundisha Maafisa Kilimo na Mifugo waliopo katika ngazi ya Kata na Vijiji ambao nao waliwaelimisha wakulima 2,613. Aidha, Wizara iliwapatia mafunzo ya mbinu shirikishi jamii na Shamba Darasa Wataalam 168 katika Vyuo vya Kilimo na Mifugo vya Mlingano, Morogoro na Mkindo. Baada ya kuhitimu Wataalam hao walitoa mafunzo hayo kwa Wataalam wa Ugani 1,130 waliopo Vijijini. Aidha, vikundi 163 vya wakulima vyenye jumla ya wakulima 4,075 vilipata mafunzo ya Shamba Darasa.

Mheshimiwa Spika, ili kufikisha teknolojia bora za uzalishaji kwa wakulima, Wizara iliendelea kutumia Vyombo vya Habari hususan redio na majarida kuwaelimisha wakulima. Jumla ya vipindi vya redio 104 kuhusu mazao vilirushwa hewani na Redio Tanzania na makala kuhusu utaalam wa kilimo yalichapishwa katika majarida sita na kusambazwa kwa wakulima. Wizara iliandaa mada mbili za video kuhusu mbinu shirikishi jamii na kilimo cha uyoga ambazo zilionyeshwa kwa wakulima katika sikukuu ya nane nane na Siku ya Chakula Duniani ya mwaka 2002. Ili kuwawezesha wakulima kuendesha kilimo cha kibiashara, katika mwaka 2002/2003 , Wizara iliandaa mafunzo yenye mwelekeo wa kilimo na biashara kwa wakulima 200 juu ya mbinu za kilimo bora cha korosho, tumbaku, kahawa na pamba.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, huduma za utafiti zililenga kubuni teknolojia bora za uzalishaji wa mazao za kumwezesha mkulima kupata mavuno mengi na tija zaidi na hivyo kumuongezea kipato na kumpunguzia umaskini. Teknolojia hizi ni pamoja na uzalishaji wa mbegu bora zenye sifa za kutoa mavuno mengi katika hali ya ukame, rutuba duni na zenye ustahimilivu wa visumbufu vya mimea. Aidha, teknolojia bora za kurutubisha udongo na kupambana na uharibifu wa ardhi zilichunguzwa, hususan katika maeneo yanayozalisha zao la tumbaku, Mkoani Tabora. Ili kuhakikisha upatikanaji kwa wingi wa mbegu bora kwa wakulima nchini, mkazo uliwekwa katika kuzalisha kwa wingi mbegu mama za mazao mbalimbali kwenye Vituo vya Utafiti. Katika kutekeleza hayo, Wizara iliwashirikisha wakulima katika kutambua matatizo na kuainisha namna ya kuyatatua kwa kutumia mbinu shirikishi jamii. Aidha, asilimia 55 ya majaribio yote yaliyofanyika msimu huu yalikuwa katika mashamba ya wakulima, ambalo ni ongezeko kubwa likilinganishwa na asilimia 36 tu miaka mitatu iliyopita.

Katika mwaka wa 2002/2003, ili kuhakikisha teknolojia zinazotolewa na Vituo vya Utafiti zinawafikia wakulima, Wizara ilianza kuzalisha kwa wingi mbegu mama *(Breeder Seed)* na za msingi *(Foundation Seed)*. Aidha, Wizara iliendelea kutafiti aina za mbegu zinazoweza kutoa mavuno mengi na zinazostahimili ukame, upungufu wa rutuba na visumbufu vya mimea.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Vituo vya Utafiti vilitoa mbegu mpya nane za mazao ya mpunga, mtama, maharage, mbaazi, soya, viazi vitamu na ngano. Uzalishaji wa mbegu hizo ulifanyika Kikanda kama ifuatavyo: -

Katika Kanda ya Mashariki, Kituo cha Ilonga kilitoa aina mbili za mbegu mpya za mtama zinazojulikana kama Wahi na Hakika, zinazovumilia magugu aina ya kiduha. Mbegu hizo ni kwa ajili ya Kanda za Kati na Ziwa. Kituo hicho pia kilitoa aina mpya ya mbaazi inayojulikana kama Mali ambayo inakomaa katika siku 270 na inaweza kuvunwa kwa misimu miwili. Mbegu mama za Wahi, Hakika na Mali zinaendelea kuzalishwa kwa wingi kwa ajili ya kupelekwa kwenye mashamba ya mbegu za msingi ili zizalishwe kwa wingi.

Aidha, kituo cha *KATRIN* kilichoko Ifakara, kilitoa mbegu mpya ya mpunga ijulikanayo kama *SARO 5* yenye uwezo wa kuzaa tani tano kwa hekta na yenye ladha nzuri. Uzalishaji wa mbegu hiyo unaendelea katika mashamba ya Dakawa (hekta 20) na Kilangali (hekta 50). Tani 325 za mbegu ya *SARO 5* zinatarajiwa kuvunwa na kuuzwa kwa wakulima kwa ajili ya kupandwa katika msimu wa 2003/2004.

Kituo cha Kibaha kilitoa aina mpya ya mbegu bora ya viazi vitamu inayojulikana kama Ukerewe. Mbegu hii ina uwezo wa kuzaa tani nane kwa hekta, inavumilia mashambulizi ya wadudu na ina uwezo wa kuzaa wakati wa mvua za muda mfupi kwa mfano, mvua za vuli. Uzalishaji wa mbegu hii unaendelea katika vituo vya Kibaha, Dakawa na Ukiriguru na kwenye mashamba ya wakulima katika Kanda ya Kati na Ziwa.

Kanda ya Nyanda za Juu Kusini, katika mwaka 2002/2003, Kituo cha Uyole kwa mara ya kwanza katika kipindi cha miaka 30, kilitoa aina mpya ya mbegu ya soya ijulikanayo kama Soya-Uyole-1. Mbegu hii ina uwezo wa kutoa tani 1.5 hadi 1.8 kwa hekta kwenye mashamba ya wakulima na inategemewa kwamba upatikanaji wa mbegu hii utapunguza uhaba wa mbegu za soya uliokuwepo nchini. Aidha, kituo kilizalisha mbegu mpya ya maharage ijulikanayo kama Wanja. Mbegu hii ina uwezo wa kutoa tani 1.0 hadi 1.5 kwa hekta kwenye mashamba ya wakulima na inalo soko zuri katika nchi za jirani. Kwa hiyo, uzalishaji wa zao hili kwa wingi utapanua wigo wa mazao ya biashara kwa wakulima wa Nyanda za Juu Kusini.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Kanda ya Kaskazini, Kituo cha Selian kilitoa migomba ya asili inayolimwa sehemu nyingi nchini ina tija ndogo kati ya tani tano hadi saba za ndizi kwa hekta ikilinganishwa na tani 20 hadi 60 za ndizi kwa hekta kwa kutumia migomba bora. Ili kuongeza tija katika kilimo cha migomba na kufanya zao la ndizi liwe la biashara ndani na nje ya nchi, Kituo cha Selian kimekuwa kikitafiti na kuzalisha miche bora ya zao la migomba kwa kutumia *tissue culture*. Katika mwaka 2002/2003, Kituo cha Selian kilitoa miche 4,000 ya migomba bora kwa kutumia maabara. Aidha, ili kuongeza kasi ya uzalishaji wa miche ya migomba bora, kituo kinatumia Shamba la Maadira lililoko Tengeru. Shamba hilo lina uwezo wa kuzalisha miche 30,000 kwa mwaka. Miche hiyo husambazwa kwa wakulima waliopatiwa mafunzo ya kilimo bora cha migomba.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Kanda ya Kusini, katika mwaka wa 2002/2003, Kituo cha Naliendele kilizalisha mbegu bora za korosho kwa wingi kwa lengo la kukidhi mahitaji ya mbegu hizo nchini. Kati ya tani 6.4 za mbegu zilizotokana na mikorosho bora zilizozalishwa, tani 4.3 ziliuzwa kwa wakulima. Miche 3,080 ya mikorosho iliuzwa kwa wakulima wa Mikoa ya Mtwara na Lindi.

Kwa upande wa Kanda ya Ziwa, Kituo cha Ukiliguru, katika mwaka wa 2002/2003, kilizalisha mbegu mama za pamba aina ya *UK91* ili iweze kutumika kuzalisha mbegu za msingi na zilizothibitishwa. Tani nane za mbegu mama zinatarajiwa kuvunwa kutoka katika Shamba la Nkaziga. Aidha, Kituo cha Maruku kilichopo Mkoani Kagera kilizalisha miche bora ya Kahawa aina ya *robusta* 10,000 kwa ajili ya kuwauzia wakulima.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuzalisha mbegu bora za mazao katika Vituo vya Utafiti, Wizara ilifanya majaribio ya kilimo mseto, hifadhi ya ardhi na kuongeza tija na uzalishaji wa mazao ya kilimo. Kituo cha Tumbi kilifanya majaribio ya matumizi ya miti ya aina ya *Sesbania sp*. yenye uwezo wa kurutubisha udongo wa sehemu ilikopandwa. Miti hiyo ina uwezo wa kuongeza *nitrogen* kiasi cha kilo 30 - 40 kwa hekta kwa mwaka mahali ilipopandwa. Vile vile, imebainika kuwa matumizi ya kilimo mseto hupunguza athari za gugu aina ya kiduha kwenye kilimo cha mahindi. Kituo cha Mlingano kilifanya utafiti wa mazao jamii ya mikunde yenye uwezo wa kuhifadhi ardhi, kuongeza rutuba katika udongo, kudhibiti magugu na kutumika kama chakula cha mifugo. Matokeo ya mwisho ya tafiti hizo yanatarajiwa kupatikana katika mwaka wa 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha shughuli za utafiti wa mazao makuu ya biashara, Taasisi za Chai, Kahawa na Tumbaku zinaendelea kufanya utafiti kwa kuzingatia mahitaji ya wadau na zinawashirikisha wadau katika kugharamia uendeshaji wake. Taasisi ya Utafiti wa Chai yaani *Tea Research Institute of Tanzania (TRIT)*, ikishirikiana na wakulima wadogo wa chai na Maafisa Ugani Wilayani Rungwe, imeweza kuongeza uzalishaji wa chai kutoka kilo 479 kwa hekta zilizozalishwa mwaka wa 2000, hadi kilo 1,043 kwa hekta mwaka wa 2001 na 2,208 kwa hekta mwaka wa 2002. *TRIT* iliendelea na utafiti kuhusu matumizi ya mbolea na maji katika kilimo cha chai. Aidha, Taasisi ilianza kutathmini aina mpya za chai zilizoingizwa nchini kutoka Kenya. Taasisi ya Utafiti wa Kahawa, yaani *Tanzania Coffee Research Institute (TACRI)*, iliyoanzishwa mwaka wa 2001, iliainisha aina 31 za mbegu chotara za kahawa ambazo zina sifa ya kustahimili mashambulizi ya ugonjwa wa chelebuni na kutu ya majani na hivyo kupunguza gharama za uzalishaji. Mbegu hizo sasa zinazalishwa kwenye vitalu ili zisambazwe kwa wakulima msimu wa 2003/2004.

Aidha, *TACRI* ilikamilisha uandaaji wa Mkakati wa Utafiti wa Zao la Kahawa kwa kipindi cha miaka mitano ijayo, kuanzia mwezi wa Julai, 2003. Mpango huo utakaogharamiwa na Wadau wa Sekta ya Kahawa na Jumuiya ya Ulaya, unalenga kuinua uzalishaji wa zao hilo kwa kuwapatia wakulima teknolojia bora za uzalishaji.

Taasisi ya Utafiti wa Tumbaku, *Tobbaco Research Institute of Tanzania,* Taasisi hii pamoja na kuendelea kufanya majaribio ya matumizi ya mbolea na mbegu mpya za tumbaku, iliendesha mafunzo juu ya utunzaji bora wa vitalu vya tumbaku na kilimo bora cha tumbaku kwa Maafisa Ugani wa Wilaya za Chunya (10), Namtumbo (10), Songea (5) na Mpanda (10). Jumla ya wakulima 120 Mkoani Tabora walipewa mafunzo haya, ubora wa zao la tumbaku unatarajiwa kuongezeka.

Ili kuongeza ufanisi katika utoaji wa huduma za utafiti, katika mwaka wa 2002/2003, Wizara ilikarabati ofisi, maabara na baadhi ya nyumba za wafanyakazi katika Vituo vya Utafiti vya Ukiliguru, Maruku, *KATRIN*, Uyole, Selian, Tumbi na Mlingano na kuvipatia vifaa vya kisasa vya kufanyia utafiti. Wizara pia ilijenga miundombinu ya umwagiliaji maji mashambani katika Vituo vya Uyole, Ilonga, Selian na Tumbi ili viweze kuongeza kasi ya uzalishaji wa mbegu kwa kupunguza muda kati ya zao moja na lingine. Aidha, ukarabati na ujenzi wa maabara za kuzalisha mimea *(Tissue Culture Labs),* ulikamilika katika Vituo vya Mikocheni, Uyole na Ukiliguru. Madawa yatakayotumika katika maabara hizo yaliagizwa kutoka nje na yanatarajiwa kuwasili nchini katika mwaka wa 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, lengo la Wizara ya Kilimo na Chakula kwa mwaka 2002/2003, lilikuwa kupanua eneo linalolimwa kwa kumwagilia maji mashambani ili kuliongezea Taifa uzalishaji wa mazao na kuboresha usalama wa chakula. Jumla ya hekta 8,995 ziliendelezwa kwa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani na kufanya eneo lote linalolimwa kuwa hekta 200,895 likilinganishwa na hekta 191,900 zilizolimwa mwaka 2001/2002. Wizara itaendelea na juhudi hizo katika miaka ijayo kuhakikisha kwamba, eneo lote linalofaa sana kwa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani (hekta 2.3 milioni), kama ilivyoainishwa katika mpango kamambe wa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani linaendelezwa.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula, kwa kushirikiana na Shirika la Ushirikiano wa Kimataifa la Japan *(JICA)*, limekamilisha maandalizi ya Sehemu ya Kwanza ya Mpango Kamambe wa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani. Mpango huo umeonyesha kwamba kuna hekta 2.3 zenye uwezekano mkubwa wa kuendelezwa *(High Development Potential)*. Aidha, zipo hekta milioni 4.8 zenye uwezakano wa wastani wa kuendelezwa *(Medium Development Potential)* na hekta milioni 22.3 zenye

uwekezano mdogo wa kuendelezwa *(Low Development Potential)*. Kwa jumla, Taifa lina hekta milioni 29.4 zinazofaa kuendelezwa kwa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani.

Kutokana na uchunguzi huo, ni dhahiri kuwa kuna uwezekano mkubwa sana wa kuendeleza Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani, hivyo kuliwezesha Taifa kuboresha usalama wa chakula kwa kuongeza uzalishaji wa nafaka, hususan mpunga. Aidha, uzalishaji wa mazao yenye thamani kubwa kama mboga, matunda na maua ungeongezeka.

Ripoti ya Mpango Kamambe wa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani, imeandaliwa na nakala zake zimesambazwa katika Halmashauri zote za Wilaya. Halmashauri zenye maeneo yanayofaa kwa kilimo cha umwagiliaji maji mashambani yaliyoainishwa katika ripoti hiyo zinapaswa zitumie ripoti hiyo kuandaa na kutekeleza Miradi ya Umwagiliaji Maji Mashambani.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula imeweka mkazo katika ukarabati wa skimu za zamani za umwagiliaji maji mashambani zenye gharama nafuu na urahisi wa kutekeleza katika mwaka wa 2002/2003, skimu 12 zenye jumla ya hekta, 3,936 zilikarabatiwa. Skimu hizo ni Musa Mwinjanga, Hai (hekta 2), Bugorora, Ukerewe (hekta 200), Kalemela, Magu (hekta 20), Kalenga, Iringa (hekta 240), Mvumi, Kilosa (hekta 260), Mbarika Misungwi (hekta 54), Muhwazi, Kibondo (hekta100), Katuka, Sumbawanga (hekta 100), Ruvu, Bagamoyo (hekta 720), Kitivo, Lushoto (hekta 490) na shamba la uzalishaji mbegu Kilangali Kilosa (hekta 1,020). Aidha, bwawa linalotumika kumwagilia skimu ya Kitere, Mtwara (hekta 100) lilikarabatiwa.

Katika mwaka 2002/2003, Wizara iliendelea kutekeleza Mradi wa Kuendeleza Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani katika Mabonde ya Mito Pangani na Rufiji. Mradi huu unaogharamiwa na Serikali ya Tanzania, Benki ya Dunia na wakulima wenyewe, uliendelea na ujenzi wa skimu nne zenye jumla ya hekta 1,169. Skimu hizo ni Mapogoro, Iringa (hekta 350), Nyamahana, Iringa (hekta 109), Kivulini, Mwanga (hekta 410) na Longoi, Hai (hekta 300). Skimu hizi, pamoja na skimu 11 zilizokamilishwa mwaka wa 2001/2002, zimeendeleza eneo lenye jumla ya hekta 5,059 katika Mikoa ya Kilimanjaro, Arusha, Tanga, Iringa na Mbeya. Aidha, jumla ya wakulima 440 kutoka katika skimu 15 zilizokarabatiwa chini ya mradi huu walipewa mafunzo juu ya usimamizi na uendeshaji wa skimu. Mradi ulianzisha mashamba madogo manne yenye eneo la hekta tano kila moja ambayo yalizalisha tani 100 za mbegu za mpunga aina ya *SARO 5*. Mashamba haya yako katika skimu za Igomelo (Mbarali) Luganga (Iringa), Lekitatu (Arumeru) na Mombo (Korogwe).

Katika mwaka 2002/2003, Wizara iliendeleza teknolojia rahisi ya uvunaji maji kwa njia ya majaruba na uchimbaji wa visima vifupi katika maeneo kame ili kuongeza uzalishaji wa zao la mpunga. Kazi hii ilifanyika chini ya Programu Husishi ya Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani. Programu hii inayogharamiwa na Shirika la Kimataifa la Maendeleo ya Kilimo *(IFAD)*, Serikali ya Ireland, Mpango wa Chakula Duniani *(WFP)* na Serikali ya Tanzania, inalenga kuendeleza hekta 7,200 itakapokamilika mwaka wa 2005/2006. Katika mwaka wa 2002/2003 skimu 21 zenye hekta 4,669 katika Wilaya 6 za Dodoma Vijijini, Manyoni, Nzega, Shinyanga, Kwimba na Babati, zilifanyiwa usanifu na ujenzi wake umeanza kwa kushirikiana na Wilaya husika.

Kazi nyingine zilizofanywa ni kufundisha Maafisa Ugani 37, mafundi sanifu wa umwagiliaji 12 na wakulima 6,509 mbinu za kisasa za kilimo cha mpunga. Mafanikio ya juhudi hizo ni pamoja na ongezeko la uzalishaji wa mpunga kutoka wastani wa tani 2.4 kwa hekta kwa mwaka 1999/2000 hadi tani 5.6 kwa hekta kwa mwaka wa 2002/2003. Aidha, programu imekamilisha ujenzi wa visima vifupi 24 kwa ajili ya kumwagilia mazao ya bustani na vitalu vya mbegu za mpunga.

Mradi huu unagharamiwa na Serikali ya Tanzania na Denmark kwa lengo la kuendeleza skimu tano za kilimo cha umwagiliaji maji mashambani zenye jumla ya hekta 3,830 kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya husika. Skimu hizo ni Lumuma, Kilosa (hekta 960), Nyanzwa (hekta 760) na Irindi, Iringa (hekta 610); Utengule Usongwe, Mbeya (hekta 600) na Naming'ong'o Mbozi (hekta 1,000). Katika mwaka wa 2002/2003, ujenzi wa skimu ya Lumuma ulikamilika. Usanifu wa skimu nne zilizobaki umefanyika ili ujenzi uanze katika mwaka 2003/2004. Aidha, mafunzo yalitolewa kwa wakulima 4,325 juu ya kuunda na kuimarisha vikundi vya Umoja wa Wamwagiliaji Maji, Mashambani na matumizi bora ya maji.

Wizara ya Kilimo na Chakula ilishiriki katika kuanzisha Vyama vya Umwagiliaji Maji Mashambani katika skimu 6 za Bagamoyo na Ruvu (Pwani), Lumuma (Kilosa), Balili (Bunda), Ochuna (Tarime) na Buswahili (Musoma). Aidha, mafunzo yalitolewa kwa viongozi 36 wa Vyama vya Umwagiliaji Maji Mashambani katika nyanja ya usimamizi na uendeshaji wa skimu za umwagiliaji maji mashambani.

Mheshimiwa Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa, Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji *(Participatory Agricultural Development and Empowerment Project)*, umeanza kutekelezwa rasmi kuanzia mwezi wa Mei, 2003. Hapo awali mradi huu ulijulikana kwa jina la Mradi wa Kuongeza Rutuba kwenye Udongo na Tija katika Kilimo, yaani *Soil Fertility Recapitalization and Agricultural Intensification Project (SOFRAIP).* Hii imetokana na umuhimu wa kusisitiza dhana ya ushirikishaji jamii na kujenga uwezo na ujasirimali wa wakulima na wafugaji katika kupanga na kutekeleza miradi ya maendeleo ya kilimo na ufugaji. Mradi unalenga kuongeza uzalishaji na tija ya kilimo na hivyo kupunguza umaskini. Mradi huu utatekelezwa katika Wilaya 28 za Tanzania Bara na Visiwani.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, mradi umetekelezwa kwa majaribio katika Wilaya za Hai na Morogoro Vijijini. Shughuli zilizofanyika katika Wilaya hizo zimeonyesha mafanikio katika kuwashirikisha wakulima na wafugaji kwa kuyatambua matatizo na kutafuta mbinu za kuyatatua kwa kutumia raslimali walizonazo. Watekelezaji wamejifunza kuwa kwa kuwawezesha wakulima na wafugaji kutambua fursa zilizopo, kusimamiwa vizuri katika ngazi ya kijiji. Pamoja na kutekeleza mradi, marekebisho muhimu yamefanyika kwa kuzingatia matokeo yaliyopatikana kwa lengo la kuongeza ufanisi katika kipindi cha utekelezaji. Aidha, maandalizi ya utekelezaji yameendelea kufanyika katika Wilaya za Iringa, Singida, Hanang, Arumeru, Masasi na Nachingwea. Maeneo haya yataanza kutekeleza shughuli za mradi katika mwaka wa 2003/2004.

Wilaya zitatakiwa kuteua Vijiji kulingana na fursa zilizopo katika Vijiji hivyo, matatizo yaliyopo katika kuendeleza kilimo, mihadi *(commitment)*, kuchangia asilimia 10 ya gharama za uwezeshaji *(Capacity Building)* na hamasa ya Wilaya katika kuleta maendeleo ya kilimo kwa utaratibu wa mbinu shirikishi jamii. Viongozi wote hususan wa Wilaya wanatakiwa kuwaelewesha Wananchi kuhusu uendeshaji wa mradi ili waweze kutambua maeneo ambayo yataleta mabadiliko katika kukabiliana na matatizo yanayoikabili Sekta ya Kilimo.

Mheshimiwa Spika, matumizi ya pembejeo na zana bora za kilimo ambazo ni muhimu sana katika kuongeza tija na uzalishaji wa mazao ya kilimo, bado ni madogo. Matumizi ya zana na pembejeo yameshuka hasa baada ya kuanza kwa sera za soko huru ambapo utaratibu uliokuwepo awali wa upatikanaji, ugharamiaji na usambazaji wa pembejeo za kilimo ulivurugika. Ili kilimo kikue kwa kasi itakayotuwezesha kupambana na umaskini, ni lazima matumizi ya zana na pembejeo katika uzalishaji wa mazao ya kilimo, yaongezeke.

Mheshimiwa Spika, kuanzia msimu wa 2002/2003, Wizara imeweka mfumo wa kuwawezesha waagizaji na wasambazaji wa pembejeo na zana za kilimo kupata mikopo kutoka kwenye Mfuko wa Taifa wa Pembejeo kupitia benki kwa lengo la kuongeza ufanisi katika utoaji wa mikopo. Mfumo huo unazihusisha Halmashauri za Wilaya katika kubaini mahitaji, wasambazaji na waagizaji wa pembejeo. Halmashauri za Wilaya pia zinawajibika kusimamia matumizi ya pembejeo na zana zinazotokana na mikopo hiyo. Wizara inaweka mkazo katika kuhamasisha bajeti kushiriki katika uagizaji na usambazaji wa pembejeo na zana bora kwa wingi na kwa wakati unaotakiwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, makadirio ya mahitaji ya mbolea nchini yalikuwa tani 185,500. Hadi kufikia mwezi wa Mei 2003, kiasi cha tani 11,025.2 za mbolea sawa na asilimia 60 ya mahitaji zilipatikana na kusambazwa kwa wakulima. Upungufu ulitokana na baadhi ya makampuni kuagiza mbolea kwa wingi kutokana na wakulima kutumia kiasi kidogo cha mbolea. Hadi kufikia mwezi Mei, 2003, tani 83,393 zilikuwa zimetumika. Matumizi madogo ya mbolea yametokana na bei kubwa ya mbolea na ukame uliojitokeza. Aidha, mahitaji ya viuatilifu aina ya unga yalikuwa tani 21,000 na vya aina

ya maji yalikuwa lita milioni 4.0. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Mei, 2003, upatikanaji wa madawa aina ya unga ulikuwa tani 12,000 na lita milioni 2.125 za madawa ya maji.

Mheshimiwa Spika, makadirio ya mahitaji ya mbegu bora kwa mwaka 2002/2003 yalikuwa ni tani 30,000. Upatikanaji wa mbegu bora ulifikia tani 10,426 sawa na asilimia 35 ya mahitaji ya mbegu bora nchini. Mashamba ya Mbegu ya Serikali yalichangia tani 267 za mbegu za msingi sawa na asilimia 1.0 ya mahitaji. Chini ya utaratibu wa mfumo wa kuzalisha mbegu kwa kutumia wakulima wadogo Vijijini, tani 573 zilizalishwa sawa na asilimia 2.0 ya mahitaji. Makampuni binafsi ya mbegu yalizalisha tani 9,586 sawa na asilimia 32 ya mahitaji. Katika msimu wa mwaka 2002/2003, mashamba ya Dabaga, Kilangali, Msimba, Arusha na Mwele na Vituo vya Utafiti yalilenga kulima jumla ya hekta 690 ambazo zingezalisha tani 875.4 za mbegu bora za nafaka, mikunde na mbegu za mafuta. Hadi kufikia mwezi wa Mei, 2003 jumla ya hekta 670 ambazo ni asilimia 97, zilikuwa zimelimwa na kupandwa na zinatazamiwa kuzalisha tani 1,047 za mbegu hizo.

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria mpya ya Mbegu umeandaliwa na unatarajiwa kuwasilishwa na kujadiliwa katika Kikao cha Bunge cha mwezi Oktoba, 2003. Sheria hiyo itazingatiwa mambo makuu yafuatayo: -

- Kuwa na sheria mpya ya mbegu itakayokidhi mazingira ya soko huru;

- Sekta binafsi kuruhusiwa kisheria kufanya shughuli za kuzalisha, kuagiza, kuuza ndani na nje ya nchi, kuandaa, kusambaza na hata kutangaza biashara ya mbegu;

- Kuwataka wazalishaji na wauzaji wa mbegu kuzalisha au kuuza mbegu zilizosajiliwa tu;
- Kudhibiti ubora wa mbegu zinazozalishwa na zinazoingizwa nchini; na

- Kuanzisha kisheria Ofisi ya Msajili wa Mbegu.

Mheshimiwa Spika, kutokana na kusambaratika kwa Kampuni ya Mbegu ya *TANSEED*, Wizara imebuni utaratibu mpya wa kuzalisha, kusambaza na kusimamia uagizaji wa mbegu kutoka nje ya nchi. Vituo vya Utafiti vitasimamia uzalishaji wa mbegu mama na za msingi wakati mashamba ya mbegu ya Serikali na watu binafsi watakaopewa mikataba ya kuzalisha mbegu, watazalisha mbegu iliyothibitishwa *(Certified Seed).*

Vijiji vitaendelea kuzalisha mbegu iliyoidhinishwa *(Quality Declared Seed)*. Ili kusimamia uzalishaji wa mbegu nchini na uagizaji wa mbegu kutoka nje ya nchi, Serikali inafanya maandalizi ya kuanzisha Wakala wa Mbegu wa Taifa. Maandalizi yalianza mwaka 2003 na yatakamilika mwaka wa 2004.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2002/2003, jumla ya matrekta makubwa 274, matrekta madogo ya mkono 75, majembe ya kukokotwa na wanyamakazi 19,139 na majembe ya mkono 2,107,550 yaliingizwa nchini. Eneo linalolimwa na wanyamakazi ni asilimia 20 na lile linalolimwa kwa matrekta ni asilimia 10 ya eneo lote linalolimwa nchini. Taarifa hizi zinaonyesha kuwa kilimo chetu bado kinategemea zaidi jembe la mkono ambalo linarudisha nyuma uwezo wa wakulima kuongeza maeneo wanayolima.

Mheshimiwa Spika, katika kuhimiza matumizi ya matrekta, Wizara ya Kilimo na Chakula kwa kupitia Halmashauri za Wilaya, imeuza matrekta madogo ya mkono 83 kwa wakulima binafsi 67 na vikundi vya wakulima 16. Matrekta haya ni sehemu ya matrekta madogo 170 yaliyoingizwa nchini chini ya mpango maalum wa kuongeza uzalishaji wa mazao *(KR II)*, unaofadhiliwa na Serikali ya Japan. Ili kuwapa wakulima unafuu wa bei, Wizara ilipunguza bei ya matrekta hayo, kutoka shilingi 4.425 milioni hadi shilingi milioni 2.5 kwa trekta moja. Mafunzo juu ya matumizi ya matrekta hayo yametolewa kwa Maafisa Ugani 37 na wakulima 130 kutoka Mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Iringa, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Lindi, Ruvuma na Tanga.

Katika kuendeleza kilimo cha wanyamakazi, jumla ya Vituo vya Wanyamakazi 20 katika Mikoa ya Mwanza (1), Shinyanga (1), Singida (1), Dodoma (2), Iringa (3), Morogoro (1), Mbeya (2), Manyara (1), Tanga (1), Tabora (1), Rukwa (2), Mara (1), Pwani (1), Mtwara (1) na Kilimanjaro (1), vimefanyiwa ukarabati ili vitoe mafunzo kwa vitendo ya matumizi ya wanyamakazi. Maafisa Ugani 520 na wakulima 7,395 walipatiwa mafunzo katika nyanja hiyo.

Mheshimiwa Spika, sehemu kubwa ya nchi yetu inakabiliwa na mmomonyoko wa udongo unaosababishwa na kuondolewa kwa uoto wa asili na kilimo kisichohifadhi ardhi. Mmomonyoko huo, umesababisha sehemu nyingi kukabiliwa na hatari ya kupoteza rutuba na hata maeneo ya uzalis haji. Hali hiyo ipo katika Mikoa yote ya Tanzania Bara ijapokuwa Mikoa inazidiana kwa viwango vya uharibifu. Mikoa inayoongoza kwa tatizo la mmomonyoko wa ardhi ni ya Kilimanjaro, Arusha, Singida, Manyara, Dodoma, Tanga, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Iringa, Ka gera, Tabora, Shinyanga, Kigoma, Mara, Pwani, Mtwara, Ruvuma na Rukwa. Hali hiyo isipodhibitiwa inaweza kusababisha kuenea kwa hali ya jangwa, kama inavyojidhihirisha katika maeneo ya Mombo Mkoani Tanga na tambarare za Mkoa wa Kilimanjaro hususan maeneo ya Hedaru, Mwanga na Same. Aidha, mmomonyoko mkubwa wa udongo uliopo katika Wilaya za Monduli Mkoani Arusha na Wilaya za Karatu na sehemu kubwa za Mkoa wa Dodoma, tayari umesababisha upotevu wa maeneo ya kilimo na malisho.

Ili kuhifadhi udongo, hatua za haraka zinapaswa kuchukuliwa. Kwa bahati nzuri, mbinu za kukabiliana na mmomonyoko wa udongo zinafahamika na Wananchi wengi. Mbinu hizo ni pamoja na kulima kilimo cha matuta na makinga maji. Mbinu nyingine ni kupanda miti au mimea mingine ya kuzuia kasi ya maji na upepo. Utekelezaji wa mbinu hizi unahitaji kupewa msukumo mkubwa na utekelezaji wake unapaswa utekelezwe sehemu zote nchini.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na tatizo hilo, katika mwaka wa 2002/2003, kwa kuanzia, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya ya Handeni Mkoani Tanga, imeainisha maeneo ya ardhi kwa ajili ya shughuli za kilimo, malisho, misitu, makazi na kuhakiki mipaka ya Vijiji 43. Ramani zinazoonyesha aina za udongo, raslimali mbalimbali zilizomo na mapendekezo ya mpango wa matumizi bora ya ardhi Wilayani humo zimeandaliwa. Aidha, Wizara ilitoa mafunzo ya nadharia na vitendo kwa Maafisa Ugani 190 kutoka Wilaya 22. Mafunzo hayo yaliandaliwa kuwapa utaalam Maafisa Ugani na wakulima mbinu endelevu za matumizi ya ardhi.

Mheshimiwa Spika, ili kuboresha upatikanaji wa pembejeo na zana kwa wakulima na kuweka mfumo endelevu wa kugharamia ununuzi wa pembejeo, kuanzia mwaka 1995/96 hadi 1998/99, Mfuko wa Pembejeo ulitoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 5.8 bilioni. Tangu mwaka 1995 /96 hadi mwezi wa Mei, 2003, Mfuko umekuwa ukifuatilia wadaiwa na jumla ya Shilingi 2.61 bilioni zimerejeshwa. Juhudi za kufuatilia ulipaji wa madeni yaliyobakia zinaendelea ikiwa ni pamoja na kuuza dhamana za wadaiwa ili kuhakikisha kwamba, mikopo iliyobaki inarejeshwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Mfuko wa Pembejeo ulianza tena kutoa mikopo kwa wauzaji na wasambazaji wa pembejeo kupitia mabenki na kwa kuhusisha Halmashauri za Wilaya. Mfuko wa Pembejeo umeingia Mikataba na Benki ya *Exim* na Benki ya Ushirika ya Kilimanjaro ambapo mikopo yenye thamani ya Shilingi 2.05 bilioni imetolewa. Benki ya Ushirika ya Kilimanjaro ilitoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 126.5 milioni na Benki ya *Exim* ilitoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 1.93 bilioni kwa wasambazaji wa pembejeo.

Mheshimiwa Spika, kuanzia mwaka 2002/2003, Mfuko wa Pembejeo umeingia mikataba baina yake na Benki ya Ushirika ya Wakulima wa Kagera, Benki ya Wananchi ya Mufindi, Benki ya Kmataifa ya Malaysia *(T) Limited* na Shirikisho la Vyama vya Ushirika vya Kuweka na Kukopa Tanzania *(SCULT (1992) LTD)*, ili kupanua wigo wa utoaji wa mikopo nchini. Mikopo kupitia Benki na Vyama hivyo inatazamiwa kuanza kutolewa katika msimu wa 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, Wizara inatilia mkazo udhibiti wa visumbufu vya mimea na mazao ili kupunguza athari inayoweza kutokea kwenye maeneo yenye milipuko ya visumbufu hivyo. Inakadiriwa kwamba, kila mwaka visumbufu vya mimea na mazao husababisha uharibifu wa zaidi ya asilimia 30 ya mazao yanayozalis hwa nchini. Katika udhibiti wa visumbufu vya mimea na mazao, Wizara hutumia

viuatilifu, udhibiti kwa njia ya kibaolojia, udhibiti sango *(Cultural Control)* na udhibiti husishi. Aidha, katika msimu wa 2002/2003, Wizara ilijiimarisha ili kukabiliana na milipuko ya visumbufu mara inapotokea kwa kuwa tunao uhakika wa kupata huduma za ndege za kunyunyizia dawa kutokana na kulipa kikamilifu michango kwa Mashirika ya Kimataifa ya Udhibiti wa Visumbufu. Aidha, uwezo wa Wizara wa kununua na kusambaza viuatilifu umeimarishwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara ya Kilimo na Chakula kwa kushirikiana na Serikali za Mitaa, wakulima na Taasisi mbalimbali, ilipambana na milipuko ya visumbufu vya mimea na mazao mara tu ilipojitokeza. Visumbufu hivyo ni pamoja na ndege waharibifu wa nafaka aina ya kwelea kwelea na kasuku, nzige, viwavijeshi, panya na magonjwa mbalimbali ya mimea. Milipuko hiyo ilidhibitiwa katika Mikoa 19 kati ya Mikoa 21 ya Tanzania Bara. Hadi kufikia Aprili, 2003, Wizara ilifanikiwa kuwadhibiti kwelea kwelea waliovamia mashamba ya nafaka kwenye Vijiji 30 katika Mikoa ya Dodoma, Kilimanjaro, Mbeya na Singida. Katika kipindi hicho mlipuko wa ndege aina ya kasuku uliovikumba Vijiji 17 vya Mkoa wa Singida na kushambulia mazao ya alizeti, uwele, ulezi, mtama, mahindi na mpunga ulidhibitiwa.

Mheshimiwa Spika, aidha, katika mwaka 2002/2003, ulitokea mlipuko wa nzige wekundu katika mbuga za Wembere (Tabora), Bonde la Mto Malagarasi (Kigoma) na Iku Katavi (Rukwa). Kama makundi haya yasingedhibitiwa mapema yangevamia mashamba na kusababisha hasara kubwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Mikoa ya Mtwara, Dar es Salaam, Iringa, Manyara, Morogoro, Singida, Tanga na Tabora, ilivamiwa na viwavi jeshi. Wadudu hao walishambulia hekta 9,200 za mashamba ya mahindi, mpunga, mtama, uwele na maeneo ya malisho. Wizara kwa kushirikiana na wadau wengine ilikabiliana na tatizo hilo ambapo lita 21,500 za dawa zilitumika kudhibiti milipuko hiyo. Juhudi hizo ziliokoa asilimia 90 za mazao na malisho yaliyoshambuliwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa 2002/2003, milipuko ya panya ilitokea katika maeneo mbalimbali nchini na kusababisha uharibifu mkubwa wa mazao mashambani na kwenye maghala. Mikoa iliyokumbwa na milipuko hiyo ni Pwani (Bagamoyo), Lindi (Nachingwea, Ruangwa na Kilwa), Morogoro (Mvomero na Morogoro Vijijini), Mbeya (Chunya) na Mtwara (Masasi). Mazao yaliyoshambuliwa na panya hao ni mahindi, ngano, pamba, karanga, dengu, vitunguu, mpunga, khartamu, muhogo na nyanya. Wizara ya Kilimo na Chakula kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya na wakulima, ilidhibiti milipuko hiyo kwa kutumia jumla ya kilo 1,430 za sumu ya panya.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula iliendelea kudhibiti ugonjwa wa muhogo uitwao batobato, katika Kanda ya Ziwa ambao uligunduliwa hapa nchini mwaka 1997. Ugonjwa wa batobato huenezwa na nzi mweupe na kwa njia ya vipando vya muhogo vyenye ugonjwa. Njia za udhibiti wa ugonjwa huo ni pamoja na kuweka eneo lililoathirika chini ya karantini, kung'oa na kuchoma muhogo ulioathirika, kupanda aina za muhogo zenye ukinzani dhidi ya batobato na palizi la mara kwa mara la mashamba ya muhogo.

Mheshimiwa Spika, ili kudhibiti ueneaji wa ugonjwa wa batobato nje ya eneo lililoathirika, mwaka 1999, Serikali iliuweka Mkoa wa Kagera chini ya karantini. Aidha, wakulima mkoani Kagera wametekeleza kikamilifu agizo la karantini. Kutokana na juhudi za wakulima na Viongozi katika Mkoa huo, ugonjwa wa batobato umepungua kwa kiasi kikubwa mkoani Kagera. Katika mwaka wa 2002/2003, Wizara ilianzisha mbegu stahimilivu 3,741,225 na kusambaza katika Mikoa ya Kagera, Mwanza na Mara kwa ajili ya kueneza aina mpya za muhogo zenye ukinzani dhidi ya ugonjwa wa batobato. Ugonjwa huo umeanza kuenea katika Wilaya za Kibondo, Bukombe na Sengerema. Wizara inaandaa utaratibu wa kuweka Wilaya hizo chini ya karantini ya ugonjwa wa batobato, ili kuzuia utoaji wa mimea ya muhogo nje ya Wilaya zilizoathirika na kuwataka wakulima kung'oa na kuchoma mihogo yenye ugonjwa huo.

Mheshimiwa Spika, uchunguzi uliofanywa na Wizara katika maeneo yote yanayolima Kahawa umeonyesha kwamba, ugonjwa wa mnyauko wa kahawa *(Fusarium Wilt)* upo katika Mkoa wa Kagera peke yake. Ugonjwa huu umeathiri zao la kahawa aina ya *robusta* katika Wilaya za Bukoba, Karagwe na Muleba. Katika mwaka wa 2002/2003, Wizara imeliweka eneo lote lenye ugonjwa wa mnyauko chini ya

karantini. Wizara kwa kushirikiana na Shirika la *Commonwealth Agricultural Bureau* na Taasisi ya Utafiti wa Kahawa *(TACRI)* inaendelea kudhibiti na kuzuia kuenea kwa ugonjwa huo.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula, iliendelea kushirikiana na mradi uliokuwa chini ya Programu ya *Kagera Community Development (KCDP),* kudhibiti magonjwa ya zao la migomba na visumbufu vinavyoathiri zao hilo katika Kanda ya Ziwa. Hadi kufikia Machi, 2003, jumla ya miche stahimilivu 71,359 ya aina za migomba iliingizwa nchini kutoka Ubelgiji. Kwa kutumia miche hiyo, miche 1,509,000 imezalishwa na kusambazwa kwa wakulima.

Katika mwaka 2002/2003, Wizara iliendelea kuelimisha wakulima juu ya mbinu endelevu na rahisi za udhibiti wa visumbufu vya mimea na mazao hususan mbinu ya udhibiti husishi na udhibiti kibaiolojia. Wakulima wa mazao ya pamba, viazi vitamu, mahindi na mtama, kahawa, migomba na mazao jamii ya mboga mboga katika Kanda ya Ziwa na Nyanda za Juu Kaskazini, walipatiwa mafunzo ya udhibiti husishi wa visumbufu vya mazao hayo.

Katika mwaka 2002/2003, jumla ya wadudu maadui 10,000 wa kidung'ata wa muhogo walisambazwa katika Mikoa ya Mwanza na Mara ili kukabiliana na mashambulizi ya kidung'ata wa muhogo. Wadudu maadui wa funza wa mabua ya mazao ya nafaka *(Cotesia Flavipes),* walisambazwa katika Mikoa ya Pwani, Morogoro na Mara ili kudhibiti mashambulizi ya funza hao. Mbawakavu 340, maadui wa viwavi wa kipepeo *(Diamond Backmoth)* vinavyoshambulia zao la kabichi, waliingizwa nchini kutoka Kenya na kusambazwa Mkoani Arusha. Wizara inaendelea kutathmini uwezo wa mbawakavu hao kudhibiti viwavi wa vipepeo hao wanaoshambulia zao la kabichi.

Wizara ya Kilimo na Chakula iliendelea kuzalisha na kusambaza mbawakavu wanaodhibiti gugu maji katika vituo 12 vilivyoko katika Bonde la Ziwa Victoria, kwa ajili ya udhibiti wa gugumaji ziwani humo kwa njia ya kibaiolojia. Aidha, uvunaji na usambazaji wa mbawakavu kutoka kwenye vituo hivyo uliendelea katika maeneo ya Ziwa Victoria na Mito ya Nguliati (Bariadi) na Bukabwa (Musoma).

Hadi kufikia mwishoni mwa mwaka 2002, jumla ya hekta 1,867 za gugumaji katika mwambao wa Ziwa Victoria lilikuwa limedhibitiwa. Udhibiti huo ni sawa na asilimia 93 ya gugumaji lililokuwepo awali. Udhibiti wa gugumaji umewezesha maeneo muhimu 530 yaliyokuwa yamezibwa na gugumaji kusafishwa. Pamoja na mafanikio hayo, tatizo la gugumaji linaendelea kuwepo katika Ziwa Victoria kutokana na kuingia kwa gugu hilo kupitia Mto Kagera kutoka nchi ya Rwanda ambako kuna gugu hilo. Wizara imetoa mafunzo kwa Wataalam wa Rwanda ili waanze kazi ya udhibiti. Aidha, vituo vinne vya kuzalisha mbawakavu vimeanzishwa nchini Rwanda kwa ajili ya udhibiti wa gugu maji.

Mheshimiwa Spika, ili kudhibiti uingizaji nchini wa visumbufu vya mimea na mazao, ukaguzi wa mazao yanayoingizwa nchini na yanayosafirishwa nje ya nchi uliendelezwa katika vituo vyote vya mipakani. Jumla ya tani 959,813 za mazao mbalimbali zilikaguliwa ambapo tani 327,917 zilikuwa za mazao yaliyosafirishwa nje ya nchi na tani 631,896 za mazao mbalimbali zilikaguliwa na kuruhusiwa kuingizwa nchini baada ya kuthibitika kwamba hazina visumbufu. Jumla ya vyeti 4,645 vya usafi wa mazao vilitolewa kuthibitisha mazao hayakuwa na visumbufu hatari vya mimea. Baadhi ya mbegu zilizokaguliwa na kuingizwa nchini baada ya kuonekana hazina magonjwa na wadudu ni tumbaku, miwa, zabibu na muhogo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara iliendelea kutoa mafunzo na kujenga uwezo wa Taasisi na Wataalam wake kutoa mafunzo yenye lengo la kuwawezesha Wataalam na wakulima kuendesha Kilimo cha kibiashara. Mfumo huu umesisitiza dhana ya elimu kwa vitendo kwa kuvitaka Vyuo vilime mashamba makubwa ili kujenga fikra za kuendesha kilimo kikubwa cha kibiashara kwa Wanachuo.

Aidha, Wizara imerekebisha mitaala ya Vyuo kwa kuingiza masomo ya kilimo cha kibiashara, hifadhi ya mazingira na elimu ya UKIMWI, ili kuwapatia wahitimu elimu ya kujiajiri, kufundisha kilimo cha kibiashara na kuelimisha wakulima juu ya mbinu za kujikinga na maambukizi ya Virusi vya UKIMWI. Mafunzo hayo yametolewa kama ifuatavyo: -

Vyuo vya Kilimo vilikuwa na wanafunzi 579, ikiwa ni ongezeko la ailimia 6 ikilinganishwa na idadi ya wanafunzi 548 waliokuwepo vyuoni mwaka 2001/2002. Aidha, Wizara ilitoa mafunzo ya rejea kwa Maafisa Ugani 140 wanaofundisha na kushauri wakulima juu ya kanuni bora za uzalishaji wa zao la pamba.

Katika mwaka 2002/2003, jumla ya wakulima 6,031 (Wanawake 2,524 na Wanaume 3,507) walipata mafunzo katika Vyuo vya Uyole, Ukiliguru, Mtwara, Ilonga, Igurusi, Mlingano, *Kilimanjaro Agricultural Training Institute (KATC),* Moshi na Chuo cha Taifa cha Sukari Kidatu, Kilombero. Hili ni ongezeko la asilimia 158 ikilinganishwa na mwaka 2001/2002, ambapo wakulima 3,803 walifundishwa. Ongezeko hili linatokana na Wizara kutenga fedha za kutosha kwa ajili ya mafunzo kwa wakulima ambapo wakulima 3,044 waligharamiwa na Serikali. Halmashauri za Wilaya zi1igharamia wakulima 810 na wahisani wakulima 2,177.

Mafunzo yaliyotolewa kwa wakulima yalihusu kilimo cha maksai, usindikaji wa mazao, kilimo cha miwa kwa wakulima wadogo, hifadhi ya mazingira na elimu ya UKIMWI. Jumla ya wakulima 1,079 wakiwemo Wanawake 491 walihudhuria kozi za uzalishaji wa zao la mpunga kwa kutumia kilimo cha umwagiliaji maji mashambani katika Chuo cha Kilimo *KATC*, Moshi. Mafunzo hayo yaligharamiwa na Wizara (wakulima 1,009), Halmashauri za Wilaya na Manispaa (wakulima 55) na Vyuo vya Kilimo (wakulima 15).

Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha taaluma mbalimbali, jumla ya watumishi 134 walipatiwa mafunzo ya muda mfupi na mrefu nchi za nje ambapo watumishi 16 walitoka katika Halmashauri za Wilaya na watumishi 118 walitoka Wizara ya Kilimo na Chakula. Mafunzo hayo yalifadhiliwa na Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa, Mfuko wa Maendeleo ya Kilimo wa Kimataifa na Balozi za Denmark, Japan, Misri, Uholanzi, Ujerumani, Uingereza, Ireland, Australia, Sweden na Marekani.

Katika mwaka 2002/2003, Wizara imerekebisha mitaala mitano ya Vyuo vya Kilimo kwa kuingiza masomo ya kilimo cha biashara, kilimo cha maksai, usindikaji wa mazao, elimu ya UKIMWI na hifadhi ya mazingira ili kuwapatia wahitimu elimu itakayowawezesha kujiajiri na kufundisha kilimo cha biashara. Katika kutekeleza kilimo cha mashamba makubwa, Vyuo vya Kilimo vimelima mashamba yenye ukubwa wa ekari 1,100 kama ifuatavyo: Uyole (ekari 300), Mlingano (ekari 300), Ilonga (ekari 150), Ukiliguru (ekari 150), Naliendele (ekari 100) na Igurusi (ekari 100).

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, ili kukabiliana na upungufu wa vitabu vya kiada na rejea, jumla ya vitabu 13 vya fani za kilimo na mifugo vilitayarishwa. Vitabu hivyo vinahusu matumizi bora ya maliasili, kilimo cha biashara, utunzaji na uzalishaji wa ng'ombe wa maziwa, uzalishaji wa vipando vya mazao na afya ya wanyama. Vitabu vingine vilihusu, udhibiti wa magonjwa ya mimea na wadudu waharibifu wa mimea, matumizi bora ya maji kwa kilimo cha umwagiliaji maji mashambani, sifa za mbegu bora za mazao, uzalishaji wa ng'ombe wa nyama, ulishaji na malisho ya mifugo, uzalishaji wa kuku na nguruwe na matumizi ya wanyamakazi katika kilimo.

Wizara ilikamilisha uandaaji wa kitabu cha Kiongozi cha Mkufunzi wa Somo la Kilimo cha Kibiashara na kukisambaza katika Vyuo vya Kilimo na kwa wadau, ili kitumike kama Kiongozi cha Mkufunzi wa Somo la Kilimo cha Umwagiliaji kitumike kama kiongozi cha mkufunzi wa somo hilo. Aidha, kazi ya kuhuisha muhtasari wa kufundishia somo la kilimo cha umwagiliaji maji mashambani ngazi ya stashahada ilikamilika.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara kwa kushirikiana na Tume ya Rais ya Kurekebisha Mashirika ya Umma *(PSRC)*, iliendelea na zoezi la ubinafshaji wa mashamba na mali za Mashirika ya Umma chini ya Wizara ya Kilimo na Chakula. Chini ya mpango huo, Vinu vya Shirika la Usagishaji la Taifa *(NMC)* vya Mwanza, Shinyanga na Mzizima vilibinafsishwa. Aidha, Serikali iliamua kuwa baadhi ya mali za *NMC* zilibaki Serikalini kwa ajili ya Hifadhi ya Chakula ya Taifa. Mali hizo ni Vinu, vihenge *(silos)* na maghala yaliyoko Kurasini, Dar es Salaam, *Unga Limited* katika Manispaa ya Arusha, Barabara ya Uhuru katika Manispaa ya Iringa, eneo la viwanda Dodoma na maghala ya Vwawa,

Mbozi. Serikali imeamua kwamba, kati ya maghala 28 ambayo hayajabinafsishwa, maghala 17 yatangazwe na kuuzwa moja moja na maghala 11 yauzwe kwa Vyama vya Ushirika vilivyoomba kuyanunua.

Uchambuzi wa hisa za kiwanda cha *TANICA* zitakazouziwa Vyama vya Ushirika na zitakazouzwa kwenye soko la wazi umefanyika. Aidha, Jineri ya Bodi ya Pamba iliyoko Manawa ilifanyiwa tathmini tayari kwa kutangazwa kuuzwa. Hatma ya ubinafsishaji wa Kiwanda cha Lupembe na Shamba la Mlangali inasubiri uamuzi wa Mahakama.

Mheshimiwa Spika, kuhusu ubinafsishaji wa mashamba ya *NAFCO*, Serikali iliamua mashamba ya Dakawa, Ruvu, Mbarali na Kapunga yabinafsishwe kwa wakulima wadogo. Shamba la Ruvu lenye hekta 720 limekarabatiwa na Wizara na limeanza uzalishaji wa mpunga. Wakulima 720 watauza shamba hilo na wameunda Chama cha Ushirika *Ruvu Ltd. (CHAURU)*, kitakachowahudumia wakulima wa shamba hilo. *PSRC* wanaendelea na ubinafsishaji wa mali nyingine za Shamba la Ruvu. Mashamba ya Mpunga ya Dakawa, Mbarali na Kapunga yanafanyiwa uchambuzi wa kina na yataandaliwa utaratibu wa kuwauzia wakulima wadogo watakaoyamiliki. Aidha, mashamba ya ngano ya Hanang na viwanda 12 vya korosho viliendelea kutafutiwa wawekezaji.

Mheshimiwa Spika, Sheria za Bodi ya Sukari, Tumbaku, Kahawa na Pamba na Kanuni zake, zilirekebishwa katika mwaka 2002/2003. Vile vile, Sheria ya Hakimiliki za Wazalishaji na Watafiti wa mbegu ilipitishwa na Bunge hili Tukufu tarehe 7 Novemba, 2002 kwa lengo la kulinda haki za wazalishaji wa aina mbalimbali za mbegu kuwa kichocheo cha uzalishaji zaidi wa mbegu bora nchini. Muswada wa Sheria mpya ya mbegu umeandaliwa na unatarajiwa kuwasilishwa Bungeni mwezi wa Oktoba, 2003.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula ina jukumu la kuhakikisha kwamba, Taifa linakuwa na uhakika wa upatikanaji wa chakula wakati wote na kuwa Wananchi wanapata lishe bora ya kuwawezesha kuishi maisha yenye afya na hivyo kutekeleza majukumu yao kiuchumi na kijamii. Ili kufikia lengo hilo, kazi kuu zilizofanywa katika mwaka 2002/2003 ni kama ifuatavyo: -

- Kununua na kuhifadhi nafaka katika Hifadhi ya Chakula ya Taifa kwa lengo la kukabiliana na matukio ya upungufu wa chakula punde yanapotokea;

- Kukusanya taarifa na takwimu za hali ya mvua na mazao mashambani, kufuatilia hali ya chakula na kusambaza taarifa kuhusu hali ya chakula;

- Kutoa huduma za kupunguza upotevu wa mazao baada ya mavuno na usindikaji kwa kuibua teknolojia zilizopo, kuandaa vitabu na mpango wa kusambaza teknolojia hizo katika Halmashauri na kwa wakulima; na

- Kuandaa Sera ya Usalama wa Chakula.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Hifadhi ya Chakula ya Taifa ilinunua tani 28,475 za mahindi, lengo lilikuwa kununua tani 20,900. Hii ilitokana na fedha zote zilizoombwa kutoka Hazina kwa ajili ya kununulia mahindi kupatikana katika wakati uliopangwa. Kiasi cha mahindi kilichonunuliwa kiliongeza akiba ya chakula iliyokuwepo ya tani 47,048 kufikia tani 75,523. Katika kipindi hiki, mauzo ya mahindi yalifanywa kwa Serikali ya Zambia, iliyouziwa jumla ya tani 4,839, Idara ya Magereza, tani 6,879 na Mkoa wa Arusha tani 2,043. Hadi tarehe 16 Juni, 2003 akiba ya chakula katika Hifadhi ya Chakula ya Taifa ilikuwa ni tani 51,971. Akiba hiyo inahifadhiwa kwenye Kanda 7 za Kipawa - Dar es Salaam (tani 5,121), Arusha (tani 19,210), Dodoma (tani 11,302), Shinyanga (tani 7,607), Makambako - Iringa (tani 4,696), Songea - Ruvuma (tani 3,209) na Sumbawanga - Rukwa (tani 822).

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara ilendelea na kazi ya kufuatilia hali ya mvua na mazao ya chakula mashambani. Tathmini ya mwisho ya uzalishaji wa mazao ya chakula ilifanywa mwezi Agosti, 2002 na kuthibitisha kuwa Taifa lingejitosheleza kwa chakula kwa asilimia 102. Hata hivyo, mwanzoni mwa mwaka 2003, wakati hali ya ukame ilipojitokeza katika maeneo yote ya nchi, Wizara ilijiwekea utaratibu wa kufuatilia kwa karibu hali ya mvua na mazao mashambani kwa vipindi vya kila wiki.

Mikoa na Wilaya ilionyesha ushirikiano mkubwa wa kuwasilisha taarifa za hali ya chakula ambazo ziliiwezesha Serikali kujiandaa kukabiliana na hali ya upungufu wa chakula. Aidha, kazi nyingine zilizofanywa ni pamoja na kujenga mfumo wa kuhifadhi taarifa na takwimu za usalama wa chakula na uandaaji wa mtandao wa kusambaza taarifa na takwimu hizo kupitia tovuti na kuendesha mafunzo ya Watakwimu Kilimo wa Mikoa ya Mbeya na Rukwa.

Mheshimiwa Spika, hasara inayotokana na kuharibika kwa mazao baada ya mavuno bado ni kubwa na inaathiri kipato cha wakulima na upatikanaji na usalama wa chakula. Wizara imeimarisha uwezo wake wa kutoa huduma za kupunguza upotevu wa mazao ya chakula baada ya kuvuna, kwa kuandaa maandiko ya kuwafundisha Wataalam na wakulima, teknolojia za kuhifadhi na kusindika mazao ya chakula. Maandiko haya yanahusu mbinu bora za hifadhi, usindikaji na utunzaji wa mazao ya nafaka, mikunde, mboga na matunda, mazao ya mizizi, mazao ya mbegu za mafuta na mazao ya viungo.

Vitabu sita vya mwongozo wa matumizi ya teknolojia hizo kwa mazao muhimu ya chakula hususan mazao ya nafaka, mikunde, mboga na matunda, mazao ya mizizi, mazao ya mbegu za mafuta na mazao ya viungo vimetayarishwa pamoja na vitabu viwili vya mafunzo *(Training Manuals)*, kwa Maafisa Ugani wa Wilaya vimeandaliwa. Vitabu hivi vitasambazwa kwa Maafisa Ugani na wadau wengine. Aidha, jumla ya vipeperushi sita viliandaliwa katika taaluma ya ujenzi wa ghala aina ya silo, utunzaji wa ghala na hifadhi, ujenzi wa kihenge bora, ujenzi wa kichanja bora *(crib)* cha kukaushia mazao, kaushio bora la kutumia mionzi ya jua kwa ajili ya mboga na matunda na kichanja bora cha kukaushia nafaka. Vile vile, Wizara ilitoa msukumo mpya katika kupunguza upotevu wa mazao ya chakula kwa kukipatia jukumu la kuainisha teknolojia na kuandaa miongozo ya kusambaza teknolojia na elimu kuhusu matumizi bora ya vyakula.

Mheshimiwa Spika, usalama wa chakula ni suala la msingi kwa Wananchi wote. Hata hivyo, sehemu kubwa ya Wananchi hususan katika ngazi ya kaya hawajaweza kuwa na uhakika na usalama wa chakula. Uandaaji wa Sera ya Usalama wa Chakula ni hatua muhimu ambayo imekusudiwa kuweka mfumo endelevu wa kuratibu masuala yote yanayohusu usalama wa chakula ikiwa ni pamoja na kutoa mwelekeo na miongo katika sera kuhusu uzalishaji, upatikanaji, masoko na biashara ya mazao ya ndani na nje ya nchi, taarifa na takwimu za hali ya chakula, hatua za kuchukuliwa katika nyakati za njaa, hifadhi na usindikaji na matumizi ya chakula. Maandalizi ya Sera ya Usalama wa Chakula yalianza mwezi Januari, 2003. Rasimu ya awali ya Sera ilitazamiwa kukamilika mwishoni mwa mwezi Juni, 2003, kabla ya kuwasilishwa Serikalini.

Mheshimiwa Spika, usindikaji wa mazao ni muhimu katika kuongeza thamani ya mazao, kipato kwa mkulima na kupanua wigo wa matumizi ya mazao. Katika mwaka 2002/2003, lengo la Wizara lilikuwa kuhamasisha Sekta binafsi kuanzisha na kuendeleza viwanda vya kusindika mazao ya kilimo ili kuongeza ubora wa mazao.
Ili kufanikisha lengo hilo, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda na Biashara na Shirika la Maendeleo ya Viwanda la Umoja wa Mataifa *(UNIDO)*, ilihamasisha Sekta binafsi kuingiza nchini teknolojia za usindikaji wa mazao na kupanua matumizi ya teknolojia zilizopo nchini. Aidha, mkazo uliwekwa katika matumizi ya njia asili za usindikaji wa mazao na kushirikisha vikundi vya Vijana na Akinamama. Serikali iliendelea kuweka vivutio kwa wawekezaji kutoka nje na ndani kuwekeza katika kuanzisha au kufufua viwanda vya usindikaji wa mazao.

Uwekezaji katika viwanda vya kusindika mazao ya biashara hususan chai, kahawa, sukari, pamba na korosho, umeonyesha mafanikio. Uwekezaji katika zao la sukari umeongeza uzalishaji wa sukari nchini kutoka tani 113,622 za sukari mwaka 1998 hadi kufikia tani 163,000 katika msimu wa 2001/2002 na tani 190,120 katika msimu wa 2002/2003. Viwanda vya kubangua korosho vya Masasi na Kibaha vilikarabatiwa na kukodishwa kwa wawekezaji. Viwanda hivi vina uwezo wa kubangua jumla ya tani 20,000. Aidha, kiwanda cha *Premeir Cashew* na *Mohamed Enterprises*, vimeendelea kubangua korosho kwa kutumia mashine ndogo za mikono. Mfuko wa Fursa Sawa kwa Wote umewasaidia Wananchi wa Dar es Salaam, Pwani na Mtwara, kwa kuwapatia mashine ndogo ndogo za kubangua korosho kwa mikono. Aidha, Mfuko umewapatia mafunzo na ajira Wananchi 100 wa Mkoa wa Mtwara kuhusu ubanguaji wa

korosho. Utaratibu wa kutoa mafunzo kwa Kituo cha Dr es Salaam utaanza msimu ujao. Kiwanda cha Nyumbu kimeagizwa kutengeneza mashine nyingi za kubangua korosho.

Katika mwaka 2002/2003 jumla ya Shilingi 1,615 bilioni zilitolewa na Mfuko wa Pamoja wa Msaada wa Chakula Kati ya Japan na Tanzania *(FACF)*, kugharamia miradi midogo ya maendeleo katika Sekta ya Kilimo. Kati ya fedha hizo, Shilingi 795 milioni ziligharamia ukarabati wa skimu saba za Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani. Skimu zilizonufaika na msaada huo ni Ghona hekta 450, iliyoko Moshi Vijijini, Yavayava hekta 100 iliyoko Mkuranga, Kirya hekta 350 iliyoko Mwanga, Segeni hekta 100 iliyoko Rufiji, Kitivo hekta 450 iliyoko Lushoto na Mloa Malinzanga hekta 400 iliyoko Iringa Vijijini.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, zoezi la kupandisha vyeo watumishi wa Wizara liliendelea. Jumla ya watumishi 1,858 walipandishwa vyeo na mamlaka husika wakiwemo watumishi 328 ngazi ya KAMUS, watumishi 1,176 ngazi ya Tume Ajiri na watumishi 354 ngazi ya Rais. Zoezi bado linaendelea.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara ya Kilimo na Chakula ilitengewa Shilingi 34.3 bilioni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi 15.7 bilioni zilikuwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi 18.6 bilioni kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kati ya fedha zilizotengwa kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo, Shilingi 1.8 bilioni zilikuwa ni fedha za hapa na Shilingi 16.8 bilioni zilikuwa fedha za kigeni.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula ilitengewa Shilingi 15.7 bilioni kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Hadi tarehe 20 Juni, 2003 Wizara ilikuwa imekwishapokea jumla ya Shilingi 15.03 bilioni sawa na asilimia 96 ya kiasi kilichoidhinishwa. Hadi tarehe 20 Juni, 2003, kiasi cha fedha kilichokuwa kimetumika kilikuwa Shilingi 14.25 bilioni sawa na asilimia 95 ya kiasi kilichopokelewa na asilimia 91 ya kiasi kilichoidhinishwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002/2003, Wizara ilitengewa jumla ya Shilingi 18.6 bilioni kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo Shilingi 1.8 bilioni ni fedha za hapa na Shilingi 16.8 bilioni ni fedha za kigeni. Hadi tarehe 20 Juni 2003 kiasi cha Shilingi 1.8 bilioni fedha za hapa zilitolewa na kutumiwa na miradi. Kiasi hicho ni sawa na asilimia 100 ya fedha iliyoidhinishwa. Hadi kufikia tarehe 20 Juni, 2003 miradi ilikuwa imetumia Shilingi 13.4 bilioni ya fedha za nje. Matumizi haya ni sawa na asilimia 80 ya fedha za nje zilizotengwa. Matumizi haya madogo yanatokana na muda mrefu unaotumika kuagiza vifaa na magari kwa ajili ya matumizi ya miradi. Sababu nyingine ni utaratibu mrefu uliopo wa kuwapata makandarasi kwa njia za zabuni na uwezo mdogo wa baadhi ya makandarasi wa ndani kukamilisha ujenzi ndani ya muda wa makubaliano.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2003/2004 ni mwaka wa pili wa utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo. Katika mwaka 2003/2004, Wizara itaendelea kuelekeza uwekezaji katika mambo yenye manufaa ya moja kwa moja kwa mkulima na yatakayotoa matokeo yaliyotarajiwa katika muda mfupi *(Quick Wins)* kutokana na kuwepo kwa tishio la ukame na pengine hata njaa katika mwaka wa 2004. Wizara itaelekeza juhudi zake kuuandaa umma ili utekeleze mikakati ya kukabiliana na hali hiyo.

Kumbukumbu zilizopo za historia ya nchi yetu zinaonyesha kwamba, mwaka 1874 na kila mwaka unaoishia na namba 4, yaani kila baada ya mzunguko wa miaka 10, nchi yetu hukabiliwa na ukame. Katika miaka ya karibuni, wazee wetu wanakumbuka njaa kali au upungufu wa chakula uliotokea katika miaka ya 1944, 1954 na 1964. Aidha, wengi wetu tunakumbuka sababu zilizopelekea kuanzishwa kwa kampeni za Siasa ni Kilimo na Kilimo cha Kufa na Kupona katika miaka ya 1970 na 1980. Kampeni hizo, zilitokana na ukame ulitokea miaka ya 1974 na 1984. Kwa kuwa Taifa letu lilikabiliwa tena na hali ya ukame mwaka 1994, kuna uwezekano mkubwa kwamba, mwaka wa 2004, Taifa litakabiliwa tena na ukame ambao utasababisha upungufu wa chakula na pengine njaa.

Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2002/2003, tayari hali ya ukame imejitokeza na imeathiri uzalishaji wa mazao ya chakula na ya biashara katika baadhi ya maeneo hayo na kusababisha upungufu wa chakula katika maeneo ya nchi na kuathiri uzalishaji wa mazao makuu ya biashara hususan zao la pamba. Kutokana na hali hiyo ya ukame na tishio la upungufu wa chakula, Wizara, katika mwaka wa fedha wa

2003/2004, imepanga kuelekeza juhudi zake katika kuhimiza wakulima kuongeza tija na uzalishaji wa mazao yanayostahimili ukame, hususan zao la muhogo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na tathmini iliyofanywa na Wizara kuhusu hali ya chakula na kumbukumbu zilizopo zinaonyesha kwamba, maeneo yote yanayolima muhogo hayana upungufu wa chakula. Mfano mzuri ni Wilaya za Mkoa wa Mara, hususan Serengeti na Bunda ambazo zina akiba ya muhogo mashambani wanaoweza kuutumia kwa muda wa miaka miwili mfululizo. Haya ni mafanikio makubwa na yanafaa kuigwa, kuenezwa nchi nzima na kupongezwa.

Mheshimiwa Spika, suala la upungufu wa chakula sio jambo la kuchezea na kwa kuwa jawabu endelevu la kupambana na hali hiyo lipo katika kilimo cha zao la muhogo na mazao mengine yanayostahimili ukame, kilimo cha mazao hayo kinapaswa kisiwe jambo la hiari. Viongozi wote wakiwemo Waheshimiwa Wabunge, Wakuu wa Mikoa, Wilaya hadi Vijiji, tunapaswa kutekeleza maagizo ya Rais ya tarehe 31, Machi, 2003, kwa kupanda zao la muhogo popote linapostawi.

Katika mwaka 2003/2004, ili kukabiliana na hali ya ukame na upungufu wa chakula unaoweza kujitokeza, Wizara imepanga kutekeleza mambo yafuatayo:-

- Kuhimiza kilimo cha mazao yanayostahimili ukame, ili kuhakikisha Taifa lina uwezo wa kukabiliana na upungufu wa chakula unaosababishwa na hali ya ukame, Wizara itahimiza kilimo cha mazao yanayostahimili ukame hususan muhogo, mtama, uwele, mikunde na viazi vitamu;

- Kutia mkazo kilimo cha umwagiliaji maji mashambani. Wizara itahakikisha skimu zote za umwagiliaji maji mashambani zina mifumo ya usimamizi utakaohakikisha kwamba zinatumika kikamilifu kuzalisha mazao ya chakula. Aidha, Wizara itaendelea kukarabati skimu za zamani na kujenga skimu mpya kwa mujibu wa Mpango Kamambe wa Umwagiliaji Maji Mashambani;

- Kudhibiti magonjwa na visumbufu vya mimea na mazao, Wizara itaendelea kuimarisha uwezo wake wa kudhibiti kikamilifu milipuko ya visumbufu vya mimea na mazao, hususan kwelea kwelea, panya, viwavijeshi na nzige;

- Kuhifadhi udongo na kusimamia matumizi bora ya ardhi, ili kudhibiti uharibifu wa ardhi unaotokana na mmomonyoko wa udongo na kuongeza upatikanaji wa maji kwa mazao yaliyopo mashambani, Wizara itahimiza kilimo cha matuta na makinga-maji;

- Hifadhi ya Chakula ya Taifa itanunua tani 20,799 za mahindi. Kiasi hiki kikijumuishwa na akiba iliyopo ya tani 51,971 kitaongeza akiba ya mahindi ifikie tani 72,720. Ununuzi wa akiba utafanywa kwenye maeneo yenye ziada na kuuzwa kwa Wananchi kwenye maeneo yenye upungufu wa chakula; na

- Kusambaza teknolojia za kudhibiti upotevu wa mazao baada ya mavuno, ili kuhakikisha kuwa chakula kinachovunwa kinahifadhiwa katika hali ya usalama na kupunguza uwezekano wa kuharibika kutokana na mashambulizi ya wadudu. Wizara itahakikisha viuatilifu bora vya udhibiti vinapatikana na wakulima watahimizwa kutumia mbinu za kupambana na visumbufu vya mazao baada ya mavuno.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004 zaidi ya kupambana na hali ya ukame, Wizara itatekeleza kazi zifuatazo: -

- Kupanua wigo wa mikopo inayotolewa na Mfuko wa Pembejeo za Kilimo. Mfuko wa Pembejeo utaendelea kutoa mikopo kwa ajili ya uagizaji na usambazaji wa pembejeo na zana za kilimo kwa kupitia benki na utatoa mikopo kununulia matrekta mapya na kukarabati ya zamani. Shilingi 3.6 bilioni zimetengwa kwa ajili ya Mfuko;

- Wizara itahimiza uzalishaji wa mazao yasiyo asili kwa lengo la kumwezesha mkulima kupata mazao yenye bei nzuri na uhakika katika soko la ndani na nje ya nchi. Mazao hayo ni pamoja na paprika, *vanilla* na pilipili manga na migomba bora.

- Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya itafufua vituo vya wanyamakazi na kuwafundisha wakulima matumizi ya zana bora za kilimo. Wizara itahamasisha Sekta binafsi kuagiza matrekta mapya na yaliyotumika. Aidha, Sekta binafsi itahamasishwa kuanzisha na kuendesha vituo vya matrekta kibiashara;

- Huduma za utafiti wa mazao zitaimarishwa kwa kuhakikisha Vituo vya Utafiti vinapata huduma muhimu za umeme, maji na mawasiliano kwa uhakika zaidi ili viweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;

- Kuongeza uzalishaji wa mbegu za mazao ya kilimo, lengo ni kuzalisha tani 1,500 za mbegu za mahindi, mpunga na mikunde katika mashamba ya mbegu ya Arusha, Msimba, Dabaga Kilangali, Mwele na Vituo vya Utafiti;

- Kueneza matumizi ya mbinu shirikishi na Shamba Darasa, mkazo utawekwa katika kuhamasisha Viongozi Wakuu wa Mikoa na Viongozi wa Serikali za Mitaa, kuhusu dhana ya Mbinu Shirikishi Jamii ili waielewe na wasimamie utekelezaji wake. Timu za wawezeshaji 100 za Wilaya, 2,000 za Kata na 6,000 za Vijiji zitaundwa na kuimarishwa ili zichangie katika kueneza mbinu shirikishi jamii. Ili kuongeza kasi ya kueneza mbinu hizo na kuongeza ufanisi katika matumizi ya raslimali, kazi hii itafanyika kwa ushirikiano na Wizara za Maji na Maendeleo ya Mifugo, Ushirika na Masoko, Maendeleo ya Jamii, Jinsia na Watoto, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Wizara ya Kilimo na Chakula;

- Kukamilisha maandalizi ya Sera ya Usalama wa Chakula na kuandaa Mwongozo wa Utekelezaji wa Sera. Aidha, Wizara itaandaa mapendekezo ya kurekebisha Sheria ya Usalama wa Chakula ya mwaka 1991; na

- Wizara itaimarisha uratibu wa ukusanyaji wa taarifa na takwimu za mvua na hali ya mazao na upatikanaji wa chakula nchini.

Mheshimiwa Spika, Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Kilimo ambao uliandaliwa kwa pamoja na Wizara za Maji na Maendeleo ya Mifugo, Ushirika na Masoko, Kilimo na Chakula na Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa unalenga kukuza kilimo na kuongeza uhakika na upatikaji wa chakula katika ngazi zote ili kuinua hali ya maisha ya Wananchi hususan Vijijini.

Mheshimiwa Spika, aidha, mkakati kwa kiwango kikubwa utatekelezwa katika ngazi ya Halmashauri za Wilaya kupitia mipango yao ya kilimo ambayo imeandaliwa kwa mbinu shirikishi jamii. Wizara za Sekta ya Kilimo kwa pamoja na Halmashauri zimeandaa na kusambaza mwongozo wa kuwezesha Halmashauri za Wilaya kuandaa mipango yao ya kilimo. Baadhi ya mipango hiyo itaanza kutekelezwa katika mwaka 2003/2003.

Mheshimiwa Spika, mipango ya Wilaya itakayoanza kutekelezwa kwa kutumia fedha za Serikali inamlenga mkulima na mfugaji moja kwa moja na inalenga maeneo yanayotarajiwa kuleta matokeo ya haraka. Maeneo hayo ni ujenzi na ukarabati wa skimu ndogo za umwagiliaji maji mashambani, kukarabati/kujenga malambo, majosho kwa ajili ya kuimarisha afya ya mifugo, kukarabati na kununua mashine za kupukuchua kahawa na kuimarisha baadhi ya Vyama vya Kuweka na Kukopa *(SACCOS)*. Wizara za Sekta ya Kilimo, kwa kushirikiana na Halmashauri, zitaweka mfumo wa kusimamia kikamilifu mipango hiyo.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula, itaendelea kusimamia na kuendeleza mazao makuu ya biashara hususan pamba, tumbaku, pareto, kahawa, korosho, miwa, mkonge na chai. Kutokana na ushindani mkubwa katika soko la dunia, mazao yenye ubora wa chini hupata bei ya chini kabisa isiyoleta manufaa kwa wafanyabiashara na wakulima. Ili mkulima anufaike, ni muhimu azalishe mazao yenye ubora ambayo yatampatia bei kubwa katika soko.

Katika msimu huu wa 2003/2004, Wizara itasimamia ubora wa mazao yanayozalishwa nchini ili yawe na ubora wa hali ya juu na yatakayoweza kuuzwa kwa bei nzuri katika soko la ndani na nje. Mambo muhimu yatakayozingatiwa ni kuelimisha wakulima umuhimu wa kutunza mazao vizuri mashambani na

kuyapanga katika madaraja wakati wa kuuza, kuimarisha huduma za ukaguzi wa mazao, kuhakikisha mazao yanauzwa katika vituo vilivyoidhinishwa na kuhimiza usindikaji wa mazao kabla ya kuuza. Mategemeo ya uzalishaji wa mazao makuu ya biashara katika msimu wa 2003/2004 ni kama ifuatavyo: -

Uzalishaji wa sukari unatarajiwa kuongezeka kwa asilimia 30.4 kutoka tani 190,120 mwaka 2002/2003 hadi tani 248,000 mwaka 2003/2004. Ongezeko hli litatokana na uwekezaji zaidi katika viwanda vya Mtibwa na *TPC Ltd*. na kiwanda na mashamba ya Kampuni ya Sukari ya Kagera baada ya ubinafsishaji.

Wizara, kwa kupitia Bodi ya Sukari, itasimamia na kuhakikisha kuwa wakulima wadogo wa mashamba ya miwa ya Kilombero, Mtibwa na Kagera wanapatiwa nyenzo muhimu za uzalishaji. Aidha, Wizara itahimiza mwekezaji kufufua mashamba ya Kiwanda cha Sukari cha Kagera na kuchangia katika kuanzisha kilimo cha wakulima wadogo wa miwa.

Uzalishaji wa chai unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 28,028 mwaka 2002/2003 hadi tani 31,000 mwaka 2003/2004, sawa na ongezeko la asilimia 11. Ongezeko hilo litatokana na kuimarisha huduma za ugani, masoko na mikopo ya pembejeo kwa wakulima na ukarabati wa mashamba ya wakulima wadogo. Uzoefu uliopatikana katika mashamba ya Mwakaleli na Katumba Wilayani Tukuyu, unaonyesha kwamba, wakulima wakubwa na wenye viwanda vya chai wanaweza kusaidia wakulima wadogo kwa kuwapatia masoko ya uhakika kwa chai yao, kuwakopesha pembejeo za kilimo na kuwapa ushauri wa kilimo bora cha chai.

Hata hivyo, juhudi za kuendeleza zao la chai zinakabiliwa na tatizo la baadhi ya wawekezaji kutozingatia wajibu wa kuendeleza viwanda na ukarabati au upanuaji wa mashamba ya chai waliyomilikishwa. Hali hii imejitokeza katika Kiwanda cha Lupembe Wilayani Njombe, Kiwanda cha mashamba ya Maruku na Shamba la Chai la Dabaga. Wizara inaendelea kufuatilia wawekezaji wa mashamba na viwanda vya kusindika chai. Ili kuongeza uzalishaji katika mashamba ya wakulima wadogo, Wizara itaendelea kuwashawishi wenye mashamba makubwa na viwanda vya kusindika chai, kuwapatia wakulima wadogo huduma za pembejeo ili kuongeza tija na uzalishaji.

Uzalishaji wa tumbaku unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 31,700 mwaka 2002/2003 hadi tani 34,230 mwaka 2003/2004, ambayo ni sawa na ongezeko la asilimia nane. Ongezeko hilo litatokana na mafunzo ya kilimo bora cha tumbaku kwa wakulima. Wizara itaendelea kutoa mafunzo kwa wataalam na wakulima juu ya kilimo bora cha tumbaku ili kukabiliana na matatizo ya uzalishaji na upatikanaji wa soko.

Wizara pia kwa kupitia Bodi ya Tumbaku, itafuatilia kwa karibu soko la tumbaku ili kupunguza udanganyifu wa bei kwa wakulima. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ushirika na Masoko, itahakikisha migongano kati ya wanunuzi wa tumbaku na wakulima kwa mfano mgogoro uliopo hivi sasa kati ya wakulima wa tumbaku wa Mkoa wa Iringa na wanunuzi wa zao la tumbaku unamalizwa.

Uzalishaji wa zao la kahawa unatarajiwa kupungua kutoka tani 52,439 mwaka 2002/2003 hadi kufikia tani 51,000 mwaka 2003/2004, sawa na upungufu wa asilimia 0.83. Upungufu huo utatokana na tabia ya zao la kahawa kuzaa kwa wingi msimu mmoja na kupunguza uzalishaji katika msimu unaofuata. Msimu wa 2003/2004 unaangukia wakati kahawa inapunguza uzalishaji. Ili kuhakikisha mapato ya wakulima hayapungui, Wizara itaimarisha huduma za ugani ili kutoa elimu kwa wakulima juu ya uzalishaji wa kahawa yenye ubora wa juu. Ili kufanikisha lengo hili, juhudi kubwa itaelekezwa katika kufufua viwanda vya kupukuchua kahawa *(Central Pulparies)*. Juhudi zitaelekezwa katika kufufua ushirika hususan Vyama vya Msingi na kusisitiza usimamizi ili kuepusha upotevu wa fedha na raslimali za Wanachama.

Katika kukabiliana na magonjwa sugu ya kahawa kama vile chulebuni na kutu ya majani, Wizara itaendeleza mashamba ya miti mizazi yaliyoko Mbozi, Mbinga, Rombo, Hai na Arumeru, kwa lengo la kuzalisha vikonyo vya kutosha vya aina za kahawa zinazostahimili magonjwa na kuvisambaza kwa wakulima. Utaratibu wa sasa wa mfumo wa upatikanaji wa pembejeo kwa njia ya vocha na stakabadhi ya maghala *(Warehouse Receipt System)* utaimarishwa.

Uzalishaji wa pareto unatarajiwa kuongezeka kwa asilimia 17 kutoka tani 3,000 mwaka 2002/2003 hadi tani 3,500 mwaka 2003/2004. Mikakati ya kufikia lengo hili, ni pamoja na kusajili wanunuzi zaidi wa pareto ambao ni *CARITAS* Njombe, *Pyrethrum Processors and Growers (T) Ltd.* na Kampuni ya *H Range* ambayo mbali na kununua pareto watawekeza katika Shamba la Ibaga lililoko katika Wilaya ya Makete. Wizara, itaendeleza uzalishaji wa miche bora ya pareto yenye uwezo wa kuzalisha kilo 800 hadi 1,000 za maua ya pareto kwa hekta na yenye viwango vya sumu vya asilimia 1.5 hadi 2.0 za sumu ikilinganishwa na aina inayozalishwa hivi sasa, inayozaa kilo 250 za maua kwa hekta na yenye asilimia 0.8 hadi 1.1 za sumu. Katika mwaka 2003/2004, Serikali kwa kupitia Wizara ya Ushirika na Masoko, itatoa fedha kwa ajili ya kulipatia ufumbuzi tatizo la soko la zao la pareto kwa kununua pareto yote iliyo mikononi mwa wakulima

Uzalishaji wa korosho unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 90,000 mwaka 2002/2003 hadi tani 125,000 mwaka 2003/2004, sawa na ongezeko la asilimia 38. Ili kufikia lengo hili, mkazo utawekwa katika kuhimiza matumizi ya kanuni bora za kilimo cha korosho hususan kupalilia na kunyunyuzia dawa mikorosho dhidi ya ugonjwa wa ubwiri unga kwa wakati unaotakiwa. Aidha, Wizara kupitia Bodi ya Korosho itafuatilia kwa karibu soko la korosho ili kupunguza udanganyifu wa bei kwa wakulima.

Katika mwaka 2003/2004, uzalishaji wa zao la pamba unatarajiwa kupungua kutoka tani 188,690 za mwaka 2002/2003 na kufikia tani 162,000 ikiwa ni pungufu kwa asilimia 14.0. Upungufu huo umetokana na hali ya ukame inayoyakabili maeneo mengi yanayozalisha zao hili.

Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2003/2004, Wizara itahakikisha kwamba, tatizo la uchanganyaji wa mbegu litakuwa limepatiwa ufumbuzi wa kudumu. Ili kufanikisha lengo hili, mbegu aina ya *UK91* pekee ndiyo itakayokuwa inapandwa katika Ukanda wa Magharibi. Jumla ya tani 10,000 za mbegu hiyo zitasambazwa katika ukanda wa magharibi. Mbegu aina ya *ALAI 90* pekee ndiyo itakayopandwa katika Ukanda wa Mashariki. Jumla ya tani, 250 za mbegu hiyo zitasambazwa katika maeneo hayo katika msimu wa 2003/2004. Mbegu hizi zina nyuzi ndefu na imara na zinavumilia ugonjwa wa mnyauko wa pamba na zinazaa pamba nyingi kuliko mbegu zilizopo.

Mheshimiwa Spika, mbegu zilizoondolewa masalia ya nyuzi kwa kutumia mashine zitaendelea kutumika chini ya usimamizi wa Bodi ya Pamba. Mbegu zilizoondolewa nyuzi kwa kutumia tindikali hazitatumika. Wizara kupitia Bodi ya Pamba na Taasisi ya Kusimamia Ubora wa Mbegu *(Tanzania Official Seed Certification Agency)*, zitahakikisha kwamba, mbegu zote zitakazotumika nchini zina sifa zote za mbegu bora na zina uwezo wa kuota na kuzalisha pamba bora. Matumizi ya mbegu hizo, yataenda sambamba na uchunguzi utakaofanywa juu ya matumizi ya mbegu zilizoondolewa masalia, kushauri juu ya uhifadhi wa mbegu hizo na mbinu bora za kuzipanda ili kupata uoto mzuri.

Ili kuhakikisha kuwa pamba inayozalishwa nchini ni ya ubora wa juu, Bodi ya Pamba itaendelea kuhakiki ubora wa pamba inayouzwa ndani na nje ya nchi kwa kutumia mtambo wa kisasa, yaani *High Volume Instrument (HVI Spectrum II)*, ambao utaanza kutumika mwaka 2003/2004. Mtambo huo umenunuliwa kwa kupitia Mradi wa *Improvement of Cotton and Coffeee Marketing and Trade* unaofadhiliwa na Mfuko unaojulikana kama *Common Fund for Commodities*.

Katika mwaka 2003/2004, viwanda vya kuchambulia pamba vilivyoko Moshi na Kiberege (Kilombero) vitakarabatiwa, hatua ambayo itaongeza uwezo wa kuchambua pamba Kanda ya Pamba ya Mashariki kutoka tani 32,000 za sasa hadi tani 48,000 kwa mwaka. Teknolojia rahisi katika kilimo cha pamba hususan zile za udhibiti wa wadudu wa pamba, zitaendelea kuenezwa kwa wakulima. Kutokana na maendeleo ya haraka ya teknolojia za udhibiti wa visumbufu vya zao la pamba, Wizara itahakikisha kuwa wakulima wanapata maelekezo ya kutosha ya matumizi ya teknolojia hizo, hususan matumizi ya mabomba mapya na viuatilifu vipya. Ili kuhakikisha upatikanaji na usambazaji wa pembejeo kwa wakati, Mfuko wa Kuendeleza Zao la Pamba utaeneza utaratibu wa kuandikisha wakulima na kuwapatia pembejeo kufuatana na kiwango cha pamba waliyozalisha.

Mheshimiwa Spika, mwaka 1999, Serikali ilizuia kilimo cha pamba katika Mikoa ya Kusini ili kudhibiti kuenea kwa funza mwekundu wa pamba katika maeneo mengine nchini. Ili kutafakari zaidi suala hili, tarehe 7 Juni, 2003, Wizara iliandaa warsha iliyohudhuriwa na Waheshimiwa Wabunge, wanaotoka katika maeneo yanayozalisha pamba na Wataalam wa zao la pamba. Warsha ilipendekeza kuendelea

kuwepo kwa karantini ya funza mwekundu nchini. Aidha, Wajumbe wa warsha hiyo kwa pamoja walitoa changamoto kwa watafiti kuendelea kutafuta mbinu mbadala ya kumdhibiti mdudu huyo. Wizara itashirikiana na Taasisi za utafiti za Kimataifa kutafuta mbinu za kumdhibiti mdudu huyo.

Uzalishaji wa mkonge katika mwaka 2003/2004, unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 23,641 zilizozalishwa mwaka 2002/2003 hadi tani 25,000 sawa na ongezeko la asilimia 5.7 ikilinganishwa na uzalishaji wa mwaka 2002/2003. Ongezeko hili linatokana na upandaji uliofanyika toka mwaka 1999 - 2001, ambayo ni hekta 12,300 ambazo zitavunwa mwaka 2003/2004. Ongezeko lingine ni kutokana na mkonge toka Kanda ya Ziwa (Mwanza, Mara na Shinyanga), ambayo itachangia karibu tani 3,500. Ili kuhakikisha kuwa Sekta ya Mkonge inakua, mkakati wa kuwahusisha wakulima wadogo katika kilimo cha mkonge katika Mikoa ya Mwanza, Mara na Shinyanga, utaendelea kutekelezwa.

Aidha, Serikali kwa kushirikiana na Tume ya Rais ya Kurekebisha Mashirika ya Umma *(PSRC)*, itaendelea kufuatilia uendelezaji wa mashamba makubwa ya mkonge yaliyobinafsishwa kwa lengo la kubaini mashamba ambayo hayaendelezwi ili hatimaye yaweze kupatiwa wawekezaji wapya ambao watayaendeleza. Utafiti juu ya matumizi mengine ya mkonge kama gesi, karatasi, madawa na vifaa vya ujenzi utaendelezwa kwa kushirikiana na Mashirika ya Kimataifa kama *UNIDO, Common Fund for Commodities*, chini ya uratibu wa Kituo cha Utafiti cha Mlingano na Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itaendelea kuimarisha bustani za Serikali zilizoko Mpiji (Bagamoyo) na Songa (Muheza), Jaegetal na Malindi (Lushoto), kwa kuweka miundombinu ya umwagiliaji ili kuongeza ufanisi katika utunzaji wa vipando vya mazao yasiyo asili hususan miti ya matunda na viungo. Aidha, bustani hizo zitatumika kutoa mafunzo kwa Wataalam na wakulima juu ya kilimo bora cha mazao yasiyo asili. Kwa upande wa zao la ndizi, Wizara itaendelea kushirikiana na Halmashauri za Wilaya katika kuviwezesha vikundi vya wakulima kuanzisha mashamba kuzalisha miche ya migomba bora katika Wilaya za Morogoro, Mvomero, Ulanga, Kisarawe, Kibaha na Mkuranga.

Tathmini iliyofanyika Mkoani Kagera inaonyesha kwamba, wastani wa uzalishaji wa *vanilla* ni kilo 2,4000 kwa hekta na wastani wa bei anayopata mkulima ni Sh.8,000/= kwa kilo ya *vanilla* mbichi. Kutokana na mafanikio hayo, mwaka 2003/2004, Wizara itaendelea kuhimiza kilimo cha *vanilla* katika Mkoa wa Kagera. Aidha, itaanzisha majaribio ya uzalishaji wa zao hilo katika mashamba ya wakulima Mkoani Morogoro. Zao la paprika ni mojawapo ya mazao yasiyo asili yanayopata umaarufu mkubwa na hivi sasa linazalishwa katika Wilaya za Iringa Vijijini, Iringa Mjini, Njombe, Kilosa, Kilombero, Songea Vijijini, Songea Mjini, Namtumbo, Mbeya Vijijini, Ileje, Arumeru, Same na Mwanga. Katika msimu wa 2003/2004, Wizara itaendelea kuhimiza wafanyabiashara kuingia mikataba ya uzalishaji na wakulima wa zao la paprika katika maeneo ambayo zao hilo linastawi vizuri hususan katika Mikoa ya Arusha, Iringa, Kilimanjaro, Mbeya na Ruvuma.

Zao la pilipili manga linazalishwa katika Wilaya za Muheza, Lushoto, Same, Morogoro Vijijini na Mvomero. Humu nchini bei ya zao hili ni Sh.1,000/= hadi Sh.1,500/= na Sh.1,500/= na Sh.5,500/= kwa kilo moja katika soko la dunia. Katika mwaka 2003/2004, Wizara itaendelea kulifanyia tathmini zao hili katika Kituo cha Utafiti cha *KATRIN*, Morogoro na katika mashamba ya wakulima ili kubaini aina zenye nasaba bora na zinazozaa kwa wingi.

Zao hili linazalishwa kwa wingi katika Mikoa ya Kagera, Kilimanjaro, Kigoma, Mbeya na Morogoro. Aina nyingi za migomba inayolimwa nchini ni ya asili ambayo ina tija ndogo ikilinganishwa na migomba bora. Migomba ya asili huzalisha tani 5.5 hadi 7 tu za ndizi kwa hekta ikilinganishwa na tani 20 hadi 60 kwa hekta kwa kutumia migomba bora. Migomba bora ambayo tayari imeingizwa nchini ni ya aina ya *Embeailuma, Williams, Granaine, Gold Ginger* na *Pazi*. Ili kuhakikisha kuwa miche ya kutosha ya migomba hiyo inapatikana kwa wingi na haraka, Wizara ya Kilimo na Chakula kwa kutumia Kituo cha Utafiti wa Mazao ya Mboga na Matunda *HORTI*, Tengeru na Kituo cha Mpiji - Pwani, itazalisha miche ya migomba bora na kuisambaza katika Mikoa ya Morogoro, Pwani na Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, msukumo wa utafiti utaendelea kuhakikisha upatikanaji wa teknolojia bora za kilimo kwa wakulima. Juhudi za kuzalisha kwa wingi mbegu za mazao zitaendelezwa pamoja na uchunguzi wa aina bora zaidi za mbegu zitakazoweza kumpatia mkulima mavuno

mengi na kuongeza tija katika mazingira mbalimbali ya uzalishaji. Wizara itaendelea kutathmini mazao mapya ya viungo na yasiyo ya asili kwa lengo la kuongeza wigo wa mazao ya biashara. Aidha, utafiti huu utafanyika kwa kulenga mahitaji halisi ya wakulima na utawashirikisha kupitia mbinu shirikishi jamii, kuainisha matatizo yaliyopo na jinsi ya kuyatatua. Sehemu kubwa ya majaribio ya utafiti yatafanyika katika mashamba ya wakulima ili waweze kuhusika katika kuchagua teknolojia wanazozitaka.

Mheshimiwa Spika, Vituo vya Utafiti vitaendeleza tathmini ya aina ya mbegu zinazostahimili ukame, magonjwa na wadudu waharibifu na zenye kutoa mavuno mengi kama ifuatavyo: -

Kituo cha Selian (Arusha), kwa kushirikiana na shamba la mbegu la Arusha kitaendelea kuzalisha na kuboresha mbegu mama *(Breeder Seeds)* na za msingi za mahindi aina ya Situka na Lishe na ngano aina ya Chiriku.

Kituo cha Uyole (Mbeya), kitazalisha na kuboresha mbegu chotara ya mahindi aina ya *UH615*, ambayo hustahimili ugonjwa wa ukungu wa majani *(Grey Leaf Spot)*. Kituo pia kitazalisha mbegu za mazao ya maharage na soya ili kuwauzia wakulima. Aidha, kituo kitaendeleza uzalishaji *(multiplication)* wa mbegu mpya za pareto.

Kituo cha Ukiriguru (Mwanza), kitaendelea na uzalishaji wa mbegu bora za muhogo katika mashamba ya kituo na katika baadhi ya Vijiji vya Kanda ya Ziwa na kuzisambaza kwa wakulima. Kituo kwa kushirikiana na Bodi ya Pamba, kitaendelea na uzalishaji wa mbegu mama ya pamba aina ya *UK91*.

Kituo cha Ilonga (Morogoro), kitasambaza mbegu bora za alizeti na soya kwa wakulima Vijijini na kuwafundisha wakulima hao teknolojia ya usindikaji wa mbegu za mafuta kwa kutumia mashine za bei nafuu na matumizi ya unga wa soya. Kituo kwa kushirikiana na Bodi ya Pamba, kitaendelea kuzalisha pamba aina ya *ALAI 90* kwa kutumia wakulima wa mkataba.

Kituo cha Naliendele (Mtwara), kitatayarisha tani 24 za mbegu bora za mikorosho na pia kuandaa miche 100,000 kwenye vitalu kwa ajili ya kusambaza kwa wakulima. Aidha, kituo kitatathmini mbegu mpya za karanga ili kuzisambaza kwa wakulima wa Kanda ya Magharibi.

Kituo cha Kibaha (Pwani), kitazalisha kwa wingi mbegu mbalimbali za viazi vitamu aina ya Dakawa, Kibaha, Ukerewe na Simama, zilizopandwa katika hekta 15. Kituo kitazalisha mbegu za muhogo aina ya Kiroba, Kibaha, Naliendele 90, Mumba na Hombolo. Mbegu hizi zitasambazwa kwa wakulima msimu wa 2003/3004.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itaendeleza teknolojia ya kuzalisha miche kwa njia ya *tissue culture* kwenye maabara zilizojengwa katika vituo vya Mikocheni, Mlingano, Tengeru, Uyole na Ukiliguru. Uzalishaji wa miche kwa kutumia teknolojia hii, unawezesha upatikanaji kwa wingi sana, miche yenye ubora sawa na kizazi mama na isiyo na magonjwa. Maabara hizi zitaanza kutoa miche bora ya migomba, muhogo na mananasi katika kipindi hicho. Wakulima wataelimishwa mbinu bora za kilimo cha mazao haya.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itashirikiana na wadau mbalimbali, wakiwemo wafanyabiashara, katika kuainisha aina za mazao ya viungo na yale yasiyo ya asili kuhusu ubora na sifa zinazotakiwa katika masoko ya nje ya nchi. Inapobidi, aina hizo za mazao hayo zitaingizwa nchini kutoka nje ili zizalishwe kwa wingi na kufikishwa kwa mkulima. Aidha, Kituo cha *KATRIN*, Morogoro kitaendelea kukusanya na kutathmini nasaba *(germplasm)* za mazao hayo kutoka ndani na nje ya nchi na kubaini mazingira yanayofaa na uzalishaji wake.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na kuzidi kupungua kwa rutuba za udongo na kuongezeka kwa mmomonyoko wa ardhi katika maeneo mengi nchini, Wizara itaongeza mkazo wa tafiti za kilimo mseto hususan katika maeneo yanayozalisha tumbaku Mkoani Tabora kupitia Kituo cha Utafiti cha Tumbi. Aidha, vituo vya Mlingano, Uyole, Seliani na Ilonga vitaendeleza utafiti wa mazao ya jamii ya mikunde yenye kuhifadhi ardhi na kuongeza rutuba katika udongo. Maabara za udongo zilizoko Mlingano, Selian,

Uyole na Ukiliguru zitaanza kukarabatiwa chini ya Mradi wa *PADEP* ili ziongeze uwezo wa kuchunguza rutuba ya udongo na kushauri wakulima ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itatilia mkazo matumizi ya mbinu shirikishi jamii ili kuongeza tija katika Sekta ya Kilimo na kuimarisha usimamizi wa huduma za ugani. Kazi kubwa itakuwa kuhakikisha kuwa mipango shirikishi ya Vijiji inakuwa msingi wa mipango ya Wilaya. Ili kufikia lengo hilo yafuatayo yatafanyika: -

- Kuhamasisha Wakuu wa Mikoa na Wilaya na Viongozi Wakuu wa Serikali za Mitaa, kuhusu manufaa na umuhimu wa mbinu shirikishi jamii ili waielewe na kusimamia uenezaji wake katika maeneo yao;

- Kuunda Timu za Wilaya za Wawezeshaji. Timu hizo zitatoa mafunzo ya mbinu shirikishi jamii kwa timu za Kata katika Wilaya husika. Timu 100 za Wilaya, timu 2,000 za Kata na timu 6,000 za Vijiji zitaundwa na kuimarishwa. Timu za Kata zikisaidiana na timu za Vijiji zitasimamia utekelezaji wa mbinu shirikishi jamii na Shamba Darasa, kupima maeneo ya mashamba, kuendeleza matumizi ya wanyamakazi na kusimamia utekelezaji wa miradi mingine ya kilimo; na

- Vipindi vya Redio vya Mkulima Bora wa Mazao vitaendelea kutolewa mara moja kwa wiki. Aidha, gazeti la Mkulima wa Kisasa litachapishwa na kusambazwa kwa wakulima mara moja kila baada ya miezi miwili.

Mheshimiwa Spika, Mafunzo kwa Wataalam na Wakulima. Katika mwaka 2003/2004, kazi zitazofanyika ni pamoja na: -

- Kukamilisha mitaala mitatu iliyobaki kati ya mitaala minane inayotumiwa kwenye Vyuo vya Kilimo. Mitaala hiyo inahusu Stashahada ya Kilimo na Lishe, Stashahada ya Hifadhi na Matumizi Bora ya Ardhi na Stashahada ya Kilimo cha Mboga, Matunda na Maua;

- Kufundisha Wataalam 750 watakaoshauri wakulima juu ya kanuni bora za kilimo cha mazao ya pamba, kahawa, korosho, chai na tumbaku;

- Kufundisha wakulima 3,000 kanuni bora za kilimo cha biashara. Programu za mafunzo haya zimeandaliwa na kila Chuo kulingana na mahitaji ya wakulima wa maeneo yanayohusika;

- Kudhamini mafunzo ya wataalam wa kilimo 250 wenye Astashahada kwa ajili ya mafunzo ya Stashahada katika fani mbalimbali za kilimo na kuandikisha wanafunzi wapya *(pre-service)* 150;

- Kukarabati Vyuo na kuvipatia vifaa vya mafunzo kwa vitendo;

- Kuimarisha mafunzo ya wanyamakazi na matumizi ya zana za kilimo vyuoni; na
- Kutoa mafunzo kwa wakulima na Wataalam kuhusu kilimo cha umwagiliaji wa zao la mpunga.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, lengo la Wizara ya Kilimo na Chakula ni kupanua eneo la uzalishaji kwa kutumia umwagiliaji maji mashambani kwa kuongeza jumla ya hekta 29,397. Ili kufikia lengo hilo, Wizara itaendelea na ujenzi mpya na ukarabati wa skimu za umwagiliaji maji mashambani na kujenga mabwawa ya kuvuna maji yatakayotumika kumwagilia maji mashambani wakati wa kiangazi. Aidha, Wizara itatilia mkazo matumizi ya maji ya Ziwa Victoria kwa ajili ya kumwagilia maji mashambani katika maeneo ya mwambao wa Ziwa hio.

Mheshimiwa Spika, skimu 29 za umwagiliaji maji mashambani zilizoainishwa chini ya Mpango Kamambe wa Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani zitakarabatiwa. Aidha, Skimu nyingine nne za Nyanzwa (hekta 760) na Irindi (hekta 610), Iringa Vijijini, Utengule Usongwe, Mbeya Vijijini (hekta 600)

na Naming'ong'o, Mbozi (hekta 1,000) ambazo hazikukamilishwa na Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo *(ASPS)* katika mwaka wa 2002/2003 zitajengwa.

Mabwawa ya Malolo - Nzega (hekta 100), Igigwa - Sikonge, (hekta 100), Buigiri - Dodoma (hekta 200), Chibumagwa - Manyoni, (hekta 250) yatafufuliwa. Mabwawa ya Mesaga - Serengeti (hekta 170), Nansimo - Bunda (hekta 180) na Chirorwe - Musoma (hekta 80) yaliyosanifiwa na Mradi wa wakulima wa *Mara Region Farmers Initiative Project (MARAFIP)* yatajengwa. Mabwawa mapya ya Mkomazi - Korogwe (hekta 200), Irienyi - Tarime (hekta 250), Tieme - Masagi (hekta 200) na Kironda - Datali Iramba (hekta 100) yanasanifiwa na kujengwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Programu Husishi ya Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani itaendelea na ujenzi wa majaruba ya mpunga, ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji maji mashambani na malambo manne ya kuvuna maji katika skimu 21 zenye hekta 4,669. Skimu hizo zilizo katika Wilaya ya Babati, Dodoma Vijijini, Manyoni, Nzega, Shinyanga na Kwimba. Aidha, program itajenga visima 24 na kuweka pampu za miguu kwa ajili ya kilimo na bustani na kumwagilia mbegu ya mpunga katika skimu hizo 21.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Mradi wa Kuendeleza Kilimo cha Umwagiliaji Maji Mashambani katika Mabonde ya Mito Pangani na Rufiji utaendelea kukamilisha ujenzi wa skimu za kivulini, Mwanga (hekta 410), Longoi - Hai (hekta 300) na Mapogoro - Iringa (hekta 300) na kusimamia uendeshaji wa skimu zilizokamilika. Mradi utakwisha tarehe 31 Desemba, 2003.

Mheshimiwa Spika, ili kupunguza upotevu wa mazao kabla na baada ya kuvuna, Wizara itaendelea kuweka mazingira mazuri kuwezesha Sekta binafsi kuongeza thamani ya mazao kwa kuanzisha viwanda vya usindikaji. Wizara pia itatoa mafunzo na kusambaza teknolojia bora za utayarishaji, usindikaji na hifadhi ya mazao ya chakula kwa Maafisa Ugani katika Wilaya zote ili kupunguza upotevu wa mazao baada ya kuvuna.

Wizara itaandaa miongozo ya utayarishaji, usindikaji, ufungashaji na matumizi ya mazao ya chakula hususan muhogo, mtama, viazi vitamu, mboga na matunda ambayo yatatumiwa na Maafisa Ugani wa Kanda na Wilaya kufundishia wakulima. Wizara itandaa na kusambaza mwongozo wa madaraja na viwango vya ubora wa mazao ya chakula.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji, katika mwaka 2003/2004, Mradi huo utatekeleza shughuli zake katika Wilaya ya Hai, Morogoro Vijijini, Iringa, Singida, Hanang, Arumeru, Masasi na Nachingwea. Kazi zitakazotekelezwa ni kufanya upembuzi shirikishi katika Vijiji vitakavyoshiriki, kutayarisha na kutekeleza miradi ya maendeleo ya kilimo katika Vijiji na kutoa mafunzo kwa Kamati za Miradi. Ili kujenga uwezo wa kuandaa miradi, kufuatilia utekelezaji, udhibiti na uwajibikaji katika matumizi ya fedha, mradi utatoa mafunzo juu ya mbinu shirikishi kwa timu za wawezeshaji wa Wilaya na Kata. Mradi utashirikisha Sekta binafsi katika kutoa huduma za kitaalam na kiufundi katika kutekeleza shughuli hizi.

Mradi utashirikisha wakulima na wafugaji katika kutambua na kuchambua matatizo yao, kubuni mikakati ya kuyatatua kwa kutumia teknolojia sahihi na endelevu katika kuongeza tija katika kilimo na ufugaji. Pia mradi utawezesha wakulima na wafugaji watakaoshiriki kutekeleza mikakati mbalimbali kupitia miradi midogo midogo ya kilimo kwa utaratibu wa "changa nikuchangie". Kwa utaratibu huu, wakulima watachangia asilimia 50 kwa miradi inayohusu matumizi ya pembejeo kwa ajili ya teknolojia mpya na asilimia 20 kwa ajili ya mahitaji mengine yasiyo ya pembejeo kwa mfano zana za kilimo. Mradi utachangia asilimia iliyobaki. Aidha, kwa miradi ya vikundi *(Community Based Projects)*, jamii itachangia asilimia 20 ya gharama na mradi utachangia asilimia 80. Utaratibu huu utajenga uwezo wa Halmashauri za Wilaya na Taasisi katika kusimamia mipango ya maendeleo ya kilimo, kujenga mazingira mazuri ya uwekezaji, kushirikisha Sekta binafsi katika kutoa huduma za kitaaluma, kiufundi na kibiashara.

Mradi utaanza kufanya ukarabati wa maabara nne za udongo za Mlingano, Uyole, Selian na Ukiliguru ili ziweze kutoa huduma ya upimaji wa udongo kwa mashamba ya wakulima na kushauri matumizi sahihi ya mbolea.

Mheshimiwa Spika, ili kudhibiti kikamilifu visumbufu vya mimea na mazao katika mwaka 2003/2004, Wizara itaweka mkazo katika masuala yafuatayo: -

- Kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Kinga ya Mimea *(Plant Protection Act)* ya mwaka 1997 na Kanuni zake za mwaka 1999 ili kuzuia uingizaji wa visumbufu vya mimea nchini na kuleta ufanisi katika udhibiti wa milipuko ya visumbufu vilivyopo nchini husuan kwelea kwelea, viwavijeshi, panya na nzige;

- Kuendelea kukuza na kueneza teknolojia za udhibiti husishi wa visumbufu vya mimea kwa kutumia mbinu shikishi jamii na shamba darasa;

- Kuimarisha miundombinu ya utabiri wa milipuko ya visumbufu kama viwavijeshi na panya ili kupata na kusambaza taarifa za milipuko mapema;

- Kutekeleza programu ya pamoja ya nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki ya kudhibiti gugumaji hasa kutokana na matatizo ya Mto Kagera kuendelea kuingiza gugumaji kwenye Ziwa Victoria kutoka nchi ya Rwanda;

- Kuweka Wilaya za Kibondo, Bukombe na Sengerema chini ya karantini ya ugonjwa wa batobato; na
- Kuendesha kampeni za ung'oaji na uchomaji wa miti ya kahawa iliyoathirika na mnyauko fuzari na muhogo ulioathiriwa na batobato kwa lengo la kutokomeza magonjwa hayo. Aidha, katika mwaka 2003/2004, miche milioni 13 ya aina za muhogo yenye ukinzani dhidi ya batobato itasambazwa katika Mikoa ya Kagera, Kigoma, Mwanza na Mara.

Mheshimiwa Spika, Wizara itaandaa marekebisho ya Sheria ya Hifadhi ya Mimea ya Mwaka 1997 na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Visumbufu *(TPRI)* ya mwaka 1979 ili kuiongezea Taasisi hiyo uwezo wa kiutendaji ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki *(EAC)*, Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika *(SADC)*, Shirika la Kibiashara la Kimataifa *(WTO)* na Shirika la Kilimo na Chakula la Umoja wa Mataifa *(FAO)*.

Mheshimiwa Spika, makisio ya mahitaji ya mbolea mwaka 2003/2004 yanakadiriwa kuwa tani 185,500 ambapo madawa ya unga yatakuwa tani 21,000 na madawa ya maji yanakadiriwa kuwa lita milioni nne. Ili kufanikisha matumizi bora ya pembejeo hizo, Wizara itahamasisha wafanyabiashara kuagiza pembejeo zinazotakiwa, mapema na kuzisambaza. Aidha, Wizara itafuatilia na kutathmini malengo, upatikanaji, usambazaji na matumizi ya pembejeo katika Wilaya zote hapa nchini. Wizara itatoa mafunzo juu ya kutunza pembejeo kwa wakala 350 wa pembejeo za kilimo katika Mikoa tisa ya Morogoro, Dodoma, Rukwa, Ruvuma, Lindi, Mtwara, Iringa, Arusha na Kilimanjaro.

Mheshimiwa Spika, Maafisa Ugani wakufunzi 120 kutoka Wilaya 60 watafundishwa ili wakatoe mafunzo kwa Wataalam wengine na wakulima katika Wilaya husika kuhusu matumizi bora ya pembejeo, utunzaji na uendeshaji wa biashara ya pembejeo. Wizara itaandaa mkutano utakaoshirikisha wauzaji wa pembejeo na wadau wengine wa pembejeo za kilimo na washauri wa kilimo wa Mikoa yote ili kutathmini upatikanaji na matumizi sahihi ya pembejeo. Aidha, Wizara itakamilisha maandalizi ya mapendekezo ya Sheria ya mbolea.

Mheshimiwa Spika, makisio ya mahitaji ya mbegu zilizothibitishwa katika msimu wa 2003/2004 ni tani 30,000. Upatikanaji wa mbegu unategemewa kuwa jumla ya tani 12,310 ambao utatokana na uzalishaji katika mashamba ya Makampuni binafsi nchini (tani 1,628), wakulima wadogo (tani 700), uagizaji kutoka nje (tani 8,482) na uzalishaji katika mashamba ya Serikali tani 1,500. Kazi nyingine zitakazofanyika msimu wa 2003/04 ni: -
- Kudhibiti ubora wa mbegu nchini, chini ya usimamizi wa Wakala wa Ukaguzi na Udhibiti wa Mbegu *(TOSCA)*. Ili kuimarisha shughuli za udhibiti, Wataalam wa Kilimo 20 wakiwemo Maafisa Ugani wa Wilaya na wakaguzi wa mazao mipakani watapewa mafunzo ya jinsi ya kukagua mbegu;

- Kukamilisha maandalizi ya kuanzisha Wakala wa Mbegu wa Serikali;

- Kuzalisha mbegu za daraja la kuazimiwa kwa kutumia wakulima wadogo chini ya Mradi wa *ASPS* katika Mikoa ya Dodoma, Morogoro, Iringa, Lindi, Mtwara na Pwani ambapo jumla ya Vijiji 220 vitahusishwa;

- Kutoa mafunzo ya uzalishaji mbegu kwa vikundi 18 vya wakulima wanaoshiriki katika kuzalisha mbegu za daraja la kuazimiwa katika Wilaya sita za Bunda, Musoma - Mara, Misungwi - Mwanza, Shinyanga, Dodoma na Mwanga - Kilimanjaro; na

- Kuanzisha Ofisi ya Msajili wa Hakimiliki za aina mpya za mbegu na mimea mipya *(Plant Breeders Right).*

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Serikali imetenga Shilingi 500 milioni kufidia gharama za usafirishaji wa pembejeo muhimu hasa mbolea kwa ajili ya Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara ya Kilimo na Chakula itatoa mafunzo ya matumizi ya wanyamakazi katika Wilaya 76 za Mikoa ya Mwanza, Shinyanga, Mara, Tabora, Singida, Dodoma, Morogoro, Tanga, Kilimanjaro, Arusha, Mtwara, Ruvuma, Kigoma, Mbeya, Rukwa, Iringa, Manyara na Pwani. Vituo 40 vya wanyamakazi katika Wilaya hizo vitakarabatiwa na kupatiwa zana ili viweze kutoa mafunzo na kufanya maonyesho kwa wakulima juu ya matumizi bora ya teknolojia ya wanyamakazi katika kilimo. Kila kituo kitaanzisha shamba a mfano la ekari tano kwa ajili ya kutoa mafunzo.

Mheshimiwa Spika, mafunzo ya matumizi bora ya zana zinazokokotwa na wanyamakazi yatatolewa kwa Maafisa Ugani 912 na wakulima wakufunzi 1,000. Wakulima wakufunzi hao watapewa zana ili watoe mafunzo kwa wakulima wenzao Vijijini kwa kushirikiana na Maafisa Ugani.

Mheshimiwa Spika, ili kuendeleza kilimo cha matrekta, Wizara itatoa mikopo yenye masharti nafuu kwa wakulima kupitia Mfuko wa Pembejeo ili waweze kununua matrekta mapya na vipuri vya kukarabati matrekta mabovu. Jumla ya matrekta 243 katika Mikoa ya Dodoma, Arusha, Mbeya, Shinyanga, Mwanza, Iringa na Kilimanjaro yatakarabatiwa kwa kutumia utaratibu huo. Halmashauri za Wilaya kwa kutumia Wataalam wake, zitahusika katika tathmini ya awali ya matrekta na kutoa mapendekezo ya wakulima watakaopewa mikopo. Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri, zitadhibiti ubora wa kazi ya ukarabati. Aidha, kituo kimoja cha kukodisha matrekta kitakachoendeshwa na Sekta binafsi, kitaanzishwa Mkoani Kilimanjaro ili kitoe huduma kwa wakulima.

Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kutoa mafunzo juu ya matumizi ya matrekta madogo ya mkono kwa mafundi sanifu 40 kutoka Morogoro (8), Arusha (2), Kigoma (6), Rukwa (6), Singida (5), Tabora (4), Mara (4), Kilimanjaro (3) na Mbeya (2). Mafunzo kuhusu matumizi ya mashine ndogo za kubangua korosho yatatolewa kwa mafundi sanifu 30 kutoka Ruvuma (9), Tanga (9), Mtwara (6) na Pwani (6). Mafundi sanifu hao watatoa mafunzo kwa wakulima Vijijini. Wizara pia itaendelea kutoa ushauri kwa wakulima na Taasisi mbalimblai juu ya matumizi ya zana za aina mbalimbali za wanyamakazi, matrekta na usindikaji wa mazao.

Mheshimiwa Spika, uzalishaji katika kilimo hutegemea sana ubora na rutuba ya udongo. Utafiti uliofanywa na Wizara mwaka 1995, ulibaini kwamba wastani wa tani tano hadi kumi na tano za udongo kwa hekta hupotea kila mwaka kutokana na mmomonyoko wa udongo unaosababishwa na maji na upepo kutokana na matumizi mabaya ya ardhi. Kasi ya uharibifu na upotevu wa ardhi na udongo wenye rutuba imefikia kiwango cha kutisha. Ili kuunusuru udongo na ardhi, hatua za haraka zinapaswa kuchukuliwa. Kwa bahati nzuri, mbinu za kukabiliana na mmomonyoko wa udongo zinafahamika na Wananchi wengi. Mbinu hizo ni pamoja na kulima kilimo cha matuta na makinga maji. Mbinu nyingine ni kupanda miti au mimea mingine ya kuzuia kasi ya maji na upepo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itaboresha na kueneza teknolojia zinazotumika kuhifadhi udongo na maji mashambani ambazo tayari zimeonyesha matokeo mazuri. Ili kufikia malengo haya, Wizara itatoa mafunzo kwa Maafisa Ugani 48 na wakulima wakufunzi 160

watakaowafundisha wakulima wengine 1,600 kutoka Wilaya za Iringa, Morogoro, Mbinga, Magu, Tarime, Dodoma Vijijini, Korogwe, Handeni, Rombo, Kigoma na Kasulu.

Mheshimiwa Spika, kazi nyingine zitakazofanyika ni kuhimiza kilimo cha matuta ya kuzuia mmomonyoko wa udongo, kuendeleza kilimo mseto na kuvuna maji ya mvua katika Wilaya ya Arumeru, Mbulu, Babati, Monduli, Rombo, Hai, Korogwe, Lushoto, Muheza, Kwimba, Magu, Sengerema, Geita, Ukerewe na Shinyanga.

Mheshimiwa Spika, ili kupunguza migogoro ya ardhi katika jamii na kuvutia uwekezaji katika kilimo, Wizara itashirikiana na Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi, Halmashauri za Wilaya na wadau wengine kutenga maeneo ya ardhi ya kilimo na matumizi mengine.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2003/2004, Mfuko wa Pembejeo utaendelea kutoa mikopo kwa ajili ya uagizaji na usambazaji wa pembejeo na zana za kilimo kwa kupitia Mabenki. Aidha, utaratibu umeandaliwa wa kutoa mikopo kwa ajili ya kununulia matrekta mapya pamoja na kukarabati ya zamani. Mikopo itatolewa kwa masharti ya ukopeshaji ya Benki na wakopaji watapaswa kurejesha mikopo kwa kufuata utaratibu uliokubaliwa kati yao na Benki.

Mheshimiwa Spika, ili kufikisha huduma za Mfuko wa Pembejeo kwa wakulima na wafugaji Mfuko huo umekubaliana na Mabenki kutoa huduma za mikopo Mikoani kama ifuatavyo: Benki ya *Exim* - Mikoa ya Dar es Salaam, Pwani, Tanga, Mtwara, Lindi, Arusha, Manyara, Dodoma, Singida, Mbeya, Ruvuma, Morogoro na Rukwa, Benki ya Ushirika Kilimanjaro - Mkoa wa Kilimanjaro, Benki ya Wananchi ya Mufindi - Wilaya ya Mufindi, Benki ya Kimataifa ya Malaysia *(T) Ltd*. Mikoa ya Mwanza, Mara, Shinyanga, Tabora na Kigoma na Shirikisho la Vyama vya Ushirika vya kuweka na kukopa Tanzania *(1992) Ltd*. - *SACCOS/SACCAS* itahudumia Wanachama wake nchi nzima.

Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kutoa mafunzo kwa mawakala na wasambazaji wa pembejeo ili kuboresha huduma hii. Ukusanyaji madeni ya nyuma utaendelea ikiwa ni pamoja na uuzaji wa dhamana za wadaiwa baada ya kupata hukumu za kesi zao ambazo ziko Mahakamani. Hadi sasa kuna kesi 78 za wadaiwa ambazo bado zitaendelea kwenye Mahakama mbalimbali nchini.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula inalo jukumu la kuhakikisha kuwa Taifa linakuwa na upatikanaji na usalama wa chakula wakati wote. Katika mwaka wa 2003/2004, Wizara itaendelea na kazi ya kufuatilia takwimu na taarifa za mvua na hali ya mazao mashambani kwa kufanya tathmini mbalimbali za hali ya chakula nchini.

Aidha, mfumo wa kuhifadhi takwimu na taarifa za usalama wa chakula katika ngazi ya Taifa utaendelezwa na maandalizi ya kuanzisha mfumo huo katika ngazi ya Wilaya yatafanyika. Pamoja na kazi hii, Wizara itaendelea kutoa mafunzo kwa Watakwimu Kilimo wa Mikoa na Wilaya na wakusanya taarifa na takwimu za mvua na mazao mashambani kwa lengo la kuboresha upatikanaji wa takwimu hizo na kujenga uwezo katika ngazi ya Wilaya na Mikoa.

Katika mwaka 2003/2004, Wizara itaendesha mafunzo kwa Maafisa Ugani wa Wilaya zote na wale wa Kanda kwa kusudi la kupunguza upotevu wa mazao baada ya kuvuna. Wizara itaandaa miongozo ya utayarishaji na matumizi ya mazao ya chakula hususan muhogo, mtama, mboga na matunda, kwa ajili ya wawezeshaji wa Kanda na Wilaya zote ili kuboresha lishe na kupunguza utapiamlo katika jamii.

Aidha, mwongozo wa mafunzo ya kusindika, kufungasha, hifadhi ya muhogo na viazi vitamu utasambazwa kwa Maafisa Ugani wa Kata zote katika Mikoa inayolima mazao hayo.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2003/2004, Hifadhi ya Chakula ya Taifa itanunua jumla ya tani 20,799 za mahindi kutoka hapa nchini zenye thamani ya Shilingi 3.026 bilioni. Chakula hicho kitahifadhiwa katika Kanda saba za Hifadhi ya Chakula ya Taifa na endapo upungufu utatokea, kitapelekwa na kuuzwa kwenye maeneo yenye upungufu wa chakula.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itaendelea kufanya maandalizi ya marekebisho ya Sheria, Taratibu na Kanuni za Bodi ya Korosho, Chai na Pareto. Marekebisho ya Sheria ya Bodi ya Korosho ya Mwaka 1984 na Muswada wa Sheria ya Bodi ya Mazao Mchanganyiko yatawasilishwa Bungeni. Maandalizi ya Marekebisho ya Sheria na Kanuni za Bodi ya Chai na Pareto yatafanyika. Wizara pia itawasilisha Bungeni Muswada wa Sheria ya Kusimamia Uvunaji wa Nasaba za Mimea kwa ajili ya Chakula na Kilimo *(Plant Genetic Resources Exploitation and Control)*.

Mheshimiwa Spika, chini ya utaratibu wa *STABEX* (1992-1994), Jumuiya ya Nchi za Ulaya imetoa jumla ya Shilingi 37 bilioni zitakazotumika katika kipindi cha miaka mitatu kuanzia Julai, 2003. Fedha hizo zitagharamia utafiti wa zao la kahawa (Shilingi 9 bilioni), ujenzi na ukarabati wa barabara za Mikoa (Shilingi 10 bilioni) na kutekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo, hususan kutekeleza miradi chini ya Mipango ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo ya Wilaya, yaani *District Agricultural Development Plans (DADPs)* (Shilingi 18 bilioni).

Mheshimiwa Spika, ningependa kuwafahamisha kwamba, kuna masharti maalum ya matumizi ya fedha za kutekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo chini ya utaratibu wa *STABEX*. Upatikanaji wa fedha hizo utategemea kibali kutoka Jumuiya ya Nchi za Ulaya baada ya kuwasilisha miradi na mipango ya kuendeleza Sekta ya Kilimo kwa kuzingatia Mwongozo wa Kuandaa Mipango hiyo na kuwasilisha Ofisi ya Rais, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Katika mwaka 2003/2004, jumla ya Shilingi 3 bilioni zimetengwa kwa ajili ya kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, Wizara itafuatilia utekelezaji wa Mikataba ya mauzo ili kuhakikisha kuwa malengo ya ubinafsishaji wa mali ya umma yanatekelezwa. Maeneo yatakayofuatiliwa ni mashamba ya mkonge, mpunga, ngano, viwanda vya chai, tumbaku, kahawa na sukari. Pia Wizara itafuatilia vinu vya Shirika la Usagishaji la Taifa *(NMC)* vilivyobinafsishwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2003/2004, mali ambazo zimepangwa kubinafsishwa ni pamoja na Kiwanda cha Chai cha Lupembe, Shamba la Chai la Mlangali, viwanda 12 vya korosho, mashamba ya mkonge, Kampuni ya Kahawa ya *TANICA* na jineri ya Bodi ya Pamba iliyoko Manawa. Mashamba ya mahindi ya Mbozi na Namtumbo, mashamba ya ngano ya Hanang na mashamba ya *West Kilimanjaro* yatahamishiwa na kujumuishwa kwenye Benki ya Ardhi inayosimamiwa na Kituo cha Uwekezaji cha Taifa *(TIC)*.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo na Chakula itaendelea kurekebisha vyeo vya watumishi wa Wizara ili vilingane na vile vya wenzao wenye sifa zinazofanana walioko kwenye Wizara nyingine za Serikali. Hatua zitakazochukuliwa ni zifuatazo: Kuwatambua watumishi wote ambao hawajafikia vyeo wanavyostahili hata baada ya kupandishwa vyeo viwili viwili, kuomba kibali Ofisi ya Rais, Idara Kuu ya Utumishi ili wapandishwe vyeo kufikia madaraja wanayostahili na kutayarisha mapendekezo na kuyatuma Tume ya Utumishi Serikalini ili wahusika wapandishwe vyeo vilivyoidhinishwa na Idara Kuu ya Utumishi.

Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea na kuelimisha watumishi jinsi ya kuhuisha jinsia katika Sekta na kujikinga na janga la UKIMWI.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Kilimo ni muhimu sana katika uchumi wa Taifa na ukuaji wa Sekta hii utachangia kukua kwa Sekta nyingine za uchumi. Ili Sekta hii ikue kwa kiwango cha asilimia 10 hadi 11, kiwango ambacho kitaleta maendeleo na kuondoa umaskini na kuhakikisha upatikanaji na usalama wa chakula, ushirikiano wa wadau wote wa Sekta ya Kilimo hususan Halmashauri za Wilaya ni muhimu.

Aidha, kilimo hakina budi kuendeshwa kwa mipango iliyoandaliwa kwa makini na inayoweka utaratibu mzuri wa usimamizi. Halmashauri za Wilaya hazina budi kuweka utaratibu wa kutumia Mbinu Shirikishi Jamii katika kuandaa na kusimamia mipango ya kilimo.

Mheshimiwa Spika, naomba nimalizie hotuba yangu kwa kurejea matarajio ya hali ya chakula katika mwaka 2003/2004. Kama nilivyosema awali, hali ya chakula haitazamiwi kuwa ya kuridhisha kutokana na athari za ukame katika baadhi ya maeneo ya nchi msimu uliopita. Hivyo, kutakuwepo na upungufu wa chakula katika maeneo yaliyoathirika. Ili kukabiliana na hali hiyo, ninatoa wito kwa Waheshimiwa Wabunge, Wakuu wa Mikoa na Wilaya na Watendaji wote katika ngazi zote kuendelea

kuhamasisha, kuhimiza, kuelekeza na kusimamia kikamilifu utekelezaji wa maagizo ya Rais ya tarehe 31 Machi, 2003.

Mambo muhimu ya kuzingatia ili kutekeleza maagizo hayo ni kuhakikisha kuwa wakulima wanalima mazao yanayostahimili ukame hususan muhogo na yale yanayokomaa haraka na kusimamia utekelezaji wake. Wakulima na Wananchi kwa ujumla waelekezwe kutumia kwa uangalifu chakula kilichopo na kujiwekea akiba.

Aidha, wafugaji wauze sehemu ya mifugo yao wakati bei zikiwa bado ni nzuri na mifugo ikiwa na afya nzuri ili wapate fedha za kujinunulia chakula.

Mheshimiwa Spika, natoa shukrani za dhati kwa nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yanaendelea kuisaidia Wizara ya Kilimo na Chakula katika juhudi za kuleta mapinduzi katika Sekta ya Kilimo. Nchi hizo ni Denmark, China, Canada, Finland, India, Ireland, Israel, Italia, Japan, Korea ya Kusini, Marekani, Misri, Ubelgiji, Ufaransa, Uholanzi, Uingereza, Ujerumani, Uswisi na Sweden. *(Makofi)*

Napenda pia kuyashukuru Mashirika na Taasisi za Kimataifa kama ifuatavyo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, *UNDP, FAO, JICA, DFID, EU, UNICEF, WFP, IFAD, CIMMYT, ICRAF, ICRISAT, ASARECA, USAID, GTZ, IITA* na *Sasakawa Global 2000*. Bado tunahitaji misaada na ushirikiano wao ili kuendeleza kilimo nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani za pekee kwa wakulima wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayoifanya katika kuendeleza kilimo.

Aidha, napenda kutambua mchango mkubwa unaotolewa na Wanawake na Wazee waishio Vijijini katika uzalishaji katika Sekta ya Kilimo. Mwisho, natoa shukrani kwa Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali, kwa kazi nzuri ya kuchapa hotuba hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa melezo haya, ninaomba Bunge lako Tukufu liidhinishe jumla ya Sh.54,146,806,100/=, kwa ajili ya Wizara ya Kilimo na Chakula. Kati ya fedha hizo Sh.22,628,841,900/= ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Sh.31,517,964,200 ni kwa shughuli za maendeleo. Kati ya fedha za maendeleo, Sh.6,436,333,200/= ambayo ni sawa na asilimia 20.4 ni fedha za hapa na Sh.25,081,531,000/= ambayo ni sawa na asilimia 79.6 ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

MHE. ELIACHIM J. SIMPASA - MWENYEKITI WA KAMATI YA KILIMO NA ARDHI: Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 81(1), naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Maoni ya Kamati ya Kilimo na Ardhi, juu ya utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo na Chakula kwa Mwaka 2002/2003, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka 2003/2004. Naomba kwanza niwatambue Wajumbe wa Kamati yangu ambao ni:-

Mheshimiwa Eliachim J. Simpasa, Mheshimiwa Alhaj Shaweji Abdallah, Mheshimiwa Anatory Choya, Mheshimiwa Musa Lupatu, Mheshimiwa Philip A. Magani, Mheshimiwa Dr. Suleiman J. Omar, Mheshimiwa Abdillahi O. Namkulala, Mheshimiwa Kidawa Hamid Saleh, Mheshimiwa John E. Singo, Mheshimiwa Salama Khamis Islam, Mheshimiwa Charles Kagonji, Mheshimiwa Robert Mashalla, Mheshimiwa Gwassa Sebabili, Mheshimiwa Paul Makolo, Mheshimiwa Thomas Ngawaiya, Mheshimiwa Joel Bendera, Mheshimiwa Jacob Shibiliti na Katibu wetu Bwana Elisa D. Mbise.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote na mimi naomba kuchukua fursa hii kuwapongeza Waheshimiwa Wabunge wote, walioshinda katika chaguzi ndogo zilizofanyika tarehe 18 Mei, 2003 katika Majimbo 19 ya Uchaguzi. Nawapongeza karibuni sana Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kukupongeza wewe binafsi kwa kubuni utaratibu mpya wa kufanya kazi za Kamati, ambao unaziwezesha Kamati za Bunge kutekeleza kikamilifu matakwa ya Katiba ibara ya 63(3) (b), ambayo inalitaka Bunge kufuatilia utekelezaji wa kila Wizara. Katika kutekeleza hili, Kamati yangu iliweza kutembelea baadhi ya Asasi na Mashirika yaliyo chini ya Wizara ya Kilimo na Chakula, Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi, pamoja na Wizara ya Maji na Maendeleo ya Mifugo. Ziara za Wajumbe wa Kamati ziliwawezesha kujifunza na kujionea kazi mbalimbali zinazotekelezwa na Wizara pamoja na asasi zilizopo chini ya Wizara hizo. Hatua hii iliisaidia sana Kamati wakati wa kujadili Taarifa za Utekelezaji za Wizara pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa mwaka ujao wa fedha. Kwa Wizara ya Kilimo, Kamati ilitembelea Kituo cha Utafiti wa Minazi Mikocheni, Kampuni ya Sukari ya Kilombero na Kampuni ya Sukari ya Mtibwa .

Mheshimiwa Spika, katika Kituo cha Utafiti wa Minazi Mikocheni, Kamati ilijionea kazi kubwa ya utafiti inayofanywa na Kituo hiki. Hii ni pamoja na kuona teknolojia ya kisasa kabisa ya kuzalisha mbegu za mimea mbalimbali kwa muda mfupi kwa kutumia sehemu yoyote ya mmea. Pia Kamati ilijionea tafiti mbalimbali za kuzuia na kuua wadudu wanaoharibu minazi pamoja na mimea mingine.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi nzuri inayofanywa na Kituo hiki, bado kinakabiliwa na matatizo mbalimbali ikiwa ni pamoja na:-

- Uhaba wa watafiti unaotokana na maslahi ambayo hayavutii;

- Uhaba wa vitendea kazi kama vile magari, matrekta na vifaa vingine ambavyo kwa ujumla wake ni vichache na chakavu;

- Uhaba wa vyumba maalum vya kukuzia mimea; na

- Fedha kidogo inayotengwa kwa ajili ya utafiti.

Aidha, Kamati ilijulishwa kwamba Kituo hiki kwa sehemu kubwa kinafadhiliwa na wahisani ambao ni Serikali ya Ujerumani na *Irish Development Agency (IDA)*. Hata hivyo, mwisho wa Serikali ya Ujerumani wa kugharamia shughuli za Kituo hiki utakuwa Desemba, 2004 ambapo Serikali yetu itabidi igharamie yenyewe uendeshaji wa Kituo hiki.

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Sukari ya Kilombero ilibinafsishwa mwaka 1998, kwa muungano wa wawekezaji *ILLOVO SUGAR LIMITED* na *ED & F MAN*, ambao walinunua asilimia 75 ya hisa na asilimia 25 zilibaki Serikalini. Tangu ibinafsishwe uzalishaji wa sukari umeongezeka toka tani 29,517 mwaka 1997/1998 mpaka kufikia tani 98,412.63 mwaka 2002/2003. Kampuni imewawezesha wakulima wadogo wadogo *(Outgrowers)* kuongeza uzalishaji wa miwa toka tani 95,753 za miwa 1997/1998 hadi kufikia tani 245,105 mwaka 2002/2003. Katika mwaka 2002/2003, wakulima wadogo wadogo waliiuzia Kampuni miwa yenye thamani ya Sh.4.1 bilioni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifurahishwa sana na kazi nzuri inayofanywa na mwekezaji katika Kampuni ya Sukari ya Kilombero. Pamoja na kuweka miundombinu ya kisasa, Kampuni imekuwa ikiwasaidia wakulima wadogo wa miwa pamoja na kusaidia shughuli mbalimbali za maendeleo kwa wananchi wanaozunguka eneo hilo. Baadhi ya manufaa yaliyopatikana kutokana na Kampuni ni:-

- Kuwepo kwa soko la miwa la uhakika kwa wananchi wanaozunguka eneo hilo;

- Ajira ya moja kwa moja katika kiwanda na mashamba na isiyo ya moja kwa moja kwa kukuza biashara katika eneo hilo;

- Kampuni imeanzisha shamba ambalo inalitunza yenyewe lakini faida inayotokana na miwa ya shamba hilo wanapewa wananchi wanaozunguka eneo hilo bure kupitia Serikali zao za vijiji; *(Makofi)*

- Matengenezo ya miundombinu kama vile barabara kwenye mashamba ya miwa ya wakulima wadogo;

- Huduma nyingine za jamii kama vile, Hospitali, Shule moja ya Sekondari, Shule sita za Msingi, pamoja na nyumba za walimu, vituo vinne vya Polisi na Mahakama mbili za Mwanzo, pamoja na Huduma za Kibenki vinapatikana pale; na *(Makofi)*

- Pia Kampuni inajihusisha vema na utunzaji wa mazingira kwa kuzalisha miti ya aina mbalimbali inayogawiwa bure kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Kampuni ya Sukari ya Kilombero, inakabiliwa na matatizo yafuatayo:-

(i) Ushindani usio halali wa soko kutokana na uingizaji haramu wa sukari nchini kupitia biashara za mipakani na visingizio vya sukari ya viwandani *(Industrial Sugar);*

(ii) Gharama kubwa ya umeme;

(iii) Kushuka mara kwa mara kwa thamani ya shilingi ya Tanzania; na

(iv) Vitendo vya uvunjaji wa sheria miongoni mwa baadhi ya wananchi wanaozunguka eneo hilo kama vile, wizi, kuchoma moto mashamba ya miwa, wananchi kujenga ovyo kwenye maeneo ya Kampuni, pamoja na kilimo kinachosababisha mmomonyoko wa udogo.

Aidha, wawekezaji wamelalamikia utendaji usio wa uadilifu wa vyombo vya dola katika eneo hilo hasa Polisi na Mahakama kwa kutokuwa makini katika kufuatilia uvunjaji wa sheria hasa vitendo vya wizi.

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya Sukari ya Mtibwa na mashamba ya wakulima wadogo, kama nilivyotangulia kusema, Kamati yangu ilipata fursa ya kutembelea pia Kampuni ya Sukari ya Mtibwa iliyopo Turiani, Morogoro. Katika ziara hii, Kamati ilipata maelezo toka kwa Menejimenti ya Kampuni na kujionea maendeleo yanayofanywa na mwekezaji. Kumekuwa na maendeleo ya kuridhisha yaliyofanywa kufufua mitambo ya kiwanda, pamoja na kutengeneza miundombinu ndani ya mashamba ya miwa ya Kampuni na hata maeneo ya wananchi wanaozunguka eneo hilo. Kampuni imekuwa ikisaidia kutoa huduma za jamii ikiwa ni pamoja na kutengeneza barabara na kuchimba visima vya maji. Aidha, Kampuni imekuwa ikitoa huduma za Afya, kusaidia shule mbili za msingi na moja ya sekondari, pamoja na kuendesha Kituo cha Watoto Wadogo.

Mheshimiwa Spika, kimsingi Kampuni ya Sukari ya Mtibwa imefanya kazi nzuri sana ya kuweka miundombinu endelevu na pia inawasaidia sana wakulima wadogo katika kukuza kilimo cha miwa. Pia Kampuni inawawezesha wakulima wadogo wa miwa kulima mashamba yao na kuwapatia mbegu kwa bei nafuu. Wakulima wadogo wameweza kuongeza uzalishaji toka tani 120,144 mwaka 2000/2001 mpaka tani 207,854 mwaka 2001/2002. Pia kumekuwa na ongezeko la bei ya miwa kwa miaka mitatu mfululizo kwa ongezeko la wastani wa 10.5%. Hata hivyo, Kamati ilijifunza kwamba kuna tatizo la kuchelewa kulipwa kwa wakulima wanaouza miwa hiyo kwa wenye kampuni hiyo, jambo ambalo uongozi wa Kampuni uliihakikishia Kamati kwamba, ni tatizo la muda mfupi ambalo litatatuliwa mara moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, maoni na mapendekezo ya Kamati, katika kuchambua Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2002/2003 na malengo ya Bajeti kwa mwaka 2003/2004 kwa Wizara ya Kilimo na Chakula, Kamati ilipata maelezo ya kina juu ya majukumu ya Wizara, malengo ya Wizara na utekelezaji wake wa mwaka uliopita na mipango iliyowekwa kwa mwaka ujao wa fedha. Kamati inaipongeza sana Wizara kwa kuweza kutekeleza miradi mbalimbali iliyolenga kuboresha kilimo nchini kama ilivyofafanuliwa kwenye taarifa ya Waziri.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya Waziri wa Kilimo na Chakula kwa Kamati, katika mwaka 2002 kilimo kilikua kwa asilimia tano ikilinganishwa na ukuaji wa idadi ya watu unaokisiwa kuwa asilimia 2.9. Kwa kuwa kilimo chetu ni duni kiwango hiki cha ukuaji wa kilimo kama sekta kiongozi ni kidogo sana kuweza kuondoa umaskini kwa wananchi wetu. Kamati inaishauri Serikali iongeze Bajeti ya Wizara ya Kilimo na Chakula ili kuweka msukumo zaidi wa kuinua kilimo ambacho kitainua uchumi wa wananchi walio wengi kwa muda mfupi. Ili kufikia lengo hili, Serikali inapaswa kuweka mwekezaji kiongozi kwa kuwawezesha wananchi kulima kilimo cha kisasa cha gharama nafuu. Katika kutekeleza hili, Kamati inashauri kuundwa kwa chombo kitakachosimamia kilimo chini ya Wizara ili kusimamia utekelezaji wa malengo yaliyowekwa ya kuendeleza kilimo, kama ilivyo kwa wakala wa barabara kwenye Wizara ya Ujenzi.

Mheshimiwa Spika, suala la utafiti, mafunzo na ugani ni muhimu sana unapozungumzia kilimo cha kisasa. Hata hivyo, katika nchi yetu, Kamati imeona kwamba, dhana hizi tatu, yaani utafiti, mafunzo na ugani hakuna uwiano *(linkage)* na hivyo kufanya matokeo ya utafiti yasiwafikie wakulima. Kamati inashauri Wizara kuweka utaratibu utakaowezesha matokeo ya utafiti kuwafikia wakulima vijijini. Aidha, inashauri kwamba Maafisa Kilimo waliopo kwenye Halmashauri ikiwa ni pamoja na Maafisa Ugani wasimamiwe moja kwa moja na Wizara ili waweze kutekeleza malengo yaliyowekwa na Wizara kwa kwenda vijijini na kutoa huduma za ugani kwa wakulima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha Vituo vya Utafiti nchini, Kamati inashauri kwamba, Serikali iangalie uwezekano wa kuongeza maslahi kwa watafiti ili wasiwe wanashawishika kukimbilia nje ya nchi kutafuta maslahi bora zaidi. Aidha, ili vituo hivi viweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo, Kamati inashauri kwamba vipatiwe nyenzo za kutosha za kufanyia kazi. Katika Kituo cha Utafiti wa Minazi Mikocheni kwa mfano, Kamati ilielezwa kwamba, kuna uhaba wa Watafiti unaotokana na Watafiti wengi kuondoka kutokana na maslahi duni. Pia Kamati ilielezwa kwamba kuna uhaba mkubwa wa vitendea kazi kama vile magari, matrekta na vifaa vingine na kwamba vilivyopo ni chakavu sana. Kamati inashauri kwamba vifaa chakavu vilivyoko katika vituo mbalimbali vya utafiti na ambavyo havitumiki, viuzwe ili kupunguza hasara kwa Serikali. Katika Kituo cha Mikocheni pekee, Kamati ilielezwa kwamba, kuna vifaa chakavu vyenye thamani ya zaidi ya shilingi milioni 30.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza awali, Kituo cha Utafiti cha Mikocheni kinafanya kazi kubwa na nzuri katika utafiti wa minazi pamoja na mazao mengine. Hata hivyo, kwa sehemu kubwa kituo hiki kimekuwa kikigharamiwa na Wafadhili ambao wanatarajiwa kuondoka ifikapo Desemba, 2004. Ili kukifanya Kituo hiki kiwe endelevu baada ya kuondoka wafadhili, Kamati inashauri kwamba, Serikali iwekeze zaidi katika kuendeleza kituo hiki. Aidha, Kamati inashauri kwamba, wananchi wahamasishwe ili waweze kutumia kikamilifu vituo vya utafiti na mafunzo vilivyo karibu nao kwa lengo la kuboresha mazao wanayozalisha. Katika kutekeleza hili, wakulima wafundishwe kuzalisha mazao/bidhaa zinazovutia soko ili utafiti uendane na mahitaji ya wakulima. Pale inapowezekana utafiti ufanyike kwenye maeneo ya wakulima.

Mheshimiwa Spika, katika kutembelea mashamba ya miwa ya Kilombero na Mtibwa, Kamati ilijifunza na kujionea baadhi ya mafanikio yaliyopatikana na matatizo yanayoikabili sekta ya sukari nchini. Moja ya matatizo yanayowakabili wakulima wadogo wadogo wa miwa ni ukosefu wa hati miliki kwa mashamba yao. Kamati inashauri Serikali kuweka utaratibu utakaowawezesha wakulima wadogo wa miwa nchini kupata hati miliki ili waweze kupata mikopo Benki na kuendeleza kilimo cha miwa na mazao mengine. Ili kuimarisha miundombinu ndani ya mashamba ya miwa ya wakulima wadogo, Kamati inashauri kwamba, Halmashauri za Wilaya zenye wakulima hawa zichangie katika kutengeneza barabara za mashamba ya miwa. Hii ni kutokana na ukweli kwamba, wakulima wanachangia mapato ya Halmashauri kwa kulipa *cess*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kilimo cha miwa nchini kinatishiwa sana na uingizaji nchini wa sukari ambayo hailipiwi kodi zinazostahili. Sukari inayotoka nje ya nchi inauzwa kwa bei ya chini kwa kuzingatia ukweli kwamba, inatoka katika nchi ambazo zinatoa ruzuku kubwa kwa wakulima wa miwa na wazalishaji wa sukari. *(Makofi)*

Kamati inaishauri Serikali kuongeza udhibiti mipakani ili kuzuia uingizaji wa sukari kwa njia za magendo. Aidha, Kamati inaishauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuondoa kabisa kodi ya ongezeko la thamani *(VAT)*, kwa sukari inayozalishwa hapa nchini kama ilivyo Sera ya Serikali kwa mazao mengine ya chakula. Hatua hii itapunguza gharama za uzalishaji na kupunguza bei ya sukari kwa soko la ndani na la nje. Pia itaongeza uzalishaji wa sukari kwa soko la nje na kuongeza mapato ya fedha za kigeni. Ili kuweza kudhibiti uingizaji wa sukari nchini kinyume na utaratibu, Kamati imeishauri Serikali ihamasishe wenye viwanda vya sukari ili waweze kutengeneza sukari kwa ajili ya matumizi ya viwanda *(Industrial Sugar)*.

Mheshimiwa Spika, zana za kisasa za kilimo ni nyenzo muhimu sana kwa kilimo cha kisasa. Kamati inaipongeza Serikali kwa kuondoa kodi kwa matrekta. Hata hivyo, matrekta toka Japan, Korea na China vipuri vyake havipatikani kwa urahisi. Kamati inaishauri Serikali kufanya mazungumzo na Serikali za nchi ambazo matrekta yanatoka ili kuona uwezekano wa kupata vipuri vya matrekta na zana zingine kwa bei nafuu. Aidha, kabla ya kupeleka matrekta katika eneo fulani, utafiti ufanyike ili kuona aina ya matrekta yatakayopelekwa kulingana na mazingira ya eneo hilo kwa kuzingatia aina ya udongo.

Mheshimiwa Spika, hapa nchini yapo matrekta mengi ambayo kama yatafanyiwa matengenezo yangeweza kuwasaidia sana wakulima ambao wangeyakodisha kwa bei nafuu toka vituo mbalimbali vya zana za kilimo ambavyo Kamati yangu inapendekeza vianzishwe. Kwa mfano, katika Wilaya ya Kilosa pekee kuna matrekta 271, pamoja na majembe na *Harrow* kadhaa. Matrekta haya 271 karibu yote ni ya zamani. Kama yakifanyiwa matengenezo, kila trekta inakadiriwa kugharimu Sh. 3.3 kwa hiyo trekta zote 271 zitagharimu wastani wa Sh. 900, 000,000/=. *(Makofi)*

Kama matrekta hayo 271 yatakarabatiwa kila trekta litakuwa na uwezo wa kuhudumia ekari 300 ambapo jumla ya ekari 81,300 zitalimwa kwa mwaka. Ikiwa ekari zote hizo zitapandwa mahindi na kila ekari ikazaa kilo 1,200 kwa kiwango cha chini, jumla ya kilo 97,560,000 zitapatikana. Kama mahindi hayo yatauzwa kwa bei poa ya Sh.120/= kwa kilo, jumla ya Sh.11,707,200,000/= zitapatikana kwa mwaka. Kwa miaka mitano kabla hayo matrekta hayajachakaa tena, yatakuwa yameingiza jumla ya shilingi bilioni 58.5. *(Makofi)*

Hivyo basi, ni ukweli usiofichika kwamba, mtaji kidogo wa Sh.900,000,000/= unaweza kuleta utajiri mkubwa na watu wakawa na chakula cha kutosha na ziada ikauzwa nje ya nchi kama utaratibu huu utatumika kote nchini. Kutokana na uchambuzi huu mdogo, Kamati inashauri kwamba, Serikali ianzishe vituo vya kukarabati na kukodisha zana za kilimo ambavyo vitatoa huduma ya kukodisha zana za kilimo kwa wakulima.

Kuhusu bei kubwa ya mbolea, Kamati inaishauri Serikali kufanya uamuzi wa makusudi kabisa kutoa ruzuku kwenye mbolea ili wakulima wengi waweze kuinunua na kuongeza uzalishaji. Katika usambazaji wa mbolea na pembejeo zingine, Kamati imeishauri Serikali kuhakikisha kwamba, zinasambazwa kwa wakulima mapema kabla ya msimu kuanza ili kukidhi mahitaji yaliyokusudiwa hapa kuanza kutumia vyombo, tafiti mbalimbali ili kusambaza kama vile *TFA* na kadhalika ambao ni wazoefu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika Hotuba ya Waziri wa Kilimo na Chakula imetamkwa kwamba, ipo mipango ya kuendeleza umwagiliaji wa asili wa mashamba. Katika mpango wa utekelezaji wa kilimo cha umwagiliaji, kipaumbele kimewekwa kwa kuchagua aina ya miradi ya umwagiliaji itakayotekelezwa. Kamati inashauri kwamba, Wizara itembelee maeneo yote nchini, ili kuona sehemu ambazo zitapewa kipaumbele katika utekelezaji wa miradi ya umwagiliaji.

Aidha, kwa kuwa mito mingi nchini maji yake hupungua kwa kiasi kikubwa wakati wa kiangazi, Kamati inashauri, yajengwe mabwawa na malambo ya kuvuna maji ya mvua ili umwagiliaji ufanyike kipindi chote cha mwaka. Pia Kamati inashauri kwamba, kuwepo mpango wa muda mrefu wa kuchimba visima virefu kwa ajili ya umwagiliaji mashamba hasa pale ambapo mvua ni pungufu na hakuna maji ya mito ya kutosha umwagiliaji. Kutegemea mvua pekee hakuwezi kumsaidia mkulima katika kilimo cha umwagiliaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, wapo wawekezaji katika zao la mkonge ambao walichukua mashamba na badala ya kuyaendeleza kwa kulima mkonge wakaamua kung’oa miundombinu iliyokuwepo na kuiuza.

Matokeo yake mashamba haya yamekufa na kugeuka mapori wakati wakulima wanaozunguka maeneo hayo hawana ardhi. Kamati inashauri kwamba, wale wote waliochukua mashamba bila kuyaendeleza kulingana na mikataba iliyowekwa wanyang'anywe mara moja na mashamba hayo yauzwe kwa Wawekezaji wenye uwezo na ikishindikana yagawiwe kwa wananchi.

Pia Kamati inashauri kwamba, kuwe na uratibu kati ya *PSRC* na Wizara Mama pale ubinafsishaji wa mashamba/mashirika unapofanyika ili Wizara iweze kufuatilia kwa karibu mwenendo wa mwekezaji hasa katika mashamba yanayobinafsishwa. Kwa kuwa wapo wawekezaji wa zao la mkonge ambao hawataki kuendeleza zao hilo, Kamati inashauri Serikali kuweka wazi sera inayoongoza kilimo cha mkonge. Kwa kuwa Bodi ya Mkonge haina uwezo kisheria kusimamia wawekezaji binafsi, Kamati inapendekeza Wizara ifanyie mapitio ya Sheria iliyounda Bodi ya Mkonge ili iwe na uwezo wa kudhibiti wawekezaji katika zao hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kamati imeipongeza Wizara ya Kilimo kwa kuona umuhimu wa kusindika mazao mbalimbali ya wakulima badala ya kuyauza ghafi nje ya nchi. Kamati inashauri kwamba, msukumo mkubwa uwekwe hasa kwa matunda ambayo mengi huharibika na wakati huo huo matunda na mazao yake yanaagizwa toka nchi za nje. Kamati haitaki kusikia habari hizo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, naomba nimalizie kwa kumshukuru sana Waziri wa Kilimo, Mheshimiwa Charles Keenja na Naibu Waziri Mheshimiwa Profesa Pius Mbawala, kwa ushirikiano mkubwa waliotoa kwenye Kamati. Tunawapongeza kwa jinsi walivyoweza kufafanua hoja mbalimbali zilizotolewa na Wajumbe wa Kamati yangu.

Aidha, nawapongeza Wataalam wote wa Wizara wakiongozwa na Kaimu Katibu Mkuu, Ndugu Kiboko, kwa jinsi walivyoshiriki kufafanua hoja mbalimbali kwa Waheshimiwa Wajumbe wa Kamati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, kwa niaba ya Kamati yangu na mimi mwenyewe, napenda kusema kwamba, naunga mkono hoja ya Mheshimiwa Waziri wa Kilimo na Chakula.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kabla sijamwita Msemaji wa Kambi ya Upinzani, niwaandae wafuatao kuchangia, kama kawaida utaratibu ni kwamba tunaanza na wale ambao hawajachangia kabisa, halafu waliochangia mara moja na kadhalika. Kwa hiyo, wafuatao wajiandae, Mheshimiwa Chrisant Mzindakaya, Mheshimiwa Raphael Chegeni, Mheshimiwa Omar Chubi na Mheshimiwa Pascal Degera.

MHE. THOMAS N. NGAWAIYA - MSEMAJI WA KAMBI YA UPINZANI KWA WIZARA YA KILIMO NA CHAKULA: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kwa kupewa fursa hii.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua nafasi hii kukushukuru wewe binafsi kwa kunipa nafasi hii ya kutoa maoni kwa niaba ya Kambi ya Upinzani, kuhusu Bajeti ya Wizara ya Kilimo na Chakula kwa mwaka wa fedha 2003/2004, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge Kifungu cha 43(b) na (c) Toleo la 2003. Vile vile nampongeza Mwenyekiti wa Kamati ya Kilimo na Chakula, kwa jinsi alivyowasilisha vizuri taarifa ya Kamati, kwani na mimi ni mmoja wa Wajumbe wa Kamati hiyo, pamoja na maoni aliyotoa ni kwamba mengi sana tayari yamekwishamfikia Waziri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani, inatambua umuhimu wa Wizara hii ya Kilimo na Chakula kwa sababu ndiyo msimamizi mkuu wa sekta ya kilimo ambayo kwa miaka yote tangu na hata kabla ya Uhuru wananchi wa nchi hii kilimo kimekuwa ndiyo muhimili wa uchumi wa nchi hii. Uchumi wa nchi hii unategemea sana kilimo.

Katika kipindi cha kati ya 1995 hadi 2000 na hadi leo, mchango wa sekta ya kilimo kwa Pato la Taifa ni karibu asilimia 50. Pili kilimo ndio muajiri mkuu wa wananchi wa Taifa hili. Zaidi ya asilimia 80 ya Watanzania wameajiriwa na kilimo. Kupitia kilimo ndipo kwenye uwanja wa kupambana na umasikini.

Tunaamini kilimo kama kikiangaliwa kwa umakini, kikawa cha kisayansi, kitaongeza tija na uzalishaji na pato la wananchi nalo litaongezeka na Taifa litajitosheleza kwa chakula na kuuza mazao mengi nje ya nchi na hatimaye kujinasua katika lindi la umaskini.

Mheshimiwa Spika, fedha yetu inashuka thamani kwa sababu hatuuzi nje. Sasa kama tutalima tutauza nje, tukiuza fedha yetu ita-*balance* na itaji-*stabilize*. Sasa kama hatulimi hatutakuwa na cha kuuza. Kwa hiyo, fedha yetu kila siku itakuwa hewa tu.

Mheshimiwa Spika, hali halisi ya kilimo nchini na ukuaji wake imebaki imesimama kwa kipindi kirefu sasa. Ukuaji wake umekuwa unakua kwa wastani wa asilimia 3 kwa mwaka. Tukiwekeza zaidi, kwenye kilimo yaani kwa kuendeleza vituo vya ugani, kutoa maelekezo sahihi ya matumizi ya pembejeo, kutafuta masoko ya mazao ya kilimo, pamoja na kuondokana na kilimo cha kutumia mvua.

Kwa kweli uzalishaji wa mazao utapanda na hivyo sekta ya kilimo katika uchumi wa Taifa utaongezeka. Tunaamini kilimo kikikua kwa haraka kitaharakisha harakati za kufuta umaskini.